

1926—1991 ЕЛЛАРДА АЗАТ ХАТЫН

№ 7 / 2025

СӨЕМГІЖЕ

ISSN 0869-1398

Элфия Айдарская
тормыш
КАГЫЙДЭЛЭРЕ

ТУЙ ЭТИКЕТЫ
гаиләнең
беренче бәйрәме

төрөк десерты
ЖИЛӘКЛЕ РЕВАНИ
аш-су

ЛӘЙСӘН
ЗӘЙДУЛЛИНА:

«Мин бәхетле дин әйтергә курыкмыйм».

Хәтер – Хәтер – мәңгелек... мәңгелек...

Әниемнең абыйсы – Ибәтуллин Вәли Ибәтулла улы 1919 елның 19 мартында Кукмара районы Сабанчы авылында туа. Мәктәпне тәмамлагач, агроном һөнәрен үزلәштерә. 1939 нчы елның 18 октябрендә Совет Армиясе сафларына чакырыла.

Абыемның хәрби хезмәте тәмамланырга өлгерми, илебегә фашистлар басып керә. 1941 елның августынан ул 71 нче укчылар гвардия полкының 24 нче укчы дивизиясендә Ватаныбыз азатлыгы өчен көрәш юлын башлый. Хәрби хезмәте сугышчан батырлык юлы белән тоташып китә. Ил алдындагы бурычын үтәп, 62 нче армиядә, 11 нче механикаштырылган бригадада, 5 нче гвардиянең механикаштырылган корпусында, 4 нче гвардиянең танк армиясендә, 80 нче мотоукчылар полкының 57 нче мотоукчылар дивизиясендә сугышчан юл үтә.

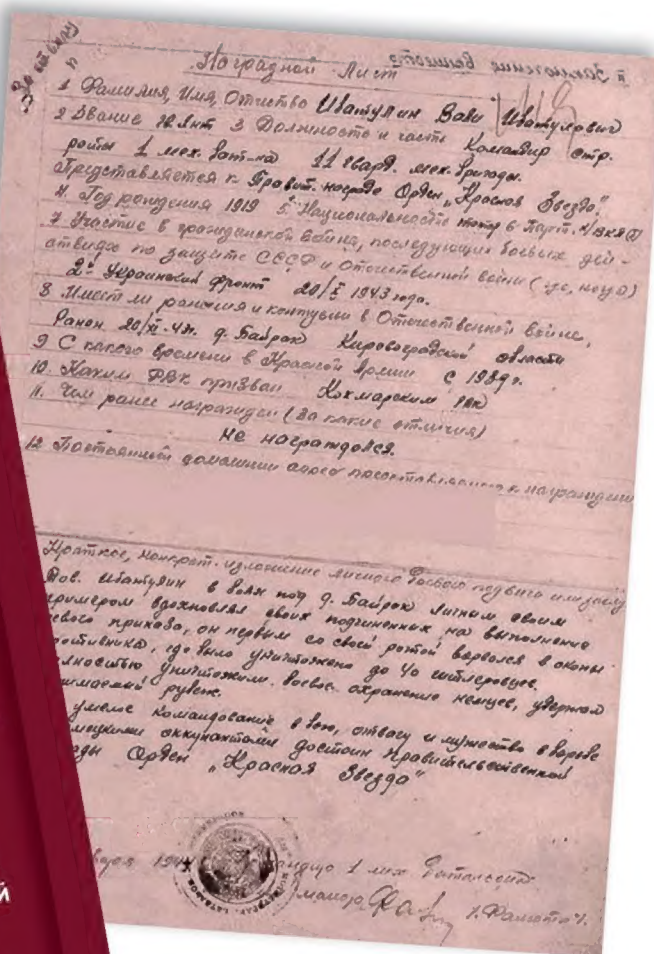
Вәли абый Ленинград оборонасында, Кенигсберг шәһәрен штурмлауда, Берлинны яулап алу операцияләрендә катнаша. Сталинград, Воронеж, Степной, 2 нче һәм 4 нче Украина фронтларында алгы сызыкта була. Аңа тапшырылган бүләкләү кәгазендә күренгәнчә, үз ротасын һәрвакыт жиңүгә өметләндереп, хәрби дәрәжәдә тәртиптә тотып, беренчеләрдән булып һөжүмгә күтәрелгәннәр. Аның батырлыклары санап бетергесез. Шуларның берсе – Германия жирлегендәге бәрелешләрдә Вәли абый берүзе кулында булган коралы белән биш фашистны юк итә һәм икесен кулга төшерүгә ирешә.

Сугыш кырында күрсәткән кыюлыгы нәтижәсендә Вәли Ибәтулла улы гвардия лейтенанты, гвардия өлкән лейтенанты һәм подполковник дәрәжәләренә ирешә. Ватан алдындагы бурычын намуслы башкарганы өчен II дәрәжә Ватан сугышы ордены, Кызыл Байрак, Кызыл Йолдыз, I, II дәрәжә Ватан сугышы орденнары; «Сугышчан казанышлары өчен», «Батырлык өчен», «Праганы азат итү өчен», «Сталинградны саклаган өчен» медальләре белән бүләкләнә.

Сугыштан соң хәрби хезмәт юлын Төрөкмәнстанның Мары шәһәрендәге гарнизонда давам итә. Алар тормыш иптәше Разия апа белән бер кыз һәм бер малай үстерәләр.

1964 елның августында хәрби хезмәтен тәмамлап, Үзбәкстанның Ташкент шәһәрендә төпләнеп калалар. 1981 елда 62 яшендә вафат була һәм шунда җирләнә.

Бөек Жиңүгә миллионлаган гап-гади кешеләрнең каһарманлыгы бәрәбәрәнә ирешә алдык. Алар арасында безнең татар егетләре, татар кызлары да байтак. Минем бабам, синеке, аныкы... Сугыш афәте кагылмаган, сугыш ишек шакымаган капка, гаилә калды микән? Жиңү таңы безгә шуңа да кадерле... Инде бу хакта бүгенге яшьләрөбезгә дә аңлатасы, төшендерәсе, күңелләрендә горурлык хисләре уятасы килә. Бу проект – шул хакта. Мондый ядкарлар, бәлки, сезнең гаиләләрдә дә сакланадыр. Юк икән, аларны шушы сайтлардан табып алырга мөмкин: <https://ramyatnaroda.ru>, podvignaroda.ru. Бабаларыгызга орден-медальләр ни өчен бирелде икән? Балалар, оныклар белән бергә утырып эзләп карагыз әле. Әлеге тарихи документларны үз күзләре белән күргәч, Жиңү сүзенә алар инде берни-чек тә битараф калалмас... Табышларыгызны безнең белән дә уртаклашыгыз. Хатларыгызны көтөбез.

80
ЖИҢҮ!

Мөршидә ШАМИЛОВА.
Кукмара районы.

Сөй гомерне, сөй халыкны, сөй халыкның дөньясын!

© «Сөембика» 2025

1926 елдан башлап
«Азат хатын» исеме
белән чыкты.
1991 елда
«Сөембика» итеп
үзгәртелде.
Хатын-кызларның
бөтөнтатар айлык
иҗтимагый-сәяси һәм
әдәби-нәфис журналы
1913–1918 елларда
чыккан «Сөембика»
журналының
дәвамчысы.

Элемтә, мәгълүмати
технологияләр һәм
массакүләм
коммуникацияләр
өлкәсендәге
күзәтчелек буенча
Федераль хезмәтэндә
(Роскомнадзор)
2024 елның
27 апрелендә
«Сөембика»
дип теркәлгән.
Теркәү таныклыгы
Эл № ФС 77-87124

2007, 2008, 2009
елларда журнал
Россия матбугатының
Алтын фондына
кертелде.

Язмалар авторның
тулы адресы
күрсәтелеп, паспорт
мәгълүматлары,
пенсия иминияте
таныклыгы,
ИНН таныклыгының
ксерокс күчермәләре
белән бергә
жибәрелгәндә генә
кабул ителә.

Гамәлгә куючы:
«ТАТМЕДИА»
акционерлык
жәмгыяте

7'2025

Фото: Анна Арахамия

Баш мөхәррир
Л. Н. Маликова

Редколлегия:
Зәлия Ахунова, Ирада Әюпова,
Зилә Вәлиева, Гөлүсә Батталова,
Эльмира Зарипова, Кадрия Идрисова,
Альбина Насырова, Алсу Нәбиева,
Сәрия Сабурская, Гүзәл Сәгыйтова,
Нурия Һашимова, Рафаэль Шәвәлиев.

Редакциянең гомуми телефоны
8 (843) 222-09-77

Баш мөхәррир урынбасары
Гөлнур Хасәншина 8 (843) 222-09-78

Җаваплы сәркатип

Динара Әхмәт
Әдәби мөхәррир
Эльмира Закирова
Мөхәррирләр
Чулпан Галиәхмәтова

Лилия Гәрәева
Фәгыйлә Шакирова
Сайт мөхәррире
Камила Димәхмәтова
Дизайнер-верстальщик
Анна Арахамия

Корректор
Фирдәвес Исмагыйлева

Фотокорреспондент

Анна Арахамия
Гамәли хезмәткәрләр
Ильмира Сәләйманова
Марат Биктимиров

Кулъязмаларга бәя бирелми,
алар кире кайтарылмый.

Редакциянең язмача рөхсәтәннән башка
материалларны «Сөембика»дән күчереп
басу тыела.

Тышлыкта:
Ләйсән Зәйдуллина
Фото: Анна Арахамия

Автор фикере редакция фикере белән
туры килмәскә мөмкин.

Рекламаның эчтәлегә (фото, текст)
аны бирүчеләр җаваплылыгында.

Редакция адресы: 420066,
Россия Федерациясе,
Татарстан Республикасы, Казан шәһәре,
Декабристлар урамы, 2.
www.syuumbike.ru
E-mail: suumbike@tatmedia.com
ssuum@yandex.ru
тел./факс: 8 (843) 222-09-77
Язылу индексы ПАП рәсми каталогы:
Татарстанда П2204 (ярты еллык),
П8299 (берьеллык)
Татарстаннан
читтә: П0279

Нәшер итүче: «ТАТМЕДИА» АҖ,
420097, Россия Федерациясе,
Татарстан Республикасы, Казан шәһәре,
Академия урамы, 2

Кәгазь форматы 60x90^{1/8}
Күләме 8 басма табак

Басарга кул куелды: 01.07.2025 ел.
Чыгу көне: 09.07.2025 ел.
Заказ М-1273
Тираж 4436

ТР «Татмедиа» матбугат һәм массакүләм
коммуникацияләр республика агентлыгы
ярдәме белән чыгарыла.

Журналны тарату мәсьәләләре белән
абунәчеләр – жирле элемтә бүлегенә;
элемент бүлекләре – нәшриятның газета-
журнал экспедициясенә (420066,
Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы,
Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2.
Тел. 8 (843) 562-10-66) мөрәҗғәгать итә ала.

Банк реквизитлары: Филиал АО «ТАТМЕДИА»
«Редакция журнала «Сююмбик»
р/с 40702810600020010309
к/с 30101810000000000805
в ПАО «АК БАРС» БАНК г. Казань
ИНН 1655144950
БИК 049205805
КПП 165802002

«ТАТМЕДИА» АҖ филиалы «Идел-Пресс»
полиграфия-нәшрият комплексында басылды.
420066 Россия Федерациясе, Татарстан
Республикасы, Казан шәһәре, Декабристлар
урамы, 2.
Журналда полиграфия кимчелеге булган
оракта нәшриятның техник контроль
бүлегенә мөрәҗғәгать итегез.
Тел. 8 (843) 519-44-61

Сатуда бәясе ирекле.

Фото: Анна Арахамия

Баш мөхәррир сүзе

Кадерле укучым!

Журналыбызга тугрылык саклаган – күп еллар безнең белән булган һәм әле яңа гына «Сөембикә»не алдыра башлаган укучыбыз... Безнең белән булганыгыз өчен һәрбергезгә аерым рәхмәт!

«Сөембикә»нең һәр санын сезнең һәркайсыгызны уйлап, күз алдына китереп, яратып эшлибез. Журнал нәрсәдән башланамы? Әлбәттә, утырып план төзүдән. Укучыбызга нәрсә кызык булчак, аны ниләр борчый, нәрсә кызыксындыра – кызлар белән бу хакта озак уйлашабыз.

Бу санда менә гаилә турында сөйләшәргә булдык.

Соңгы вакытта гаилә кыйммәтләре күзгә күренеп үзгәрә. Яшьләр гаилә корырга да, бала табарга да ашыкмый. Берничә ел «яшәп карап», аннан аерылышуны да бернигә санамый... Мин үзем кияүгә чыгуымның беренче көненнән үк кайнана белән яшәдем. Хәзер шаярып искә алам: «Кайнанам берәү генә түгел, икәү иде. Берсе – иремнең дәү әнисе – өйдән озатып калса, икенчесе – иремнең әнисе – эштә каршы алды», – дим. (Фирая кайнанам белән озак еллар бер бинада, күрше редакцияләрдә эшләдек.) Өлкәннәр белән яшәүнең үз хикмәте. Еллар узган саен, дәү әнинең ир белән хатын мөнәсәбәтләренә кагылышлы сүзләрен ешрак искә төшерәм. Дөресен әйткәндә, яш чакта аларның барысын да кабул итеп тә бетерми идем. Ә хәзер менә аның зирәклегенә шаккатам. Берничәсе белән сезнең белән дә бүлешәргә теләгән идем, тик... кире уйладым. Чөнки һәр гаиләнең бәхет формуласы – үзенеке. Баксан, яшәү дәвамында гаиләнең һәр аңгызасы аңа үз өлешен кертә икән. Беренче чиратта мәхәббәтне, гармонияне, үзара аңлашуны саклау; бер-береңне хөрмәт итү, бер-береңне ишетә белү һәм кирәк чакта дәмми калу – болары, минемчә, иң мөһимнәре. Гаилә бәхете формуласын эзләүчеләргә аны табуларын, ә тапканнарына саклап калуларын телим.

Бәхетле булыгыз!

Сезне яратып – Лариса МАЛИКОВА.

Безнең тышлыкта

Бәбиләткән әниләр белән
туганлашып бетәсең
инде ул. Алар белән бергә
сөенәсең, бергә утырып
елаган чаклар да була.
Кайбер әниләрдә бала
тапканнан соң депрессия
башлана. Бездә психолог
бар барын, әмма кайбер
әниләр аңа бармый, синең
белән сөйләшергә тели.»

10

Кендек әнисе
Чулпан Галиәхмәтова

6

Яшерен гаилә
Чулпан Галиәхмәтова

18

Тормыш бездән
башка да дәвам итә
Динара Әхмәт

26

Гомергә – бер
Чулпан Галимова

Заман һәм без

Синен белән
горурланабыз, улым!

Лилия Гәрәева

Уен — тормыш
мәктәбе

Вәкаләте – кешеләргә
шатлык өләшү

Эльмира Закирова

Татар дөньясы

Өркеш бәхете

Мәдинә Авзалова

Рәхимәттәй
теләге

Алсу Дияр

Мәдәни тормыш

Сагындым шул,
сагындым!..

Сәкинә Хәйруллина

«Күңелемдә кояш көлә»

Чулпан Галиәхмәтова

14

Яшәеш

21

Синнән
башка...

Гөлнур Сафиуллина

22

Дәртле Бәдри
тарихы

Гөлнәра Жәлилова

30

Хужабикә

33

Жәйге вируслар

Сорау-
жавап

Туй
этикеты

38

Чагыштыру

Илүзә Әминова

46

52

55

56

57

58

59

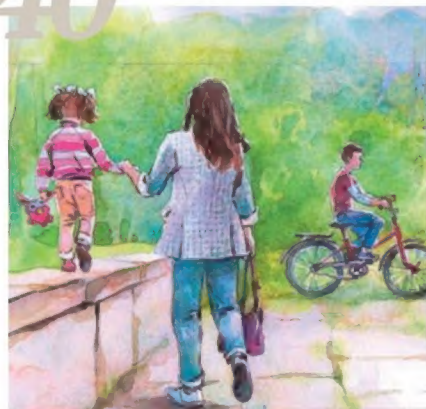
34

Йөрәк – Аллаһка,
кул – хезмәткә!

Динара Әхмәт

40

Куласа

Гөлинә Гыймадова

60

Жиләкле ревани

Рәфис Атаказов

ЯШЕРЕН ГАИЛӘ

Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА

Гаилә нәрсә ул – никах, шаулатып үткәргән туй, шатлыкта һәм кайгыда бергә булу, диярсез. Моңысы төпле акыл белән гаиләнең нәрсә икәннен белеп яшәүчеләр. Әмма гаиләне бары тик бергә утырып ашау һәм бергә ятып йоклау дип исәпләүчеләр дә юк түгел. Бу бигрәк тә яшьләр арасында чагылыш таба. Хәтта студент никахы дигән төшенчә барлыкка килде. Уйлап карасаң, зина кылмыйлар да кебек – Аллаһы каршында үзләрен ир белән хатын итәләр. Никах бит әле ул мулланың дога укуы гына түгел, ә әти-әни хәер-фатыйхасы да, изге гамәлнең башы гына да.

Әти-әни – бәрәкәт

«Дустым әти-әнисенен ризалыгыннан башка егете белән никах укытты. Мәчеттә ике шаһит бар иде. Алар никахны яшерде, чөнки кызның әти-әнисе ризалык бирмәс дип уйладылар: егет мөселман булса да, башка милләт кешесе. Ул кызның әти-әнисеннән ризалык сорарга омтылмады да, алар аны бөтенләй белми. Яшерен генә яшәп яталар.

Иптәш кызымның әти-әнисе аны минем белән бер фатирда яши дип уйлый, ә ул егете белән тора. Әниләре килгәндә генә кайта. Сезнең никах дөрес түгел дип аңлатырга тырыштым, ләкин егет: «Мин Коръәнне биш тапкыр укыдым, яхшырак беләм, ә син гарәпчә дә белмисең», – диде. Шуңа үзем дә шикләнеп калдым. Мондый никах дөрес буламы ул?»

Моңа охшаш сораулар ислам дине белән бәйле сайтларда, форумнарда еш очрый. Имамнар үзләре дә бу хакта сөйли. Шушы рәвешле яшерен никах укытып яшәгән парларны да беләбез. Тик алар берсе дә бу хакта сөйләшәргә теләмәде. Күрәсен, үзләрен дөрес юлда йөрибез дип ничек кенә санасалар да, кыңгыр эш икәннен беләләр. Һәр җүрдән ирекле мәхәббәтне күрсәтеп, сөйләп торган-

Мөхәммәд пәйгамбәр (с.г.в.) болай дигән: «Законлы никах белән зина арасындагы аерма – НИКАХ укыту турында игълан итү.

да яшылекнең нәфесен аңларга да була сыман. Бармак белән дә кагылмыйча жидешәр ел йөргән парлар (минем эти белән әни, мәсәлән) тарихта калды. Яшыләрнең никах турында уйлаулары сөендерә, әмма, икенче яктан караганда, гаилә кыйммәтләре белән бергә никахның да абруе төшә түгелме? Телибез икән никах укытып яшибез, моны эти белән әни белми дә була, бер-беребездән туйгач аерылышырбыз да онытырбыз, суд юлында да йөрисе юк, паспортта печать тә булмый дип уйлаулары никахның кыйммәтен аңлап бетермәүдән кебек. Без, эти-әниләргә, мондый хәлдә калмас өчен, үсеп килгән балалар белән бу хакта ничек сөйләшергә? Сорауларга җавап табар өчен «Гаилә» мәчете имам-хатыйбы Рөстәм хәзрәт Хәйруллинга мөрәҗғәгать иттек:

– Имамнар өчен студентмы ул, түгелме – аерма юк, Диния нәзарәте тарафыннан билгеләнгән нигезләмәдәге шартлар үтәлгәндә генә никах укырга тиешбез. Никахның дүрт төп шарты бар – иманлы булу, эти-әниләрнең ризалыгы, шаһитлар булу һәм мәһәр. Чынлап та, нәфесләрен тыя алмыйча никах укытырга килгән яшыләр бар. Алар инде чын спектакль куя: «Эти-әниләр инде өлкән яштың йә еракта, килә алмыйлар», – диләр. «Телефоннан шалтыратышып сөйләшә аласыз менә», – диләр. Шалтыратып бер-ике сорау бирүгә, аңлыйсың: телефонның теге башында «клоуннар» утыра. Андый чакта яшыләрне вәгазыләп, борып жиберәбез. Без, указлы муллалар, шулай эшлибез. Никахның тәртибен, дәрәжәсен сакларга тырышабыз. Чөнки без моның өчен җавап бирәбез. Ә бар бит әле бу җаваплылыкны уйламыйча гына эш итүчеләр. Аларны «шабашник»лар дип йөртәбез. Менә шулар яшыләр сораганга гына никахның, гаиләнең асылын аңлатмый гына никах укып куя. Ә бу тормыштагы булачак мәшәкәтләренең башы булырга мөмкин. Яшыләрнең тормышларын бозып куярга да сәбәп. Безнең мәзһәптә, чынлап та, никах укытканда кыз ягыннан вәли (эти) булмаса да мөмкин.

**Рөстәм хәзрәт ХӘЙРУЛЛИН,
«Гаилә» мәчете имам-
хатыйбы: «Никахның дүрт
төп шарты бар – иманлы булу,
эти-әниләрнең ризалыгы,
шаһитлар булу һәм мәһәр».**

Менә шундый минимальлек инде. «Хәзрәт, без укыдык, эти-әни булмаса да ярый бит», – дип, шуны үзләренең коралы итеп алалар. Без аларга менә нәрсәне аңлатабыз: эти-әни ул – бәрәкәт. Качып, аларга хәбәр бирмичә никах укытып, холыкларыбыз туры килерме, юкмы – карарбыз, дип, ир белән яши башладың һәм шул рәвешле эти-әнине рәнҗеттең. Алар бит сине үстергән, караган, укыткан, бәлки әле түләп тә укыта, булышадыр, ә син гомереңдәгә мөһим бер этап башлангычына аларны чакырмыйсың. Аннан соң балага узгач, кем ярдәм итәр, әлбәттә, эти-әни янына кайтып егыласың, чөнки никах укыткач, Марска күчеп яши башламыйлар бит. Никах укытып кына дөнья бетмәгәннән, ә тормышның башланганын гына аңлатырга тырышам. Беркөнне генә бер эти кеше белән сөйләштең. «Хәзрәт, кызыма 16 яшь. Никах укыткан булганнар, ул хәзер балага узган», –

ди. «Никахлары булгач, колакларын борыгыз да инде, бергә яшәсәңнәр, аларга ярдәм итегез», – дим. «Юк шул, егете бергә яшәргә теләми», – ди ата. Бу балаларга кем никах укыган һәм нишләп барысын да аңлатмаган, билгесез. Бәрәкәт, Аллаһы Тәгаләнең рәхмәте булсын өчен эти-әниниң фатихасы кирәк! Әйе, кыз ягыннан вәли булмаса да ярый, әмма шунысын да онытмыйк: эти кеше никах турында белгәч, егеттән риза түгел икән, шушы никахны бозып, кызын алып китә ала. Ата-ана көче ислам динендә бик зур ул. Жәннәт бакчасының капкалары бит алар.

Эти-әни хәер-фатыйхасыннан башка тормыш кору – Рөстәм хәзрәтнең авырткан урыннарының берсе, чөнки үзе дә 18 яшендә эти-әнисеннән яшереп никах укыткан. Шөкер, аннан соң эти-әнисенә билгеле була, хатынын да кабул итәләр. Хәлал хатыны белән чирек гасыр гомер кичерә. «Әмма ул чакта булачак әби белән бабай күзенә карау бик оят булды, – дип искә ала ул. – Югыйсә зина кылмас өчен никах укыттык. Шайтан куркыткандыр: эти-әни аңламас, риза булмас дип уйладым. Үзем шул юлны узганга да яшыләргә ныклап аңлатырга телим. Качып никах укыту – мәгънәсезлек ул.

Аталар һәм балалар проблемасы – ул инде классика. Өйләнү кебек житди эшкә дә энә шул проблема барып керә. Балаларның эти-әниләренә ышанычлары булмавы, эти-әниләрнең балаларын ишетмәве дә яшерен никахка сәбәпче булып тора. Бу хакта Рөстәм хәзрәт тә әйтә:

– Без, эти-әниләр, балаларны ишетергә өйрәнсәк иде. Элек никах укытырга 20 яшыләрдә киләләр иде, хәзер инде 30–35 яшыләргә генә житеп киләләр. «Нишләп шулай соң?» – дип сорыйбыз. «Яраткан

Егет кызны ярата икән, ул аны андый түбәнчелеккә төшерми.

Алия

Никах белән генә яшәгән парларга уңай карамыйм, алай яшәргә ризалашмас идем. Никахны рәсмиләштерергә кирәк дип саныйм. Егет миңа ЗАГС кирәк түгел дисә, уйланырга бер сәбәп буладыр ул. Мин бу очракта егет кешенең җаваплылыкны алырга теләмәвен күрәм. Рәсми теркәлүне никахтан өстен куймыйм, әмма алай да бөтен нәрсәне дә рәсмиләштерү – миңа якынарак позиция. Никахлашу, аннан, ЗАГСа булу гарантия бирә ул. Гаилә таркала калса, йорт-җирләрне бүлгәндә, балаларның эти-әнисе белән яшәү/күрешә алу мәсьәләләрен никах кагыйдәләре белән генә чишеп булмыйдыр дип уйлыйм. Кеше теләсә кайсы вакытта үзенчә эшләп куя ала. Ул очракта миңа беркем булыша алмас кебек. Ә инде никах рәсми булса, хокукларымны бозу мөмкинлеге азрак.

егетем бар иде, әмма эти белән әни: син әле яшь, укыйсың бар, карьера ясайсың, дип риза булмадылар, хәзер кирәк дип кенә чыгам инде», – ди. Бу мәсьәләдә без – эти-әниләр дә гаепле булып чыгабыз. «Табигатькә каршы барып булмый», – дип әйтә иде әни мәрхүм. Аларның бит һәрберсе – ир-ат, һәрберсе – хатын-кыз. Житмәсә, бөтен җирдә ирекле мәхәббәт турында сөйләләр. 18 яшь тулган икән: «Эти-әни, мин аны яратам, аның белән бергә яшәргә теләм», – дип әйтә икән, риза булырга кирәк. Пәйгамбәрәбез (с.г.в.) дә әйткән бит: «Әгәр дә кызыгызны сорарга килсәләр, егет, аның дине белән риза икән, кызыгызны бирегез, бирмәсегез, дөньяда зина таратылыр», – ди. Менә без шуны күрәбез дә: яшьләр йә качып никах укыталар, йә зина кылып никахсыз торалар. Бу инде мегаполис проблемалары да: эти-әни еракта, янәшәдә

туганнар юк. Контроль бетә. Яшьләрнең эчке рухи үзгәргә дә сыек булса, аларга гөнаһ юлына кереп китү берни тормый. Әле качып булса да никах укытырга теләкләре булуга, ни чарадан бичара, шөкер итеп куярга була. Шуңа балаларны утыртып сөйләшү зарур: «Кызым, төрле хәлләр булырга мөмкин, андый-мондый үй-фикерләр килсә, безне үпкәләтмә, әйт, ишетербез, бергәләп хәл итәрбез», – диегез. Гомумән, эти-әни белән бала арасында ышаныч булса, мондый хәлләр килеп чыкмас.

Вакытлы никах?!

Гомерең булса, әллә ниләр ишетерсең, диләр акъәбиләр. Бу теманы өйрәнә башлагач, мисйәр никах төшенчәсенә тап булдык. Һәм аның турында бик күп язылган. Әлеге никахта – егет белән каләш үзара килешеп, бер-берсенә карата кайбер бурычлардан баш тарта. Мәсәлән, хатын иренең янында төн кунмавына, балалар булмавына, үзенә матди чыгымнар сарыф ителмәвенә риза. Әлеге никахның асылы – нәфесең басу (шәһвәтне канәгатьләндерү) өчен генә дип аңлашыла. Бу уңайдан да Рәстәм хәзрәткә сорау юладык. Хәзрәт аңлата: вакытлы никах – безнең мәзһәпкә хас түгел! Әйе, ислам диненең беренче вакытларында булган ул, әмма аннан соң Рәсүлбәз (с.г.в.) ярамый, дип, аны бетергән. Ул шигыйларда сакланган. Әмма безнең динез буенча ул дәрәс түгел. Никахның нияте – гомер буга бергә тору. Нәфесең тыю өчен мондый никахны куллану, димәк, дини гыйлем дәрәжәсенә бик түбән булуын күрсәтә. Акны карадан аерып бетермәү бу. Яшьләр колагына моны да киртләп куя комачау итмәс. Әлеге никахның хокемен белә торып та бу адымга бару, безнең шәригать кануннары буенча зина кылу булып санала.

Кем яклар?

Без дөньяви дәүләттә яшибез. Нәрсә генә дисәк тә, шәригать кануннары үтәлүне тулысынча контрольдә тотып булмый. Шуңа никах кына хатын-кызның хокукларын яклап бетерә алмый. Моңы имамнар да таный. «Кичә генә сорау бирделәр әле, – ди Рәстәм хәзрәт. – бер ел яшәгәч, аерылышканнар. Никах укыткан булганнар. Кыз фатирсында яшәгәннәр. Хатын хәзер принципияль рәвештә ир акчасын бирергә тиеш ди. Әйе, ул хаклы, дини кануннар буенча ир акча бирергә тиеш, ә хөкүмәт тарафыннан бергә яшәүләрен, ирнең хатынга тиешлегең берничек тә раслап булмый. Боларны уйлаганда, гаиләнең рәсми рәвештә дә теркәлүе хәерле инде».

Мондый никахларда хатын-кызның хокуклары бернинди яклау тапмый: ни гореф-гадәтләр, ни халык традицияләре, ни дини кагыйдәләр, ни җирле кануннар аларны яклык алмый. «Минемчә, никах ЗАГСа да теркәлгәч тиеш, чөнки мондый никахка карата мөселманнарның мөнәсәбәте җитдирәк була, әлбәттә, бу гаиләдән дә тора. Үземнең никахым теркәлгән. Милек бүлешү мәсьәләсе килеп чыга калса, без шәригать буенча эш итәчәкбез, шул исәптән, васыять очрагында да. Әмма, барыбер, җәмгыятьтә никахыбыз чын итеп кабул ителсә өчен, аның рәсми статусы булу яхшырак. Таньшыларым арасында дәүләт тарафыннан рәсмиләштерелмәгән никахта яшәүчеләр бар. Миңа калса, алар никахка җиңелчәрәк карый кебек, чөнки Татарстанда шәригать суд системасы тиешенчә үсеш алмаган, ә дәүләтнеке – көчлерәк. ЗАГСа кергән очракта хатын-кыз күбрәк якланган дип саныйм», – ди Камила.

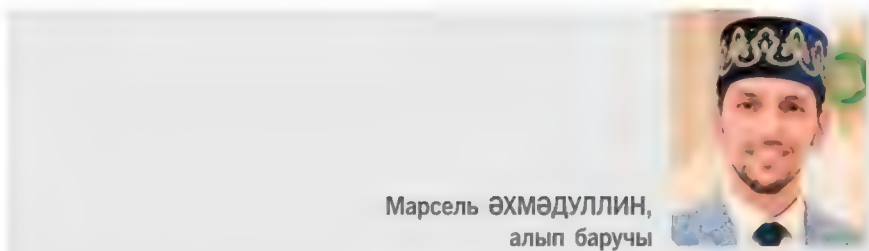
Россиянең һәм Татарстанның Мөслимәләре берлеге рәисе Наилә ханым Жиганшина яшьләрнең никах укытуы бозыктыктан тыелу дисә дә, яшерен никах яклы түгел. «Бу нәфесең бастыру өчен генә. Әгәр дә егет кызны ярата икән, ул аны андый түбәнчелеккә төшерми, эти-әнисе белән сөйләшәргә тәкъдим

итә. Бергә яши башлагач, балага узмас дип, кызга кем гарантия бирә ала? Ир кеше берни югалтмый, ә кыз баланың намусы, гыйффәте югала бит. Гыйффәтлелек турында да онытмаска кирәк. Кыз бала өчен ул мөһим. Бу хәтәттән кызларны гына түгел, ир баланы да дәрәс тәрбияләргә кирәк. Һәм, албәттә, никахларны рәсми теркәү дә мөһим. Чөнки кияүгә чыккан кыз бала иренең фамилиясен алырга тиеш. Шуңа рәвешле ул аның нәселенә, гаиләсенә керә. Корган гаиләненә көчә турында да сөйлә бу. Миңа калса, бер фамилиядә яшәү йөрәкләренә тагын да берләштерә», – ди Наилә ханым.

Никахны ничек якларга?

Ике дустаның гына ияртеп, үтәп барышлыгы гына мәчеткә кереп, ир белән хатын булып чыгу никахның кыйммәтен төшерә. Әлегә изге гамәлгә җитди карамау очраклары артырга мөмкин. Бары тик билгеле бер максатларны гына күздә тотып, гаилә өчен җаваплылык һәм аны ныгыту турында уйламаска сәбәп була ала. Балки, никах процедура-сын катлауландыру кирәктер?! Бу хакта имамнар үзләре дә уйлана. Мәскәү Җәмигъ мәчетенә баш имамы Илдар Аляутдинов та шушы фикерне әйткән иде. Журналист, үзе дә җиткән кызлар әтисе Искәндәр Сираҗи никахка җиңел карамас өчен мөһәр мәсьәләсен күтәргә кирәк дип саный.

– Менә үзбәкләр, тажиклар безгә килеп өйләнешү өчен акча эшлиләр, чөнки аларда гаилә кору кыйммәт тора. Мөһәр дә зур, туй да күп чыгымнар тотылып үткәрелә. Бездә мөһәр бөтенләй юк диярлек йә бер йөзек инде ул. Әйе, хәзер кайбер кызлар берәр бүлмәле фатир йә машина сорый башлады. Аның кадәр сорарга да кирәк түгелдер, ә балки шулай сорау дөрестер дә. Чөнки бу кадәр кыйммәт түләп алган хатынның бәясә бар. Холыклар туры килми, йоклаганда гырлы икән ул, дип, талак кычкырып кына кире кайтарып җибәрәп булмый әти-әнисе янына. Аннары никах белән генә яшәп аерылышкан

Марсель ӘХМӘДУЛЛИН,
алып баручы

Хатын-кызның хокукын яклау буенча шәригатьтән дә көчле институт бүгенге көндә юк. Идеаль рәвештә шәригать кануннарын үтәгән чакта моңа берничек тә юл куела алмый. Кимендә, шәригатьтә каралган мөһәр мәсьәләсә хатын-кызның материал яктан хокуклары кысылуга чик булып тора. Ә хатын-кыз шәригатьтә мөһәр бәясен күпме тели, шуның кадәр куя ала. Шуңа рәвешле бу азгынлыкка да җавап була ала. Әмма хәзер мөһәрнең роле кимедә.

Шәригать буенча, ике якның әти-әниләре рәхсәтен сорап, беркемнән яшермичә, кунаклар җыеп, зур итеп бәйрәм итү күренешә бездә бар. Бу пәйгамбәр-ребезнең (с.г.в.) сөннәте дә. Ә яшерен генә никах уку шәригатьтә монафикьлык булып санала. Бу уңайдан пәйгамбәр-ребезнең (с.г.в.) хәдисе дә бар: өйләнгәндә бер сарыгыңны чалып булса да кунакларыңны чакыр. Бу инде үзенчә бөтен дөньяга өйләнешү турында хәбәр салу дигәнне аңлата. Аллаһы Тәгалә һәм җәмәгәтчелек алдында бер-берең өчен җаваплылык аласың. Җавапсызлыкны, үзләренең максатларын гамәлгә ашырырга теләп, шушы никах белән каплап куюны шәхси азгынлык дип саныйм.

Ир һәм хатын хақы, гаилә кыйммәтләре турында мәгълүматны яшьләр гаилә оештыру институтының бер генә этабында да алмый, фәкать никахта гына хәзрәт азмы-күпме менә шушы әйберләр турында сөйләп аңлата. Мин әйтмим мәселә яшьләре аерылышмый дип, алар арасында да бар ул очраklar. Асылда, шәригать кануннарын дәрәс аңлаучылар гаиләгә тешет-тырнагы белән ябыша. Кешенең гамәле аның шәхси җаваплылыгында. Ә бу мәсьәләдә без берничек тә йогынты ясый алмыйбыз. Ул кешенең әхлагына, шәхси тәрбиясенә, эчке кыйммәтләренә бәйле.

очракта мал-мөлкәт бүлешү дигәнә дә бар. Яшәгәндә мал туплана бит инде. Ир үз исеменә генә ала, хатыны өйдә ята, аерылышсалар, хатынга берни юк, чөнки ул рәсми рәвештә хатын түгел, ә «сожител-ница» булып санала. Аларга закон буенча бернәрсә дә бирелми. Шушыларны да уйлап, ЗАГСны читкә калдырырга дип әйтмәс идем.

«Мөһәр – туйга бүлүк ителгән бизәнү әйберләре түгел. Мөһәрне кызның әтисе билгеләргә тиеш. Син кыз үстерәсен һәм аның холкына, белеменә, нәселенә карап мөһәр билгелисең. «Ярар инде, кияү нәрсә бүлүк итсә, шуңа җавап», – дисәң, димәк, кызыңның кадерә шулкадәр генә дип саныйсың. Сүзләрен белән кызыңны кимсетәсең. «Мөһәр түләргә кияүгә авыр булыр» диючеләргә сорау: «Ә ничек шундый хәлсез кияү гаилә тормышын тәмин итеп тора алыр?» – ди

Татарстан Диния нәзарәтенә баш казые Җәлил хәзрәт Фазлыев.

Иң элек кыз үзенә кадерен белергә тиештер әле. Никахның асылын, гаилә кыйммәтләрен белеп үскән кыз бала кача-поса никах укытып та йөрмәс. Димәк, барысы да гаиләдән, андагы тәрбиядән килә. Гаилә ул яшерен түгел, ә җәмгыятькә игълан ителгән никахтан башлана. Никахның максаты – гаилә төзеп, мәңгелек тормыш-ка күчкәнчә бергә булу, матур итеп балалар тәрбияләп үстерү. Шуңа күрә җенси ихтыяҗларны канәгать-ләндерү өчен генә укытылган никах дәрәс булып саналмый, ул кабул булмый. Бер изге китапта да яшерен никах турында язылмаган, димәк, моны кемнәндер файдасына уйлап кына чыгарганнар. Бу гөнаһ түгел дип уйлаучылар да ялгыш. Ә яшьлектәге ялгышлар аркасында акыл кәргәч үкәнергә калмасын.

Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА

– Мин ул көнне әле дә хәтерлим. 2008 ел иде. Озак тулгактан соң ананы бәбиләттем. Баланы кулыма алуға елый башладым. Шатлык күз яшьләре иде ул. Беренче тапкыр баланы дөньяга китерергә ярдәм иттем. Аны кулына алган беренче кеше мин. Шушы бала гаиләне тагын да түгәрәкләчәк, ныгытачак, ямьләндерәчәк. Инде биш меңнән артык сабый таптырсам да, бу хисләр әле дә калдырмый мине. Һәрбер бәбиләтү – зур дулкынлану ул. Һәрберсенә үзең бала тапкандай сөенәсең...

Марат Садыйков исемендәге Казан шәһәренең 7 нче клиник хастаханәсенең акушер-физиологик бүлгә башлыгы, югары категорияле акушер-табиб Ләйсән Илдус кызы ЗЭЙДУЛЛИНА белән сөйләшәбез. Табиблар җитди, салкын канлы, хәтта кырыс дигән стереотип яши жәмгыятьтә. Хезмәт урынында – әйе. Һөнәрләре шуны таләп итә. Әмма бу акушерларга кагылмый. Аналар белән бергә борчылучылар да, аларны юатучылар да, кирәк чакта көйләп җибәрүчеләр дә алар. Әниләр... Кендек әниләре.

Балачак хыялы

Үзен белгәннән бирле Ләйсән Илдусовна хирург булырга хыяллана. Балалар бакчасында ясаган рәсемнәрән әнисе саклаган: ак халатлы табиб, бер кулында шприц, икенчесендә скальпель аның. Кечкенә Ләйсән рәсемнәрне дә бик матур ясый, әтисенен финансы белгечлегә буенча да укытасы килә. (Табиб булып өчен бик озак укырга кирәк бит.) Әмма кызының хыялларына каршы бармый. Шулай итеп, мәктәпне алтын медальгә тәмамлаган Ләйсән – Казан медицина университеты студенты. Ул хирург булачак. Уку гына түгел, тәҗрибә дә туплыйсы. Шуңа да Ләйсән табиблар уздырган түгәрәкләргә йөри. Авыр операцияләр ясагы белән дан тоткан 5 нче шәһәр хастаханәсенә шулай килеп элгә ул. Укытучысы Владислав Терещенко операцияләргә чакыра, Ләйсән ашыгыч ярдәм хезмәтендә дә практика уза. Бераздан укытучысы аны кизү торырга чакыра һәм хирург булам дип янып йөргән яшь кызга Һөнәрендә иң көчле булып саналган ике хатын-кыз коллегасын күрсәтә. Алар 50 яшьләр тирәсендә, күренеп тора: Һөнәрләре йөзләренә эз салган.

КЕНДЕК ӘНИСЕ

«Бу иң яхшы хирург. Операция ясатырга аңа чират торалар. Әмма аның гаиләсе дә, балалары да юк. Икенчесе ярый студент чакта бала табып калган. Хәзер менә берьялгызы бала үстерә, ире аның эш ритмына – төнгә кизүләренә түзә алмыйча чыгып киткән. Менә хәзер уйла: сиңа гаилә кирәкме, эшме», – ди тормыш тәжрибәсе туплаган зирәк табиб. «Минем кияүгә чыгып балалар табасым килә. Әмма хирург та буласым килә», – ди укытучысының ачышыннан соң чын-чынлап аптырашка калган кыз. Шуннан соң табиб, гинекология буенча түгәрәккә йөрергә киңәш итеп, аны беренче санлы балалар табу йортында эшләүче акушер-гинеколог Ильмира Галимова белән таныштыра. «Аларның балалары да, гаиләләре бар, ул эштә дә адреналин житәрлек, операция дә ясыйлар», – ди Владислав Юрьевич. Студент түгәрәкләре әкрәнләп ординатурага барып тоташа. «Өйрәнәсегез килә икән, төнгә кизүләргә йөрөгез», – диләр аларга. Аена унар смена ала Ләйсән, шулай итеп, ул чактагы көчле акушерлар Флора Мифтахова, Сергей Федотов, Малхаз Шамелашвили кул астында эшләргә өйрәнә. Хыялы – операцияләр ясау. Акушерларда бер генә төр операция – ярып алу ысулы. Ординатурада укый башлауга ук аны операция өстәленә бастыралар. «Октябрь аеның беренче атналары. Экстренная операция иде ул. Юынып, әзерләнеп, «икенче кулга» барып бастым. «Әйдә, син «беренче кулга», – ди табиб Фәрит Фәтхуллин. «Минем бит әле бер тапкыр да басканым булмады», – дим. «Кайчан да булса бер басарга тиешсең бит инде», – ди. Шундый ышаныч биргәндә юк дип тормыйсың инде. Скальпельны кулыма алдым. Бик дулкынландым. Баланы алдым, аналыкны тектем... Аннан соң зур горурлык хисе кичердем. Мин булдыра алдым дигән уй башымнан китмәде. Икенче көнне барысы да котладылар. Мин табын әзерләдем. Беренче ясаган операциядән соң сыйлау традициясе бар иде», – дип искә ала беренче тәжрибәсен Ләйсән Илдусовна. 17 ел хезмәт дәверендә ясалган операцияләрнең санын хәтерләми дә инде ул. «Таптырган балалар санын да санамыйм. Беренче йөз баланы санадым да туктадым, якынча биш мең тирәсе сабыйны кабул иткәнмендер. Ә менә дулкынлану барыбер калды», – ди ул елмаеп.

Бу еллар эчендә беренче балалар табу йорты да үзгәрешләр кичерде. Ул инде хәзер клиник хастаханә базасындагы зур Перинаталь үзәк. Технологийләр дә үзгәрә. Инде кесарев кисеме жөе дә сәнгать әсәрәнә тин. «Үзең хатын-кыз булгач аңлайсың, шуңа жөйләрне күренеп тормаслык итеп ясарга тырышасың», – ди ул тыйнак кына. Шуңа да Казанда кесарев кисемдә инерт аргон газы куллана башлаган акушерларның берсе була ул. Аргонплазмалы коагуляция алымы авыртуны киметә, жөй дә күренми диарлек, савыгу вакыты да тиз. Жиренә житкереп, һәрвакыт «биш»лелек итеп эшләргә яраткан, перфекционист Ләйсән Илдусовнага ике ел элек отделение житәкчесе булырга тәкъдим ителәр.

«Мин мондый операция ясамаячакмын!»

– Шушы еллар эчендә иң истә калган һәм иң авыр очраklar нинди булды? – дип сорыйм табибтан.

– Иң истә калганы – бертуган сәлем Рәмиләне бәбиләтү. Акушерлар арасында үз туганыңны алмаса дигән хорафат яши. «Үзең таптырма, янында гына басып тор», – дип тә әйттеләр. «Бу ырым-шырым гына. Ачык күңел белән тотынасың икән, бар да яхшы булачак», – ди деде коллегам. Ул кызларын үзе бәбиләтте. Сәфияне тудыргач, «моя племяшка» дип еладым. Үзеңнеке бит! Беренчесе! Сәлемнең икенче кызын да үзем таптырдым. Гомумән, бәбиләткән әниләр белән туганлашып бетәсең инде ул. Алар белән бергә сөенәсең, бергә утырып елаган чаклар да була. Кайбер әниләрдә бала тапканнан соң депрессия башлана. Бездә психолог бар барын, әмма әниләр аңа бармый, сиңең белән сөйләшәргә тели. Баласын табарга ярдәм иткәч, якын күрә. Борчуларын сөйли. Сөйләшәргә вакыт табасың инде, чөнки ул бит нәкъ менә сиңа ышана, синдә коткару түгәрәге күрә.

Безнең эштәге иң авыр очрак – әниләр үлеме. Аллага шөкер, минем тәжрибәмдә булмады. Берүк булмасын да! Тагын бер бик авыр очрак бар: хатын-кызының карынында үлгән баласын таптыру. Бу бик авыр. Хатын-кыз тулгак ачылары аша үле баласын таба... Ананы ничек юатырга белмисең, тынычландырырга тырышасың, ә сүзләр таба алмыйсың. Бу вакытта ана белән бергә кайгырасың. Аның урынында үзеңне күзаллыйсың да, кая барып бәреләргә белмисең. Ул сабый туа. Бала табу залында тынлык. Бер тавыш юк. Беркем сөйләшми... Менә шунысы үзәккә үтәрлек авыр инде... Бала тусын да акырып еласын ул. Ана өчен генә түгел, безнең өчен дә бик кадерле ул елау. Аналыкка пластик операцияләр ясау ошаса да, гинекологиядә калмавымның да сәбәбе шулдыр. Без укыган чакта медикаментозлы абортлар юк иде әле, гадәти чистарту гына иде. Бер тапкыр аборт ясаганнарын күрдем. Һәм бер тапкыр баланың кимчелекләре булу аркасында йөклелекне өздерү операциясен карап тордым. 20 атналык бала... Аның инвалид булып туасын да, зур кимчелекләре булуын да аңлайсың... Әмма психологик яктан бик авыр операция. «Абортлар һәм мондый операцияләр ясамаячакмын», – дип, үземә сүз бирдем. Минем холкым шундый инде. Медуниверситетта укыган чакта тере бака өстендә тәжрибә ясый алмаганлыктан зачет бирә алмаган идем. Баканы жәлләдем. Шуңа бала тудыру йортына эшкә килдем. Без инде 22 атналык көмәне булган хатын-кызларны алабыз. Операция дә кесарев кисеме генә. Әмма менә, әйткәнәмчә, үлгән балаларны таптырырга туры килә. Алар күп түгел, әмма бар. Кимчелекләре булган, балалар вакытыннан алда туган очраklar артты. Ковид үз зыянын салды бары... Әни булырга жыенган хатыннарда киңәшем: алдан планлаштырып, медицина тикшеренүләре узсыннар, ирләрән дә алып барсыннар. Безнең жәмгыятьтә нигәдер профилактика культураны юк. Шунысына да

Операция ясау, бәбиләтү — үзе бер адреналин ул.

игътибар итәбез: өлкәнрәк хатын-кызларга караганда, яшьләрдә төрле диагнозлар күбрәк. Женси тормышны иртә башлау да хәерле түгел. Кайбер кызлар инде 12–13 яшьтән үк женси тормыш белән яши башлаган. Шәхсән мин үзем ул яшьтә барби курчагы белән уйный идем әле. 20 яшьләренә берничә партнер алыштырганнар да бар. Әлбәттә, мондый чакта ялкынсыну процесслары булмый калмый. Миңа калса, хәзер жәмгыятьтә дә женси тормышка бәйле тәрбия юк чигендә. Без укыганда мәктәпләргә табиблар, психологлар килеп сөйләшә иде. Белгечләр сүзә тәэсир итми калмагандыр дип уйлыйм. Интернетта да бозыклык житәрлек, ул чикле түгел. Ә аның бит нәтижеләре куркыныч булып бетәргә мөмкин. Әнә шул нәтижеләр белән без, акушерлар, очрашабыз инде. Ә бу аянычлы хәл булачак әниләргә гомерлек проблема булып калырга мөмкин. Гаиләдәгә тәрбия дә мөһим, әлбәттә. Барысы да шул гаиләдән килә.

Оясында ни күрсә...

«Минем өчен дөньядагы иң матур гаилә үрнәге — әтием белән әнием гаиләсе», — ди Ләйсән Илдусовна һәм бәхетле балачагына кайта...

Минзәләдә туа ул. Әнисе Гөлүсә ханым — укытучы, әтисе житәкче урыннарда эшли. Сеңлесә Рәмилә белән наз һәм яратуда үскән балалар. Әмма бу ярату аларны ничтә бозмаган, киресенчә, дөньяга ярату тулы күзләр белән карарга өйрәткән. «Әни укытучы булгач, таләпчәнрәк. Әмма бу таләпчәнлек кызларга бик кирәк. Әле дә әти-әни нәрсә әйтер микән дигән уй баштан чыкмый. Әти шат күңелле, юмарт, безгә берни дә жәлләмәде.

Кая барса да, куян күчтәнәчләре, киёмнәр алып кайта иде. «Әтиң шундый яхшы», — дип, классташ кызларым көнләшә иде хәтта. Әти белән кибеткә барырга ярата идек. Әле кечкенә чакта гына түгел, мин кияүгә чыккан гына чакларда, әти Казанга килә дә Рәмилә белән безне кибеткә алып китеп, матур киёмнәр алып бирә. «Мин бит аның ире, үзем алам», — дип, ирем үпкәли. «Кияү, кызларыма гомер буе ни теләсәләр шуны алдым, бер селтәнүдә генә туктый алмыйм», — дип әйтә иде әти. Бәхетле балалыгым әле дә дәвам итә: кайткач, әти алдына утыртып сөя безне.

Кечкенә Ләйсән әби кызы булып үсә. Жәйләрен Жәмәк авылында яшәүче әтисенә әнисе Гөлсимә апада уздыра. Ике ул үстергән әбисенә беренче кыз бала онык! Шулай да алдына утыртып сөеп кенә утырмый, эшкә өйрәтә. «Әшләвегез минем өчен булса, өйрәнүгез үзегез өчен», дип әйтүен Ләйсән еллар узып, гаилә коргач кына аңлый. «Кечкенәдән камыр ризыклары пешерергә дә, токмач кисәргә дә әби өйрәттә. Ул бик таләпчән иде. Үзе дә колхоз рәисе кызы булган, уллары да житәкче кешеләр. Безнең гаиләгә кызыллык китерә күрмәгез, дип гел әйтә иде. Иректә үстек без, әмма ирекнең дә чиге барлыгын белә идек. Гаилә абруе дип үскән кызлар без. Ә бу тормышта зур бер үзәк булып тора икән. Мин әти-әнидән түгел, әбидән куркып үстем. Шулай булса да, гел аның янына кайтырга тели идем. Жәйге ялларда да, әтиләпкә белән китмичә, әбидә авылда кала идек. Рәхәт вакытлар. Әбием инде күптән гүр иясе. Әмма аның киңәшләрен гел искә алып яшибез», — дип искә ала Ләйсән Илдусовна.

Булачак ире Рафис белән ике генә ай очраша алар. Моның да сере әнә шул гаиләгә барып тоташа. Бер компаниядә күп тапкырлар бәйрәмнәрдә булсалар да, бер-берсенә барлыгын алар күпкә соңрак белә. Дөрәсрәгә, дус егет хатынының иптәш кызына Рафис социаль челтәрләрдә игътибар итә. Интернет

аша танышырга теләмәгән кызының телефонын дуслары аша табу кыен булмый егеткә. Аннан алар сәгатләр бие телефоннан сөйләшәләр.

Бервакыт очрашып кафедра утырган чакта Ләйсәннең телефоны шалтырый. Экранда – әтисенең фотосы. Егет аптырап китә. «Бу кем?» – дип сорый. «Минем әти», – дип, телефонын ала кыз. Бу вакытта егетнең үз-үзенә урын таба алмый утырганын күрә. Кыз сөйләшеп бетерүгә, портмонесында йөрткән фотоны күрсәтә. Фотода Ләйсәннең әтисенә бик нык охшаган кеше! Бер-берсенә фотолар күрсәтә-күрсәтә озаң сөйләшәләр. Әтиләре охшаган гына түгел, хәтта бер төсле киенеп йөргән булып чыга. Кызганыч, Рафисның әтисе бу вакытта гүр иясе була инде. Шуннан барысы да бик тиз хәл ителә. Егет ике атнадан кызын әнисе Зөлфирә ханым белән таныштыра. Ике айдан кыз егетне Минзәләгә алып кайта. Анда да Рафис шаккатып йөри. Нәкъ үзләренекә кебек тормыш, Ләйсәннең авылдагы әбиләре дә, үз әбиләре кебек үк. Үзләренә кайтып кергән кебек хис иткән егет эшнә озаңка сузмый, мунча керергә киткән жирдән булачак бабасыннан Ләйсәннең кулын сорап та кайта. Рафисның әтисенең туганнары да кодаларын күргәч: «Абый кайткан кебек», – диләр. Менә шулай бер-берсенә кыяфәт белән генә түгел, гаилә кыйммәтләре, нигезләре, тәрбия белән дә охшаш гаиләләр туганлаша. «Күктә никах укыла дип әйтәләр бит әле. Менә безгә чынлап та күктә укылган булгандыр ул. Башкача аңлатып та булмый. Аннан соң Рафисның әтисе: «Улым, бездә юристлар да, ветеринарлар да бар, бер табиб кирәк инде», – дип әйтә торган булган һәрвакыт. Язмышка шуннан ничек ышанмыйсың. Ирем чынлап та әтиемә бик охшаган. Ул да әти кебек ачык йөзле, киң күңелле, кунакчыл. Бездә һәрвакыт кунаклар. Ике яктан да туганнарыбызны Рафис жыеп кына тора. Алар белән аралашып яшәү ирем өчен бик мәһим», – ди Ләйсән Илдусовна.

Хатын-кыз бәхете

Бүген Ләйсән ханым, үзе әйткәнчә, идеаль ир янәшәсендә яшәүче бәхетле хатын. Бер-берсеннән сәре булмаган, һәрвакыт һәркайда бергә йөргән, зур өйләрендә, ямьле бакчаларында тәмле итеп пешеренеп кунаклар кабул итеп яшәүче бәхетле парларның берсе алар. Инде уллары Әмир белән Жәмил үсеп килә. Булачак табиб әнисе дә булырга ясаракмын», – ди кечкенә улы. Улларын үстерешергә ярдәм иткән кайнаасына бик рәхмәтле Ләйсән Илдусовна. «Улларым да әби малайлары», – ди. Акушер сәгатәтгә сәгатәткә генә эшли торган һөнәр түгел. Төнлә дә, өчә таңнан да чыгып китәргә кирәк. Кемгә өйләнгәннән белеп өйләнә Рафис, сүз әйтми. Бары тик әледән-әле хатынына шалтыратып кәефен белешеп тора. Моңысы инде күп еллык гадәт. Уллары өчен – уянганда әниләре булмавы гайрә табигый хәл түгел. «Бу юлы кемне таптың?» – дип кызыксынып сорамай калмыйлар. Әниләренәң житди һөнәр иясе икәннән беләләр. Әмма әни кешенең генә йөрәгә берәз урынында түгел. Гаиләмә игътибарны аз бирәм, ахры, дип борчыла. Югыйсә эшләмичә өйдә генә булу мөмкинлегә дә бар аның. Тик моңы күз алдына да китерә алмый. Эшеннән башка яши алмаганын Рафисы да аңлый һәм һәрвакыт хатынына ярдәм итеп, теләктәшлек күрсәтергә генә тора. Табиб булу аның һөнәре генә түгел, күкләрдән бирелгән язмышы да. Эшә турында сөйләгәндә күзләренәң очкынлануы да шул хакта сөйли.

Ләйсән Илдусовна өчен иң ләззәтле минутлар – ананы бәбиләтеп, баланың да, әни кешенең дә исән-сау булуына шатланып, машинага утырып, музыка кушып, шушы рәхәт халәттән елмаеп төнгә шәһәр буйлап гаиләсе янына кайту. Эшендә хөрмәтле табиб, өендә кадерле хатын һәм әни, шул ук вакытта сөеп туймаслык бала булып яшәүдән дә зуррак тагын нинди бәхет булырга мөмкин?!

СИНЕН БЕЛӘН ГОРУРЛАНАБЫЗ, УЛЫМ!

Лилия
ГЭРӘЕВА

– Беренче тапкыр ялга кайткан вакытында озак кына сөйләшеп утырган идек. «Әти, син «Солнцепек» дигән фильмны карамаган идеңме? – дип сорады ул. – Мин карадым аны. Сезнең минем өчен ничек борчылганыгызны беләм. Ләкин мин дә бармасам, башка да бармаса, аларны кем яклар соң?»

Уллары – сержант Ринат Бекмурзин турында сөйләве жиңелләрдән түгел әнисе Наилә белән әтисе Рөстәмгә. Инде өч ел узса да...

Иөрәкләрендәге тирән яраның сызлавы мыскал да кимемәгән.

Наилә ханымга сөйләшүе аеруча кыен. Табиблар әле дә булса аңа озак сөйләшергә һәм дулкынланырга ярамавын искәртә. Шуңа күрә дә уллары турында күбрәк әтисе Рөстәм сөйли. Керфекләрендәге яшь бөртекләрен ничек тә тыеп торырга тырышып, ул хәтер дәфтәрендәге иң газиз истә-лекләрен барлый. Наилә ханым исә алдыбызга Ринатның балачактагы фотоальбомын сала. Ә аннан кара бөрлегәндәй түм-түгәрәк күзле малай томырылып дөньяга карый. Ике апасыннан соң ун ел көттереп кенә, әтисенең барлык хыялларын чын итәргә дип туган малай!

Ринат БЕКМУРЗИН – сержант, снайпер-разведчик. Позывное – «Мурзик». 2002 елның 4 мартында Лениногорск районының Иске Шөгәр авылында туа. 9 нчы сыйныфны тәмамлаганнан соң Стәрлетамактагы юридик колледжда юрист белгечлеге алып, Башкорт дәүләт университетына укырга керә. Шул ук елны үз теләге белән армиягә китә. Свердловск өлкәсе Елань шәһәрәндә танк гаскәрләре сафында хезмәт итә. 2021 елны Россия Оборона министрлыгы белән контракт төзеп, үзе хезмәт иткән частьта эшкә калдырыла. Махсус хәрби операциянең иң беренче көннәннән үк фронтта. 2022 елда разведкага укып, снайпер-разведчик итеп сайлап алына. 20 яшендә разведчик булган сирәк хәрбиләрнең берсе.

2022 елның 17 июлендә Ринатларның разведка төркеме артиллерия уты астында кала. Шул бәрелештә Ринат батырларча һәлак була. Аның гәүдәсен БТРга кадәр күтәреп алып чыккан дустаны үзе дә каты яралана, машинага керү белән аңын югалта. Аларны яу кырыннан өч көннән соң гына алып чыга алалар. 23 июль көнне татарның батыр улы Ринат Бекмурзинның жәсәде туган туфрагында куела.

2022 елның 10 сентябрәндә Россия Президенты Владимир Путин Указы нигезендә Ринат Бекмурзинга «Батырлык ордены» бирелә.

– И-и, ул көннәрдә очып кына йөргән идем, очып кына! – Рәстәмнең күзләрендә шул чакларда кичергән иң зур бәхетенең нуры чагылып китә. – 2002 елның 4 мартында туды ул. Аннан берничә ел нәкъ шул көнне әтием вафат булган иде. Әти үзенә алмаш жибәрде дип сөендем.

– Ә мин Ринатны табар алдыннан төш күрдем, – дип, иренең хатирәләрен жанландырып жибәрә Наилә. – Төшемдә кайнатам: «Кызым, баланы авырдан табарсың. Тик син борчылма, барысы да уңышлы булачак», – дип, кулыма бер малай бирде. Чәчләре бөдрә-бөдрә! Шундый матур үзе! Чыңлап та, Ринатны авырдан таптым, соңыннан табиблар йөрәгемнең биш минутка туктап торуын, мине бу дөньяга яңадан кайтаруларын сөйләде...

Шулкадәр тыныч бала булды Ринат. Ул туганчы, мәктәптә башлангыч класслар укыткан идем. Улым үз янымда булсын дип, балалар бакчасына күчтем. Ләкин балалар бакчасын яратмады ул, анда йөресе килмәде. 3 яшеннән өйдә

үзен генә калдыра идек. Өстәлгә ризыклар куябыз да... Курыкмады да, еламады да, өйдәге бернәрсәне ватмады да... Шундый акыллы, тәртипле малай булып үсте.

– Тарихны яратты. Мин үзем дә тарих белән кызыксынам. Кичләрен кара-каршы утырып, төрле вакыйгалар турында сөйләшә идек. Башкорт дәүләт университеты каршында ачылган юридик колледжның Стәрлетамактагы филиалына укырга кергәч тә, тарихи дебатларда катнашты. Өченче курста үз укытучысын җиңгән иде хәтта! – ди әтисе, улының мәктәптә укыган вакытлары, студент еллары белән таныштырып. – Юрист буласы килде аның. Адвокат булам да, үзләрен яклай алмаган карт әби-бабайларны кайгыртсам, дия иде. Тарихны үз итүе дә этәргәндер моңа. Ә мин исә аны кечкенәдән армия хезмәтенә әзерләдем. Үзем дә запастагы офицер, улыбызның да чын ир-егет булып үсүен теләдем. Физик яктан ныгып, чыныгып үсә, армиядә хезмәт итүе җиңелрәк бит. Кечкенә вакытынан ук турникта тартылырга, пневматик

мылтыктан атарга өйрәттем. Армиягә бармый калу уенда да булмады аның.

Иренең хатирәләренә Наилә ханымныкы ялганып китә:

– Колледжны кызыл дипломга тәмамлады. «Мәктәптә дә нигә шулай «биш»легә генә укымадың соң син?» – дип сорагач, «кызык булмаган, димәк», дип җавап биргән иде. Югыйсә укырга бик яратты, китапларны күп укый иде. Компьютерны «биш бармагы» кебек белә, текстларны ябык күз белән дә җыярга мөмкин. Мәктәптәге укытучылары да бик көчлеләр. Нишлисез, малайларның табигатенә берәз ялкаулык хас, алар үзләренә кирәк дип санаган әйберләр белән генә кызыксына һәм аны гына яхшы итеп башкара. Мин моны күп еллар эшләгән тәҗрибәле педагог буларак әйтәм.

Колледж тәмамлаган елны ук тест кына тапшырып, Башкорт дәүләт университетының Стәрлетамактагы филиалына укырга керде. «Суд һәм прокурор эшчәнлеген» дигән юнәлешне сайлады. «Улым, сиңа инде 18 тулды, армиягә барып

**Наилә ИСМӘГҮЙЛЕВА, В. П. Чкалов исемендәге
Шөгөр урта белем бирү мәктәбенең директор урын-
басары, рус теле һәм әдәбияты укытучысы**

Мин Ринатның класс җитәкчесе идем. Намуслы, яхшы күңелле егет булды ул. Сүз бира икән, үти! Яхшы укыды. Үжәтлеге дә, тырышлыгы да җитәрлек иде. Тугызынчы класстан соң имтиханнарны яхшы билгеләренә тапшырып, әйбәт аттестат алгач, яныма килеп: «Наилә Фәритовна, булдырдым бит!» – дигән иде. «Син булдыра алмам дип уйлаган идеңмени? Ә мин булдырасыңа тамчы да шикләнмәдем», – дидем.

Әле дә күз алдымда: беренче рәттәге икенче партада утырды ул. Дәрестә берәз яза да, тәрәзгә карап нәрсәдер уйлана. Хыялланырга яратты. Шундый пәхтә үзе, өстөндә һәрвакыт чиста аксыл водолазка, биләндә гел каеш... Шаян-шук булса да, күңелендә бер дә явызлык юк. Сыйныфташлары бик хөрмәт итте аны, «Ринатик» дип йөрттеләр. Сугышчан дуслары арасында да абруе зур булгандыр. Сүзендә тора торган, гадел кешеләрне кайда да яраталар бит: безнең Ринат шундый егет иде. Тырыш, эшчән, эчкерсез авыл баласы! Миңа аның турында «иде» дип сөйләве бик кыен. Безнең барыбызга да кыен. Ринатның һәлак булуын ишетеп: «Наилә Фәритовна, бу хәбәр хакмы? – дип шалтыратты классташлары. – Болай булырга тиеш түгел иде бит!» – диделәр. Ә мин Ринатны яхшы беләм: ул башкача эшли алмас та иде. Аны моңа намусы, йөрәгендәге гаярьлеге этәргән. Үзенең юкагына иңнәренә зур йөк, никадәр җаваплылык алган ул! Гаиләдән килгән тәрбиясе шундый иде аның: ышанычлы булырга, сүз бирсәң үтәргә, башкаларны кайгыртырга, җаваплылыктан курыкмаска!

Тормышымда Ринатның булуы өчен язмышка рәхмәтле мин. Ул минем өчен уңай бер тәҗрибә, ышанычлы дус булды. Яшәсә, ул чын кеше, чын ир булыр иде. Ул яшәргә лаек иде...

кайтырга кирәк. Хезмәт иткәндә укуы авыр булыр бит», – диде әтисе, ул университетка документларын тапшырып, жәйге ялларга кайткач. «Уйлармын», – дигән иде, икенче көнне кичен алдыбызга повестканы китереп тә салды. Инде военкоматка барып, медкомиссия дә үтәргә өлгәргән! Өч көннән армиягә китәм, дип, елмаеп тик тора каршыбызда.

– Армия хезмәтен Елань шәһәрәндәге Укыту үзәгендә башлады. Танк ротасына билгеләделәр. Армия тормышы ошады аңа. Киләчәктә хәрби булырга, тәрбия эше белән шөгыльләнәргә теләде. Офицер буласым килә, диде. Өч ай хезмәт иткәннән соң контракт төзәргә рапорт язган. Бу әле 2021 ел. Ул ниятен белгәч тә каршы килмәдек. Ефрейтор дәрәжәсе биреп, рапортка кул куйганнан соң командиры аны Еланьда документлар белән эшләргә калдырды, – дип давам итә сүзне Рәстәм. Алар шулай әңгәмә барышында бер-берсен

алмаштыра-алмаштыра (чөнки тамактагы төер, күзләрдәге яшь иркенләп сөйләшәргә ирек бирми), берсе сөйләгәнне икенчесе туыландырып, улары Ринатның кыска, ләкин туры һәм якты тормыш юлын тасвирлый. – Алты айдан кече сержант булды, кадрлар бүлегә җитәкчесенә ярдәмчәсе итеп күчерделәр. Командирлары ярата иде аны. Әнисенә туган көнәндә ул хезмәт иткән частытагы барлык офицерлар бер рота булып тезелеп басып, онлайн элемтә аша безне бәйрәм белән тәбрикләделәр. «Шундый акыллы ул үстергәнәгез өчен рәхмәт сезгә!» – диде командирлары, Ринатның җилкәсенә дусларча кулын салып. Улыбыз турында шундый жылы сүзләр әйтүләренә бик сөенгән идек. Жәй көне кыскагына ялга кайтып китте.

Ноутбук экранындагы видео – шул сөенечле мизгелләрен кайтавазы. Хәрби киёмдәге шат йөзле егет ике кулын жәеп каршысына атылган әнисен кочагына бөтереп ала.

Әнә алар әтисе белән кочаклашып күрешәләр. Солдат егетне күрергә дип күрше агай кәргән. Аннары инде чират апаларына... Бәхетнең туп-тулы, түгәрәк чаклары!

– 2022 елның кышында «өйрәнүләргә китәбез, берара шалтыратмасам, кайгырмагыз, элемтә булмаса мөмкин», – дигән иде. Аларны кая җибәргәннән шул елның азындагына белдек. СВОның беренче көннән үк анда булган инде ул. Үзе хезмәт иткән частыка аерым рота тупларга дигән приказ килгәч тә иң беренче итеп үз фамилиясен язган. Без аның кайсы шәһәрләрдә булганын әлегә кадәр төгәл генә белмибез дә. Ул үзе бу хакта сөйләмәде. Сорасаң: «Сезгә нәрсәгә инде ул? Яшәгез тыныч кына», – ди иде.

Беренче көннән үк алгы сызыкта, штурм отрядында булуын соңыннан дуслары әйтте.

15 көн саен шалтыратып торды. «Курыкмагыз, мин әле 15 көн элемтәгә чыкмый торам», – ди дә, нәкъ ике атна узуга шалтыратта. Без инде моңа ияләшкән идек. СВОда өч ай булганнан соң командиры аны штабка күчәргә үтетлөгән. «Мин монда кәгазь тутырып утырырга түгел, кешеләрне якларга килдем, – дигән ул. – Сөз миңа мылтык бирегез, граната бирегез!» – дигән.

Телефоннан сөйләшкәндә дә куркыныч моментларны беркайчан телгә алмады. Бары кызыклы, кайчагында мәзәгрәк вакыйгаларныгына сөйләр иде. «Сөз минем монда никадәр җир казыганымны белсәгез! Авылдагы бакчаны казу миңа хәзер ял кебек кенә тоелыр инде. Трактор да кирәк булмас!» – дип көлдәргә иде безне. Дөресен әйткәндә, авыр физик эшләр эшләп үсмәде дә бит ул. Өйдәге эшләрне карарга, миңа булышырга апалары булды. Без балаларны әрләп, физик жәза биреп тә үстөрмәдек. Үзара ачуланышканыбызны да күрмәделәр. Балалар ишетмәсен дип, ачу килгәндә мунчага барып әрләшә идек. Ринат шуңа күрә дә кешеләргә авыр сүз әйтә белми торган артык тыныч, басынқы егет булып үскәндәр дә.

Ул бик ярдәмчел иде. «Аның йөрәге арысланның кебек кыю, ләкин бик мәрхәмәтле йөрәк, – дип сөйләде аның турында дуслары. – Арыдым, эшлисем килми, дигән сүзләрен белмәде. Заданиедан шулкадәр арып кайтабыз. Селкенәсе дә килми. Ә ул шыпырт кына торып, палатка кора, ашарга әзерли башлый. Коймакларга кадәр пешереп ашата иде безгә», – диләр.

Берсендә алар кайсыдыр шәһәргә чыгалар. Кайсы шәһәр икәннен әйтмәде, билгеле. Куллары кап-кара, киёмнәре буялган... Бер кафега кереп, ризыклар алалар. Ашап-эчеп кузгалганда Ринат сатучы янына барып, монда берәр кешедә киёмнәренә юдырып булмас микән, дип сорый. Сатучы шундук кемгәдер шалтырата. Озак та үтми, кафега олы яшьтәге бер апа килеп керә. Оныгының бүген туган көне икән, табын әзерләгәннәр. Егетләрен үзләренә алып кайтып, табындагы тәмле ризыклар белән сыйлый, юындырып, киёмнәрен юып, киптереп, үтүкләп бирә. Әле юлга да әллә никадәр ризык тутырып жибәрә.

Күңеле тулып, Наилә күзләрен читкә ала. Сүзне шундук Рөстәм ялгап жибәрә:

– Ринат бик тә разведчикларга кызыга, алар турында «крутые ребята», дип, исе китеп сөйли торган иде. Әлегә хыялын да чыңга ашырырга өлгерде ул. Вафатына бер ай кала, разведкага һәм снайперлыкка укып, разведчик булды. Үзен снайпер итеп сайлаганга бик сөенде. «Әти! Минем берүземә ике мылтык бит хәзер!» – дип шалтыратты. «Әх, улым, снайпер булу бигрәк хәтәр бит. Иң элек снайперларны юк итәләр», – дидем. Тик ни хәл итәсең. Бу Ринатның үзе сайлаган юлы иде...

– Ул елны без Корбан ашы уздырдык. Табын тирәли барлык туганнар жыелыштык. Шунда Ринат шалтыратты. Видео аша барысы белән дә күрешеп, сөйләшеп чыкты. Кунакларны озатканда һәрберсе белән сабуулашты. Барысы китеп беткәч тә өчәүләшеп бик озак сөйләштек әле. Бездән фотолар сорады, телефонына фотолар

жибәрдек. Бу аның соңгы тапкыр шалтыратуы булган... Улыбыз белән соңгы тапкыр сөйләшкәнбез...

Бер атнадан апасының түе була-сы иде. «Туйга кайта алмыйм. Апа мине аңлар. Егетләренә әле барысы да ял итеп бетермәгән, мин алардан соң кайтам», – диде. «Әти, әни! Сөз әле минем белән горуurlаныр-сыз», – дип өстәде.

Ул көннәрдә әллә нәрсә булды безгә. Үзәбез уртанчы кызыбызның туена жыенабыз, ә күңелдә ниндидер әйтеп булмый торган сагаю. Артык бер сүз сөйләшми, тып-тынгына юлга кузгалдык. Без бер көн алданрак килдек. Шуңа ук көнне Рөстәмгә Шөгәрнең участковые шалтырата... – Наилә ханым, сүзеннән бүленеп, иренә күз ташлый. «Мин сөйли алмыйм, син дәвам ит», – диюе бу аның.

– «Анда Ринат белән берәр хәл булган, ахрысы. Военкомның телефонын бирим. Үзәң шалтырат», – ди. Шалтыраттым. Үзәмнең кем булуымны әйттем. «... Бекмурзин Ринат Рөстәмвич сезнең улыгызмы? Кайгыгызны уртаклашам...» – дип әйтүе булды, урамга атылдым. Мизгел эчендә бар дөнья, барлык хыяллар, өметләр жимерелде. Бүредәй уладым мин шуңа чагында...

– ...Кияү әйтә, анда урамда әти никтер бик каты елый, ди. Жан ярсуым белән «Рина-а-ат!» – дип кычкырып, аска томырылдым. Дүртенче каттан Рөстәм янына ничек төшкәнәме хәтерләмим. Шуңа чагында тавыш ярыларыма кан савып, сөйләшә алмый торган булып калдым. Туй өзелде... Икешәр мең чакрымнан юлга чыккан кунакларыбыз бар иде. Аларның күбесе ярты юлдан борылып, туп-туры безгә кайтты. Өч көн өебездән халык өзелмәде. Рәхмәт яусын күршеләребезгә: кайтучыларның барысын да үзләренә урнаштырып, өч көн буена табын әзерләп, ашатып-эчертеп, хөрмәт күрсәттеләр. Шәһәр администрациясе дә яныбыздан китмәде. Капка төбөндә ашыгыч ярдәм машинасы дежур торды. Яныбызда психологлар булды. Ләкин андый вакытта берәүнең дә әйткән сүзе ишетелми

икән. Һәркем үз кайгысын үзенчә кичерә.

Әти-әнисенә әйтмәсә дә, барлык дусларына: «Әгәр бер ай элементгә чыкмасам, димәк, мин инде бу дөньяда юк», – дигән була Ринат. Озак та үтми, капка төпләренә бер-бер артлы таныш булмаган машиналар кайтып туктый башлый. Россиянең кайсы гына регионнан юк! Рөстәм белән Наилә бер тапкыр да күрмәгән, белмәгән егетләр. Ринатның кабереннән әле дә чәчәкләр өзелми икән. Баштарак бу чәчәкләрне кемнәр куюын белмиләр дә. Ринатлары янына дуслары кайтып йөрүе соңыннан гына ачыклана. Улларының бу кадәр күп дуслары бардыр дип уйламаган да була алар.

– Ярты еллап узгандыр, ә без улыбызның сугышчан юлы, аның сугышчан дуслары турында берни дә белмибез диярлек. «Ринат гел шалтырата торган номерны жыеп карыйк әле, бәлки, алырлар», – дидем Рөстәмгә. Төнге берләр булгандыр... Бар батырлыгыбызны туплап, телефонга үрелдек. Шунда ук алдылар. Ринатның әти-әнисе булуыбызны белүгә, егетләр жанланды. Улыбыз турында сөйләүләрен, аның белән бергә төшкән фотоларны, видеоларны сорадык. «Хәзер үк «клик» бирәбез. Кемнәрдә бар, барысы да жибәрер», – диделәр. Ринатның андагы тормышын без шулай мизгелләп, бөртекләп, мыскаллап жыйдык. Аның белән бергә булган Антон исемле егет безгә кунакка кайтты. Ринатның үзен күргәндәй булдык. Бик озак яныбыздан жибәрәсебез килмәде, бөтен районны күрсәтеп чыктык. Аның телефонында сакланган видеода Ринат кулын болгап сәлам юллай. «Син бит безгә шундый зур бүләк ясадың, улыбыздан сәлам алып кайттың!» – дидек.

...Мин аны гел төшләремдә күрәм. Шундый шат, елмая. Нәкъ тормыштагыча... Бик авыр булганда, Ринатның безгә әйткән соңгы сүзләрен искә төшерәбез: «Сөз әле минем белән горуurlаныр-сыз!» – диде бит ул. Без бик горуurlанабыз, улым!

Татар классик балетына
нигез салучы 100 яшьлек
Элфия АЙДАРСКАЯның
тормыш кагыйдаләре

ТОРМЫШ БЕЗДӘН БАШКА ДА ДӘВАМ ИТӘ

Әнием белән бик аз вакыт уздыра алдым. **МИН БАЛАЧАКТАН ИРЕКТӘ ЯШӘДЕМ.** 10 яшькә кадәр Бишбалтада әби белән бабай тәрбиясендә үстем, аларга әткәй-әнкәй дип эндәштем. Дәү әти белән дәү әнидә тулы ирек иде. Сара әнием минем өчен «апа-әннә» иде. Әти-әнием Мәскәүдә укыдылар, Большая Татарская урамындагы ике катлы йортның беренче катында кечкенә генә бүлмәдә яшәделәр. Шунда Мәскәүгә алып барганнарын берәз хәтерлим. Айдарскийны да әти димәдем. Мин аны бик яхшы белми дә идем. Тәрәзәдән кайтканын күреп, Сара әнигә: «Синең кешең кайтып килә», – дия идем. Ул вакытта бик кыргый идем, русча да белмим. Балалар бакчасына йөрдем кебек, ләкин 8 яшемдә мәктәптә укымый идем әле. Минне укырга урнаштыручы булмады.

Әбиемнең тәмле пироглар пешергән хәтерлим. Аннары вокзалга барып, Мәскәүгә юл тотучы поезд вагоннарына кереп, сез Сара Садыкованы беләсезме, дип йөри иде. Белүче булса, тапшырыгыз әле, дип, шул пирогларны биреп жиберә иде. Соңрак аларның кайберләренең Сара Садыковага барып ирешкәне дә билгеле булды. Бабайны аеруча нык яраттым. Әбием Казан кызы иде. Көзгә янында бөтерелергә яратты. **МАТУРЛЫК ЯРАТКАН КЕШЕ ҮЗЕ ДӘ МАТУРЛЫК ТУДЫРА.** Моңа турында булган бөтен журналлар бар иде. Кызганыч, әткәй дә, әнкәй дә мин Ленинградта укыган вакытта кыш көне үлделәр, икесен дә соңгы юлга озата алмадым.

Миңа еш кына: «Син әле тәпи дә йөрми идең, ә би белә идең», – дип әйтәләр иде. Биергә һәм йөгерегә ярата идем. «Үскәч кем буласың?» – дип сорасалар да, йөгеригә дип җавап бирә идем. 1935 елда әни гастрольгә киткәндә мине Уфада дусларында калдырды. Урамда йөргәндә күреп алган Ленинград хореография училищесына биочеләр кабул ителә дигән игълан бөтен тормышымны үзгәртте. 300 баладан сайлап алынган 12 бала арасында мин дә бар идем. Бер елга сынап карау шарты белән алынган 10 яшьлек, русча бер авыз сүз белмәгән **МИН БУ СЫНАУНЫ ДА ЗУР АВЫР-ЛЫКЛАР БЕЛӘН ЖИҢЕП ЧЫКТИМ.** Бөек Ватан сугышына кадәр шунда укыдым. Аннан соң Уфага киттем. Ә аннан әни мине Казанга алып кайтты. 1941 елның көзеннән Казанда эшли башладым. Паспортка әтиемнең фамилиясен яздырдым. 1952 елда кияүгә чыккач та Айдарская булып калдым.

БАЛАЧАКТА МӘҢГЕ ХӘТЕРГӘ УЕЛЫП КАЛА ТОРГАН ВАКЫЙГАЛАР БУЛА. 1933 елда Газиз Айдарский туберкулездан үлдә. Әни бу хәсрәтне бик авыр кичерде. Хушлашу мәрәсименнән соң мине грузовик арбасына утырттылар. Шунда бер ир-ат берничә тапкыр башымнан сыйпап, бик моңсу елмайды. Карашын хәзер дә хәтерлим. Мин бит инде аның кем икән белмим. Ул Муса Җәлил булган икән. Әтине соңгы юлга озату, аннары гәүдәсен яндыру эшләре белән шөгыльләнгән. Алар әти белән якын дуслар булган.

Бик көнче идем. Әти үлгәч, әнигә бер генә ир-атны да якын китертмәдем. Хәтта үскәч тә яшәтешләрем кебек кичке уеннарга чыгып йөрмәдем. Кип чыгарга киёмем дә юк иде. Өйдә утырсам да, **БИК ЯШЬЛИ МӨСТӘ-КЫЙЛЬЛЕККӘ ӨЙРӘНДЕМ, ГОРУРЛЫГЫМНЫ ЖҮЙ-МАДЫМ.**

Заводта тәүлегенә 12 шәр сәгать ялсыз эшләгән вакытларны искә алам. Төнге сменада эшләү бигрәк авыр була иде. 1942 елны йоклап каршы алдым. Гел ашыйсы килә иде. Сугыш вакытында тәүлеккә житәрлек 600 грамм ипи бирәләр иде. Көндөзгә аш белән кичке ашка тоз сибелгән бер телем икмәк кала. Хәтта кайнар су да булмый, чөнки ут ягарга әйбәр таба алмый идек. Өйдә булган бөтен кәгазьне яктык. Китаплар, нота дәфтәрләре, фотографиялар, хатлар гына калды. Әнием белән ач яшәдек. Тормышны ничек тә җайлау өчен үлчәүдә эшләдем, авыр тартмаларга тутырылган снаряд-патроннар ташыдым. Әйе, ачык-ялангачлыктан, йокысызлыктан хәлсезләнгән идем. **ЛӘКИН БӨТЕН КЕШЕ ШУЛАЙ ЯШӘДЕ УЛ ВАКЫТТА. ҺӘМ МИН АЛАР БЕЛӘН БЕРГӘ ЖИҢҮ КӨНЕН ЯКЫ-НАЙТКАНЫМНЫ АҢЛАП, СӨЕНӘ-СӨЕНӘ ЭШЛӘДЕМ.**

Мин бик яхшы һәм җиңел укыдым. Минне бөтен кеше ярата, шул исәптән, укытучыларым да дип уйлый идем. Шуңа күрә **АЛАРГА ДА ЯХШЫ МӨНӘСӘБӘТТӘ БУЛДЫМ.**

Сара әнкәй бик түзем, гадел, шул ук вакытта таләпчән кеше иде. Казанга кайткач, **МИНЕ КЫРЫС ТӘРБИЯ-ЛӘДЕ. ХАТЫН-КЫЗ ЭШЛӘРЕНӘ ӨЙРӘТТЕ.** Ленинградта тулай торакта яшәгәндә йорт эшләрен белми идем. Киреләнсәм: «Бу кадәр дә Айдарский булырсың икән!..» – дип әйтә торган иде. Ә инде аңа ошый торган эш эшләп куйсам: «Вот моя школа!» – дия иде.

Канга кадәр суелып беткән аяк бармаклары... Шулар белән сикерергә, биергә кирәк. Кайбер хәрәкәтләрне кат-кат кабатларга кирәк. «Балерина хезмәте – ат хезмәте ул». Шушы авыртуларымны күрәп, өйдә эни бу эштән китүемне үтенеп сорый иде. Мондый сүзләрне ишетеп елый идем. Мин үземә, һөнәрәмә хыянәт итә аламмы? **БАЛЕТ БИТ УЛ – МИНЕМ ЯШӘУ МӘГЬНӘСЕ.**

Мин икесенә дә охшаган. Эни – оптимист, эти пессимист булган, диләр. Мин шул сыйфатлар уртасында тирбәләм. Сара әнием патриот иде. **ҮЗЕМНЕ ДӘ ЭНИ КЕБЕК ВАТАНПӘРВӘР ДИП САНЫЙМ.** Әнкәй башкарган гамәлләрне жанландырып җибәргә тырышам.

Сара Садыйкова кебек туры сүзле булмадым. Ләкин үз мәшәкәтләремне, килеп туган аңлашылмаучылыкларны үзем хәл итә идем. **МИН ДӨРЕСЛЕК ЯРАТТЫМ ҺӘМ ЯРАТАМ.**

Ленинградта укыган чорда тормыш бөтенләй башка иде. **БЕЗНЕ БЕР-БЕРЕБЕЗ ӨЧЕН ҖАН АТЫП, КАЙГЫРТЫП, ЯРДӘМ ИТЕП ТОРЫРГА ӨЙРӘТЕП ТӘРБИЯЛӘДЕЛӘР.** Мин башкача тормыш булганын хәтта күз алдына да китерә алмый идем. Казанда барысын да күрдем. Кызганыч, күңел түрәдә Ленинград бердәнбер шәһәр булып калды.

1988 елда Ленинград хореография училищесының 250 еллык юбилеедагы очрашу – иң матур истәлекләрнең берсе. Анда дөньяның һәм илебезнең барлык почмакларыннан җыелганнар иде. Сыйныфташларыбыз белән очраштык, кочаклаштык, елаштык. **ҮЗЕҢ БУЛГАН ИГЪТИБАРНЫ КҮРҮ, ТОЮ – НИДИ ЗУР БӘХЕТ БИТ УЛ!**

ТАССРның 50 еллык юбилее уңаеннан куелган «Сабантуй» циркына очраклы рәвештә килеп эләктем. Беркемне дә тыңламаган Атом кушаматлы атны иярләдем. **БАШКАРГАН ЭШЕҢНЕ ЯРАТЫРГА ГЫНА КИРӘК.** Шул очракта аның бер авырлыгы да калмый.

Сара Садыйкованың бик күп җырланмаган җырлары калды. Булдыра алганча, аларны җырчыларга биреп калдырырга тырышам. **ӘНИЕМ БАШКА ЧОРДА ЯШӘГӘН, ШУҢА КҮРӘ ҖЫРЛАРЫН ДА ТАРИХНЫҢ АЕРЫЛГЫСЫЗ БЕР ӨЛӘШЕ ИТЕП КАРАРГА КИРӘК.** Югыйсә алар бүген дә бик заманча яңгырый. Хыялым: Сара Садыйкованың һәр җыры бер генә тапкыр булса да башкарылып, яздырылып калсын иде.

Әниңең архивын актырып утырганда, әтиңең аңа язган хатларын елай-елай укыдым. «Ник елап утырам соң әле мин?» – дип ачуландым үземне шулчак **ИСЕМНӨРЕН МӘҢГЕЛӘШТЕРҮ БЕЛӘН МИН ШӨГЫЛЬЛӘНЕРГӘ ТИЕШ ДИП УЙЛАДЫМ.** Һәм бу эштә мин бары тик үземә генә таяна алганымны аңладым.

Сара Садыйкова һәм Газиз Айдарский исемнәре киләчәктә дә онытылмаска тиеш. Алар мәңгә яшәсен иде...

МИҢА КҮРЕП ИСТӘ КАЛДЫРУ ХӘТЕРЕ БИК ЯХШЫ БИРЕЛГӘН. Шуңа күрә рус телен дә тиз өйрәндем, китаплар да күп укыдым. Хәзер генә ул китап укымыйлар. Бию хәрәкәтләрен дә бик җиңел истә калдыра идем. Татар дәүләт опера һәм балет театрында эшләгәндә балетмейстер Гай Таһиров Мәскәүнең зур театрына бию карап кайтырга җибәрде. Рейнгольд Глиэрның «Красный мак» балетын карадым да Казанга кайтып биедем.

Эни Татарстан урамында яшәгән чорда янына кунакка килгәч: «Ник иренәңне буямадың?» – дип ачулана иде. «Әни, мин бит инде пенсиядә», – дигән сүзләремә җавап итеп: «Беркайчан да онытма! **БЕРЕНЧЕ ЧИРАТТА, СИН – АРТИСТ. ҺӘРВАКЫТ КЕШЕ КҮЗ АЛДЫНДА ЙӨРИСЕҢ!**» – дия иде. Хәзер дә чәчтарашханәгә йөрәм, маникюр ясатам.

Беркайчан да кемгә дә булса ярдәм сорап мөрәҗәгать итмәчәкмен, чөнки мин пенсия алам. Шул пенсиядән артистларга түлим, афишаларны бастырып чыгарам. **ХОЛКЫМ ШУНДЫЙ: БЕРКАЙЧАН БЕРКЕМНӘН БЕРНИ СОРАМАЙМ, БАРЫСЫН ДА ҮЗЕМ БУЛДЫРА АЛГАНЧА ЭШЛИМ.** Моның өчен вакыт бик күп кирәк, күп укырга, эзләнәргә туры килә. Тәрҗемә дә – чыгымлы эш. Татар теленнән – рус теленә, рус теленнән татар теленә үзем тәрҗемә итәм.

Шәхси тормышта да мин бик бәхәтле булдым, иремнән уңдым. Кызганыч, барысыннан да озаграк яшим. Әтине, әнине, иремне, бердәнбер улымны югалттым. Шуңа күрә **КАЙВАКЫТ ҮЗЕМНЕ ЯЛГЫЗ ТОЯМ. ЛӘКИН УЛ КАЙВАКЫТ КЫНА, ГЕЛ ТҮГЕЛ! ЧӨНКИ ИСӘН ЧАГЫМДА ЭШЛИСЕ ЭШЛӘРЕМ КҮП.**

Килә бер көн: син сәхнәдән китәргә тиеш. Вакыт җиткән... Кечкенәдән үк аннан башка тормышны күз алдына китерә алмаганнар өчен бу бик авыр. Сәхнә белән хушлашу зур батырлык сорый. Көч-дәрт бар кебек, ләкин ул заман ритмы өчен җитми. **ТОРМЫШ СИННӘН БАШКА ДА ДӘВАМ ИТӘ, ВАКЫТЫНДА КИТӘ БЕЛЕРГӘ КИРӘК.** Тамашачы синең бер урында таптануыңны да, түбәнгә тәгәрәвеңне дә күрергә тиеш түгел.

БЕЗНЕҢ БУЫН, АВЫРЛЫКЛАР КҮП БУЛУГА КАРАМАСТАН, БӘХЕТЛЕРӘК ЯШӘДЕ КЕБЕК. Без дан казанган хореографлар белән бер бөтен булып яшәдек, эшләдек. Ә хәзер ул чылбыр өзелде. Чын бию осталарына игътибар да, ихтирам да җитми. Балетның үзенә дә, татар балетына мөнәсәбәт нык үзгәрде. Ярый әле бу заман кешесе түгелмен...

Динара ӘХМӨТ әзерләде.

УЕН — ТОРМЫШ МӘКТӘБЕ

6 нчы көч

«Сәламәткә» журналы тәкъдим итә

#ӘНИЛӘРМАРАФОНЫ

УЙНЫЙ-УЙНЫЙ ҮСӘБЕЗ

«Әниләр марафоны» проектында катнашучыларның төрле темаларга фикер алышып, үз тәҗрибәләре белән уртаклашкан язмаларыннан өзекләр тәкъдим итәбез. Бүгенге язмалар балалар уеннарына бәйле истәлекләргә багышлана.

Миләүшә ЯРУЛЛИНА, Казан

Авыл урамнарының бала-чага тавышыннан яңгырап торган чор баласы мин. Йорт саен 5–7 бала. Елның һәр сезонның үз уены бар. Тиз генә өйдәге эшләргә тәмамлап урамга чыгасың. Тыкрык буена жыелабыз, очрашу урыны шунда. Беринди «телефон»да язышулар юк. «Күз бәйләш», «Самавыр», «Буяу сатыш», «Песи, песи, нинди төс?» уеннары уйнала, китә качышлы уены... Кышын чаңгы-чана шуулар! Хоккей уйнаганны карап тору, абыйларың өчен жанатар булу. Киз итек белән боз өстендә шуу үзе бер кызык! Кар өеменнән өй ясау... Язын ташу акканын күзәтүләр. Эх! Нинди күчелле балачак! Кичен әбиләргә, әниләргә концерт куюлар барысы да истә. Үсә төшкән саен, үзәбез дә, уеннар да үзгәрдә. Очрашу урыны шул ук булса да, вакыты башка...

Ильмира КУЗЬМИНА, Балтач районы

Минем оештыру сәләтем уеннар аша үскәндәр дә инде. Тирә-юньдәге балаларны җыеп уйнатам, су ташып тау катырырга өйрәтәм, стадионга төшеп турникта, брусларда ярышлар оештырам, хәтта малайларны футбол уйнарга да мин өйрәтәм. Ул скакалка сикерү дисеңме, шакмак сызып бер аякта сикерү дисеңме, почмак алып уйнау дисеңме – барысы да физик активлыкны таләп итә торган уеннар. Янып-пешеп, күлмәк итәкләре катканчы чана шуып, карлы тауларны яулап хәлләр бетә, тик бирешү юк иде. Кыш көне кар астында лабиринтлар казып, штаблар ясап «сугыш-сугыш» уйнаган чаклар, ат чанасына, тазга утырып таудан шуган чаклар гел искә төшә. Улым ул уеннарны уйнап үстә. Ә кызыма әз эләкте, чөнки яңа технология заманы җиткән иде инде.

Илсәяр РАНГУЛОВА, Пермь крае, Барда районы

Өйдәге эшләр беткәч, без әти-әнидән сорап уйнарга чыга идек. Нинди генә уеннар уйнамый идек. «Йөзек салыш», «Унике таяк», «Качышлы», «Лапта», «Әбәк», «Бау тартыш» һәм бик күп шундый кызык уеннар уйнап, вакыт узганын сизми дә идек. Мин дә, әтиләре дә үз балаларыбызга шул уеннарны өйрәтәп, алар белән бергәләшеп уйный торган идек. Безнең урам балалары җыелышып бергә уйный башлагач, уен тагын да кызып китә иде. Өйдә вакытта өстәл уеннарын уйнарга ярата идек. Хәзер инде балаларыбыз үз балалары белән шул уеннарны рәхәтләнеп уйныйлар. Оныкларым җәй көннәрен бездә үткәрәләр. Ишегалдыбызда бала-чага тавышлары өзелгәнә юк. Күршеләрем кайвакып: «Сез ул тавыштан туймыйсызмы?» – диләр. Юк, мин әйтәм: «Кыш көнөндә дә колак-борын кискән шикелле – бер тавыш та юк, урамда кеше дә йөрми», – дим.

Айгөл ҺӘДИУЛЛИНА, Алабуга районы

Бала тормышында уенның әһәмияте бик зур. Бала уенда нинди булса, үскәч эшендә дә, күбесенчә, шундый ук була, диләр. Шуңа күрә дә кешенең киләчәктәге эшчәнлеген тәрбияләү иң элек уен процессында үтә. Хәзерге заман баласын телефоннан башка күз алдына китереп тә булмый инде. Ләкин бала уйнап үсәргә тиеш. Олыраклары, сүз дә юк, төрле уеннар уйнап үстеләр, телефон бик эләкмәде. Кечкенәсе белән дә уйнарга, аны уйнатырга тырышабыз. Элек әниләр безне урамнан кертә алмаган, без балаларны өйдән чыгара алмыйбыз. Шәһәр җирендә үзен генә урамга чыгарырга куркынычрак та инде... Ял көннәрендә авылда рәхәтләнәләр анысы...

Инофедермделине#

Арабыздан беребез үз эшенең остасы

ВӘКАЛӘТЕ – КЕШЕЛӘРГӘ ШАТЛЫК ӨЛӘШҮ

Эльмира
ЗАКИРОВА

«Ел хатын-кызы. Ел ир-аты:
хатын-кыз карашы» республика
бәйгесенең Актанышта узган зона
турында ул «Хатын-кыз – лидер»
номинациясендә катнашты.
Кызыл костюмнан, дулкын чәчләрен
килешле итеп жыеп куйган,
бөтерчек кебек житез, ялкынланып
сөйли... Үзе дә ут, ялкын кебек!
14 ел буе Актаныш район
Башкарма комитетының
ЗАГС бүлеге мөдире булып эшләүче,
40 еллык хезмәт стажына ия
Татарстанның атказанган мәдәният
хезмәткәре Гөлфинә Баян кызы
МӨХӘММӘДИЕВА әби-бабалардан
килгән гаилә кыйммәтләрен
яшьләргә тапшыру, гаилә институтын
ныгыту турында мавыктыргыч итеп
сөйли.

Экранда «Пар балдактар» бәйрәме, «Гаилә мәктәбе» дәресләре, бриллиант, зөбәржәт, алтын туйлар, «Гаилә, мәхәббәт, тугрылык» көннәре кадрлары йөгереп уза. Һәм, әлбәттә, Гөлфинә үзе! 1984 елда Богады урта мәктәбен алтын медальгә тәмамлаган кыз классташлары белән авылда кала. Класс белән авылда калу кампаниясе бит! Өч ел «Коммунизмга» колхозының комсомол оешмасы секретаре булып, бөтен эшнең үзәгендә кайный! Аннары – Мәскәү! Партия, комсомол работниклары әзерли торган ВЛКСМ Үзәк Комитеты каршындагы Югары комсомол мәктәбе! Гөлфинә аны кызыл дипломга тәмамлап Актанышка кайта. ВЛКСМның Актаныш райкомының беренче секретаре, Яшьләр оешмасы советы җитәкчесе, район хакимиятенә оештыру бүлеге мөдире, район Советы Башкарма комитеты рәисенәң социаль мәсьәләләр буенча урынбасары... «Их, барысын да сөйләр өчен сәгатьләр дә җитмәс! – дип уфтана Гөлфинә. – Бездә үткән чараларны үз күзләре белән күрсәләр икән!» Ә таләпчән жюри аның эшен бертәвештән югары бәяли – җиңүче дип игълан итә.

Гомернең кадерле мизгелләре

Минем исә Гөлфинә уздырган чараларны үз күзләрем белән күргәнем бар!

...Район ЗАГС бүлегендә йөзенче бала тууны теркәү тантанасыннан сокланып кайткан идем берчак. Залда талгын музыка, жанга үтәрлек шигыр юллары, чәчәкләр... ЗАГС бүлеге мөдире Гөлфинә Баян кызы яшь әнине яратып сөя, яшь әтиңең кулларын кыса, үз баласыдай күрә, сабыйны сак кына бәпләп ала... Әти кешенең авызы колакка, әни кеше яшь аралаш елмая... Рамазан аенда туган бу балага Рамазан дип исем кушалар...

...Актаныш ЗАГСының Тантаналар залына ул көнне 14 яше тулган кызлар-егетләр җыелды. Дулкынланалар. Берничә минуттан алар бит Россия Федерациясе гражданны булчак, кулларына паспорт алачак! Ә паспортны район башлыгы Ленар Рафак улы Зарипов үзе тапшырды! «Туган илебездә, Россиянең, Татарстанның, кече Ватаныбыз Актанышның чын патриотлары булып үсегез», – диде ул. Махсус хәрби операциядә катнашучы Чечня сугышы ветераны Илсур Зәкиев яшьләргә багышлап язган шигырен укыды. Ә ЗАГС бүлеге җитәкчесе Гөлфинә апалары Мөхәммәдиева: «Менә бүген сез паспорт алдыгыз. Килер бер көн: сез инде укып, һөнәр алып, бирегә никахлашу тантанасына да килерсез, балалар туар, аларга туу турында таныклыклар тапшырылыр... Киләчәктә дә сезне биредә көтеп калабыз!» – диде.

...Менә тагын бер тантана. ЗАГС ишегеннән чәчәкләргә күмеләп, яшь пар – Фаил белән Филүзә кереп килә! Кияүгә – 25, кәләшкә 20 яшь! Бүген аларны ир белән хатын дип игълан итәчәкләр, Әскәровлар гаиләсен законлы никахлары белән

Дилбәр ƏNVƏROVA,
Актаныш муниципаль районы
Башкарма комитеты рәисенәң
социаль мәсьәләләр буенча урынбасары

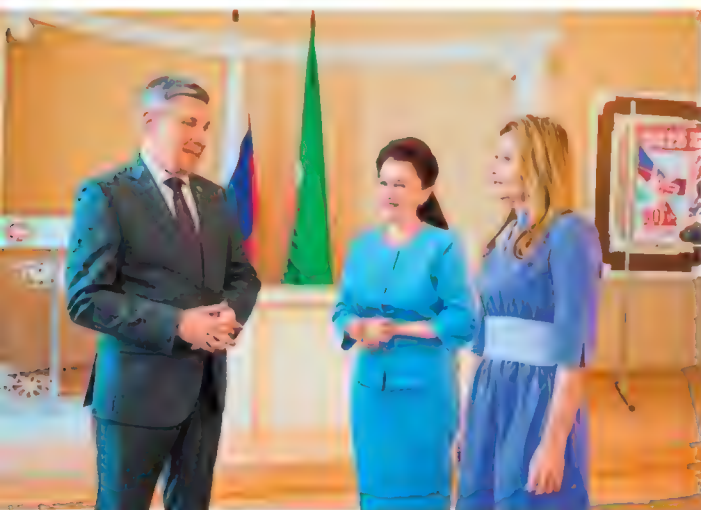
Районның ЗАГС бүлеге җитәкчесе Гөлфинә Мөхәммәдиева үзен әзерлекле, белемле белгеч итеп танытты. Яшьләр сәясәте өлкәсендә уңышлы эшчәнлеген өчен Россия Федерациясенең күкрәк билгесенә лаек булган Гөлфинә Баян кызы яшьләр белән эшләүгә аеруча игътибар бирә. Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының ЗАГС Идарәсе тарафыннан гамәлгә куелган «Батырларга хат» акциясенә кушылып, махсус хәрби операциядә якташларыбызга җылы сүзләр белән ихлас котлаулар, хатлар, открыткалар җибәрү, «Гаилә мәктәбе» дәресләре, күркәм гаиләләренә барлау, яңа туган балаларның әти-әниләренә туу таныклыклары тапшырулар... Ул туктаусыз эзләнүдә, яңа идеяләр белән яна, һәр яңа башлангычка иҗади якин килә. «Иң яхшы ЗАГС җитәкчесе» бәйгесендә катнашып, призлы урыннар яулый. Гражданның актларын теркәү бүлегендә эш аның җитәкчелегендә югары профессиональ дәрәжәдә оештырылган. Гражданлык хәле актларын теркәүне Бердәм дәүләт реестрына күчерү уңышлы алып барыла. Аның эш тәҗрибәсе күпләргә үрнәк. Район өчен янып яши белгән, үз эшен ахырына кадәр җиткерә торган хөрмәткә лаек муниципаль хезмәткәр, чын остаз ул!

котлаучаклар. Иске Кормаш авылына килең төшә бүген! «Сезне Россия Федерациясе Гаилә кодексы нигезендә ир белән хатын дип игълан итәм», – ди гражданлык актларын теркәү бүлеге җитәкчесе. Музыка, котлаулар, беренче гаилә вальсы... Күзгә яшьләр китерерлек дулкынландыргыч мизгелләр...

Без – актер да, психолог та, юрист та

– ЗАГС турында иң киң таралган күзаллау – имзалар, балдактар һәм никах таныклыгы. Әмма бу эшчәнлекнең тантаналы төре, эшебезнең бер өлеше генә, – ди Гөлфинә ханым. – ЗАГС хезмәткәрләренә актер да, режиссер да, психолог та, юрист та булырга туры килә. Алар теркәүчеләр, документ тугыручылар гына түгел, гаилә бәйрәмнәрен оештыручылар да. Кешенең тормышы ЗАГСтан башлана: туу турында таныклык тапшырыла, соңгы документ та шушында әзерләнә. Әлеге ике документ арасында тулы бер гомер: туйлар, балалар, оныклар... Елның беренче, илленче, йөзенче, йөз илленче булып туган балаларын бала табу йортына барып котлыйбыз. Исемнәр дә сайлашабыз. Туу таныклыгын тотып, үзем барам

Яшь гаиләләрне киләчәктә күп балалы итеп күрергә телибез.

■ Актаныш районы хакимияте башлыгы Ленар Зарипов район ЗАГС эшчәнлегенә һәрвакыт игътибарлы.

■ Бүген сез – илебезнең тулы хокуклы граждандары!

■ Тормыш дигән олы юлдан Гел янәшә атлагыз!

роддомга. Быел, мәсәлән, «Ватанны саклаучылар елы»н котлап, гыйнвар башында Актанышта көчле зат, ир бала – Рамир Шәмсиев дөньяга килде. Бу вакыйга сабыйның әти-әнисен, әби-бабаларын гына түгел, район житәкчеләрен, хастаханә хезмәткәрләрен дә сөендерде. Гаиләнен, районыбызның горурлыгы булып үссен, дип теләдек. Яшь гаиләне киләчәктә күп балалы гаиләләр рәтендә күрергә теләвебезне белдердек.

«Гаилә мәктәбе» дәресләре – сезнең иң зур проектларыгыз дип беләм.

– 2011 елда «Ачык ишекләр» көне итеп үткәрә башлаган идек без аны. Яшьләрне гаилә тормышына әзерләүгә житди карап, исемен дә үзгәрттек. Тәҗрибәле психолог Фәһимә Шәйгәрданова хатын-кыз, ир-ат нинди булырга тиеш, гаилә тормышына үзенчә ничек әзерләргә, үзара мөнәсәбәтләрен ничек корырга кирәген аңлата, Руслан хәзрәт Мортазин дин сабаклары бирә. Үсмерләр әти-әнисеннән, укытучылардан, танышларынан сорарга оялган темалар буенча акушер-гинеколог махсус дәресләр үткәрә. Хәзер яшьләр «гражданский брак» дип сөйләшәләр бит. Ә без башта никах, никахтан соң ЗАГСка керү, матур итеп туйлар ясап, Ходай каршында да, закон каршында да, әти-әниләр алдында да әлегә бурычны үтәү, чын гаилә булып тормыш башлау кирәген аңлатабыз. Әнисенә карап – кызын, әтисенә карап улын коч, диләр. Нәсел-нәсәбен белеп, үзәбезнең милләттән, үз динебездән булган егет-кызлар белән туганлык җепләрен бәйләү турында сөйли Руслан хәзрәт. Шулай ук «Гаилә мәктәбе» дәресләрендә яшьләргә электрон гариза бирү тәртибен аңлатабыз, ЗАГС эшендәге яңалыкларны житкәрәбез, акт язучыларының саклану урыны булган архив эшчәнлеген белән таныштырабыз. Кеше бирегә төрле сәбәпләр белән килә бит: борчулы чакларында да, документ белән катлаулыklar килеп чыкканда да. Дөрес документ тапшырып өчен булдыра алганча ярдәм итәргә тырышабыз.

Язылышучылар аерылышучыларга караганда күбрәк бездә!

Язылышырга килгән парларның аеруча истә калганнары да булдымы, Гөлфинә?

– Күптән түгел СВОдан ялга кайткан Илнар Галимовның кызы Лиана кияүгә чыкты, менә аларның язылышу мизгелләре. (Фотолар күрсәтә.) Район башлыгы Ленар Рафакович, көн саен ЗАГСта без, дип тикмәгә генә әйтми инде (Көлә.) Ул һәрвакыттагыча чәчәкләр күтәреп килде! Лиана белән Данияр 50 нче пар булып теркәлдә! Әти кешенең бу тантанада катнашуы бәйрәмгә үзенчә бер ямь өстәде... (Уйланып.) Аннан, язылышырга килгән ике пар гел күз алдымда һаман. Берсе аның зур йөк машинасында ерак

юлларга йөри торган егет иде. Шул зу-ур машинаны чәчәкләргә күмеп, шарлар белән бизәп килделәр. Кино сыман инде менә!.. Тагын бер көн хәтергә уелып калган. Жигелгән пар атларга кыңгыраулар тагып, атларны бизәп, гармуннар белән жырлашып килгән яшьләр... Искиткеч күренеш иде ул!

Мондый парлар аерылышмый да инде!

– Язылышучылар аерылышучыларга караганда күбрәк бездә! Ир белән хатын аерылышабыз, дип килсә, аларны бүлмәмә чакырып, сәбәпләрен сора-шам, жайлап сөйләшәм. Кайтып китеп, инде кире килмәгән парлар шактый. Моңы үземнең жиңүем дип саныйм. Димәк, минем сүзләр дә булышкан! (Уйланып.) Берсе авырлы килеш килгән. «Сез бит туачак балагыз алдында да җаваплы, ул нарасыйны ятим итәсезме?!» – дидем өзгәләнеп. «Балагыз ту-сын әле, ышаныгыз: гаиләгез бөтенләй икенче төр-легә әйләнәчәк, бала сезне якынайтачак», – дип аңлаттым. Кабат килмәде. Жиңел сулап куйдым! (Елмая.) Эткәй белән әнкәйне еш искә алам. Безгә – биш балаларына гел үрнәк булдылар. Эткәй гомер буге бригадир иде, гел кешеләр белән эшләде. Миндәге кыюлык, аралашу куәсе – эткәй-дән. Ә менә кешеләрнең күңеленә үтеп керү әнкәй-дән киләдер. Оста психолог дим мин аны. Бер апа-ның: «Гөлнамия апа, нишлим? Ирем башка хатын белән чуала, аерылам», – дип елап, әнидән киңәш сорадын хәтерлим әле. Әнкәй сабыр гына тыңлап торды да: «Дүрт балаң белән нишләргә уйлыйсың? Түз! Бер ара гына ул, мин әйтте диярсен, узачак. Авырлыкларны үткәреп жибәрә белсәң, бар да жай-лана ул», – дип, авылча итеп аңлатып, тынычлан-дырып чыгарды. Вакытлар узгач: «Менә, кызым, бер дигән итеп яшәп киттеләр, өйләр салдылар. Бервакытта да бүгенгә алданып, иртөгәсә көнгә киртә куярга ярамый. Авырлыкларны үткәреп жибәрә белергә кирәк», – диде. Әнкәйнең шул сүзләре күңелгә сеңеп калган. Эшемдә дә әнкәй киңәшләренә таянам. Рәхәт булып китә. Әнкәй го-мер буге минем өчен идеал булды. Ул матур яшәде. Тормышның мәгънәсен дөрес итеп кабул иткән кеше ул.

Гаилә, мәхәббәт, тугрылык турында

Инде, Гөлфинә, үз гаиләң белән таныштырырга да вакыт җитте!

– Ирем Камил – классташым, ун ел бергә укы-дык. 6 нчыда укыганда чәч толымнарымнан тар-тып китә иде. Үсә төшкәч инде «бүген кич чыга-сыңмы?» дип запискалар язышып йөргән булдык. Шундый матур мәктәп еллары дуслыгы. Армиягә озатып калулар да истә. Ул чакта әле Камилне йөргән кызы буларак озатмадым. Ләкин мине ошатканын сизә идем. Мәскәүдә укыганда авылга кайтып, клубка чыктым. Камил дә шунда,

гармун уйнап утыра. «Кайчан өйләнәсең?» – дигән булам. «Юк бит әле кияүгә чыгучы», – ди. «Ярар, үзем чыгармын», – дим. Шулай шаяра-көлешә сөйләшеп киттек, очраша башладык. Инде 32 ел бергә без. Камил – тыныч, гаилә жанлы, ипләп кенә жиренә җиткереп эшли, ярып чапмый. Мин – Кәжәмөгез, миңа тиз булсын, хәзер булсын! Башта тулай торақта яшәдек, аннары ике бүлмәле фатир бирделәр. Шул вакытта җиде ел үз өебезне салдык. Камилнең Себердә эшләгән бөтен акчасы шушы өйгә кереп бетте. Мин Камилгә рәхмәтле: гаилә дип, балалар дип яши ул! Камил булмаса, шушундый тынгысыз, җаваплы эштә эшли алмас идем. Кызыбыз Лилия Санкт-Петербург технология университетында укып, дизайнер булды, улыбыз Марат Уфада юридик институт тәмамлап, район Эчке эшләр бүлегендә эшли. Тормышымнан канә-гать! Бәхет шулдыр ул! «Башлаган эшенең ахырына кадәр җиткер, һәрвакыт кешеләргә булыш!» – ми-нем девизым бу. Тормышны яратып яшим, шул яратуны башкаларга да өлешәм. Кешеләргә шатлык өлешү миссиясе миңа югарыдан тапшырылгандыр.

Актаныш басмалары, Агыйдел үзе шаһит!

Гаилә, мәхәббәт, тугрылык көнен зур бәйрәм итеп үткәргә Гөлфинә ханым ел саен бар фанта-зиясен, оештыру сәләтен сала, диләр. Авыл жир-лекләре җитәкчеләренә хәбәр итеп, башта үрнәк гаиләләренә барлый. 50, 55, 60 ел тигез гомер кичергән парлар никадәр бит районда! Район баш-лыгы Ленар Зарипов: «Гөлфинә Баяновна кебек ЗАГС җитәкчесе сирәктер: эшен яратып, төбенә төшкәнчә башкара, матур гаиләләренә халыкка таныта», – дип бөяли аның эшен. Актанышның үзөгәндә, гөл-чәчәкләргә күмелгән паркында «Пар балдактар» аллеясы бар. Актаныш буйлап экскурсия уздыручы гид булса, ул аллеяга, мөгаен, махсус тукталыр иде. Мондагы гүзәллек! Тау ба-шыннан Актаныш басмалары, Агыйдел үзе, офык-ларга тоташкан яшел болыннар, яр буге әрәмәләре уч төбендә сыман күренә. Гомергә бергә булырга вәгъдәләр бирешкән парлар, бәллүр, энҗе, көмеш туйларын артта калдырып, гаилә тормышында сыналып, мәхәббәтнең көчен тоеп, пар канатлар булып, бирегә алтын, зөбәржәт, бриллиант туйла-рын билгеләргә килә. Иң лаек парларга «Мәхәббәт һәм тугрылык» медальләре тапшырыла. Актаныш басмалары, Агыйдел үзе шаһит мондый мәхәббәт-кә! Гөлфинә шулай уйлый. Күр, жыры туры килеп торуй тагын...

Зәңгәр кичтә Агыйделгә
Йолдызлар коела сыман.
Сине генә сайлап алдым
Бик күпләр арасыннан...
Актаныш таңнары,
Ул минем йөрәк серемне аңлармы?

ГОМЕРГӘ — БЕР

Чулпан
ГАЛИМОВА

Туй була! Табынга ниләр чыгачак? Туй төсө нинди булачак? Фотограф кем? Тамаданың кайсысы яхшы? 100 кеше киләчәкме, 50 кеше дә житәме? Жырчылар булырмы? Кайсы чәчәк кибетен сайларга? Кияү костюмын кайдан табарга? Һәм башкалар, һәм башкалар... «Туй була» диюе күңелле, чыгымлы һәм мәшәкәтле дә шул әле ул. Әмма хәзер булачак кияү белән кәләш күп очракта бу сорауларны ата-ана, ике якның шаһитлары, якин туганнары белән хәл итми. Соңгы елларда туй мәжлестәрен махсус оештыручылар һәм координаторлар белән үткәрә башладылар. Без дә тугебызга координатор чакырырга булдык.

Безнең баштан да узды ул туй дигәннәре. Үзезнеңә әзерләнгән башлаганчы, ни хикмәт, бер ай диярлек атна саен дус-ишләрнең мәхәббәт бәйрәмнәрендә катнаштык. Туй мәшәкәтләрен мык очына чорнап бардык шулай. Күңелгә сәндәргән уртақ уебыз шул булды: үзез өчен оештырылачак туйда координатор булачак! Иремә рәхмәт, «әнә дуслар булышыр», «туганнарға әйтербез», дип, каш жыермыйча, «чынлап та кирәк», диде. Чөнки дус-ишләрнең яшылек бәйрәмнәрендә нәрсә өчендер хафаланып, борчы-

лып, мәжлес барышында килеп туган вак-төякләрне хәл итеп йөргәннәрен еш күрдек. Бу көнне йөрәк болай да үз урынында түгел инде ул! Гомергә бер була бит!

Координаторларыбыз икәү булды безнең. Оештыручы ук яламадык инде. Чөнки тугебызның нинди буласын, «стилен» без хәл итеп куйган, бу хыялларны чыңга ашырырдай кешеләрне, туры килердәй жырчыларны, алып баручыларны тапкан идек. Безгә барысын да көйләп, бер жепкә тезеп торучыгына кирәк булды. Һәм ялгышма-

дык! Кунакларга урыннарын табарга ярдәм итү, кайчан кайнар аш, кайчан торт чыгасын контрольдә тоту, хәтта кәләш күлмәгенә тигезлеген, иннекнең дәрәс ятуына кадәр күз уңында тотты алар...

Әзерлек

Сер түгел, туйга без кыштан ук әзерләнгән башладык. Әзерлек дигәндә, чыгымнарны барлау да, матди туплау да, туйның нинди буласын да, мәжлестәгә вак-төякләрне дә күздә тотуым. Сүз дә юк, югалып каласың. Чөнки бәйрәмнәр индуст-

Zulfat
Chifan

киңәшләр кирәксә, һәрвакыт элем-тадә торды. Бер мисал: Алинә белән бергәләп мин дә, ирем дә кунакханадәгә фотосессия өчен киёмнәр сатып алдык.

Бәйрәм көне

Алинәнең моңа кадәр зур шәһәрләрдә, чит илләрдәгә туйларда эшләгәне булган. Ә менә Казан читендәгә район җирлегендә тәүге эшләве. Монысын да алдан ук әйтеп куйды. Читкә чыгу өчен өстәмә акча да түләнергә тиеш иде. Туй көнендә ике координатор эшләгәчәгә билгеле булды. Аларга дип махсус аппаратурага да (рация, колакчыннар) заказ бирдек. Безгә рәхәт булсын өчен аларга да уңайлы шартлар тудырырга кирәк бит.

...Туй иртәбез кунакханәдә башланды. Тугебызга бер көн кала тагын бер мәжлестә оештыручы булган Алинә билгеләнгән вакытка бер минут соңга калмый килеп тә җитте. Хәтта безгә kahvә белән шоколад алып килергә дә онытмаган иде! Килде дә, «әнибезгә» әйләнде дә куйды: миңа киенергә дә ярдәм итте, кәләш букетын да барып алды, ул-бу була калса, барысы да бар, миңа гына мөрәжәгать ит, дип тынычландырды (үзе белән йөртә торган чемоданында, чынлап та, бар нәрсә дә бар иде, хәтта минем аякларындагы ак туфли дә!). Тамагыбыз тукмы, йокыбыз туйганмы – анысы белән дә кызыксынды. Иң зур киңәшен дә әйтте: бернәрсә өчен дә кайгырмагыз, шуның кадәр көч түгеп әзерләнгән туйда ләззәт алыгыз!

Мәжлес көнне, аерым алганда банкет вакытында, без координаторларны күрмәдек тә, сизмәдек тә. Күренми торган геройлар булып, бәйрәмнең яхшы узуын тәмин итүләрен әнә шуннан да чамаларга була. «Сез ашый алдыгызмы соң?» – дип сорадым әле соңыннан, чөнки тамак ялгарга бүленергә вакытлары булмагандыр кебек тоелды. Алар исә Юлий Цезарь кебек берничә эшне берьюлы башкарырга күнеккән икән.

Алинә һәм тагын бер координаторыбыз Илүзә бәйрәм көнендә нинди эшләр башкарды:

риясе һәм анда хезмәт куючылар диңгезе төпсез тоела. Сер итеп кенә әйткәндә, кәләш күлмәге – болар арасында иң жайлысы. Мин аны кибиеттән өч күлмәк арасыннан бер сәгать эчендә таптым.

Без туйда хезмәт күрсәтәчәк кешеләрне барлап (безнең очракта: фотограф, рилсмейкер (видеограф булмады), декоратор, мәжлес үтәчәк зал, тамада, җырчылар, кавер-төркем, кондитер, салют аттыручы, ут куючы), алар белән сөйләшеп, кайсыларына инде «бронь» ясап, акча жибереп тә куярга өлгердек. Бер яктан караганда, эш беткән төсле дә инде. Әмма бу кадәр кешене кем каршы ала? Аларның кайчан чыгасын кем контрольдә тотат?

Оештыручыларның тәкъдимнәрен өйрәнә башладык. Безнең туйның датасы – 2024 елның 24 августы иде, һәм ул Теләчедә узды. Аңлашыла: күп туйлар шушы көнгә билгеләнгән. Туйларны «урак өсте»дәй күргән җырчылар, тамадаларның күбесе калада эшли. Әмма безгә дигәнә табылды. Алинә исемле оештыручы белән очрашырга килештек.

Очрашу

Үз фикерен тагарга тырышса, безнең теләкләрне исәпкә алырга теләмәсә, үзгәртәргә маташса, урыннан торам да китәм. Бернинди оештыручы да кирәк түгел! Безнең бәйрәм безнеңчә булырга тиеш.

Алинә белән очрашуга барганда булчак иремә әнә шундый дөгъвалар белдереп барам (әйтерсез бу оештыручыны ул тапкан да, көчләп мине аның янына алып бара!). «Ярар» дип елмаюдан артыгын

әйтмәде тыныч кешем. Хатын-кызының күнелендә вулканнар атканын беләмә соң инде алар?!

Оештыручылар белән очрашуга барып алдыннан сорауларны алдан язып әзерләнергә, бернәрсәне дә яшереп калдырмакка киңәш итәм. Ике арада элемент беренче мизгелдә үк корылмый, димәк, сезнең кеше түгел. Аның белән хезмәттәшлеккә дәвам итәргә кирәкми дә.

Шөкер, безнең очракта алай булмады. Алинә – искиткеч көчле энергетикалы, тыныч, ягымлы булып чыкты. Башта безне тыңлады, аннан соң гына үз фикерләрен җиткерде, дөрес итеп тайминг төзәргә булышты, без теләгәнне үзгәртеп корырга омтылмады да. Күп нәрсәне инде әзерләп, «тәлинкадә» бирүбезгә сокланды да, мактады да. Хатын-кыз буларак миңа да пышылдап кына: «Бәйрәмнең ничек узуы турында шулкадәр кайгырткан ир-атның булуы – үзе бер бәхет һәм уңыш, барысы да яхшы уза!» – диде. Хәер, монысын мин белмимме соң инде?!

Алинә белән көнәндә үк килешү төзедек. Ике якның да хокуклары, бурычлары, андый-мондый хәлләр килеп чыкса, кем җавап бирәсе, кыскасы, барысы да бәйнә-бәйнә аңлатылган иде. Бәя ягы да безнең өчен кулай иде. Күнелгә ятканы да шул булды: матур дата дип, өсте-өстенә туйлар алмады ул. Гәрчә бу датага билгеләнгән мәжлескә координатор булып түгел, ә оештыручы булып алына ала иде. Шактый акча эшләр иде, чөнки оештыручы хезмәтә кыйммәт йөри. Шунысы да бар: бәйрәмгә бәйле сораулар туса,

■ *психологик һәм рухи ярдәм, һәрдаим канатландырып тору;*
 ■ *кәләш макияжын, күлмәген, кейпн тәртиптә тоту;*
 ■ *кияүнең галстугын, чәчен тәртиптә тоту;*
 ■ *кунакларга урыннарын табарга булышу;*
 ■ *табындагы ризыкларның, тортның вакытында чыгуын, җитәрлек булуын контрольдә тоту;*
 ■ *тайминг үтәлүен контрольдә тоту, артистларны каршы алу;*
 ■ *кәләшкә бүләк ителгән чәчәкләрне вакытлыча урнаштыру;*
 ■ *туйның ахыргы минутына кадәр һәм соңгы кунак кайтып киткәнче, «подрядчиклар» эшләрен бетергәнче безнең белән булу;*
 ■ *«подрядчиклар»га дигән матди «күчтәнәч»ләрнең ияләренә барып ирешүен контрольдә тоту, ягъни бәйрәмнән соң акча салынган конвертларны аларга бирү.*

«Сүтеп җыйдык...»

Мәжлестәр һәм туйлар оештыру агентлыгына нигез салучы Илсәяр әйтүенчә, соңгы өч-дүрт елда туйларга оештыручы һәм координатор чакыру популярлашкан. Оештыру өлкәсендә 7 ел эшли инде Илсәяр. Туйларның да, мәжлестәрдәгә хәлләрнең дә төрлөсән күргән.

– Элек туйлар гади уза, нигездә, язылышу һәм банкет өлеше генә була иде. Хәзер исә яшьләрнең туйлары башка: фотосессияләргә йөреләр, күчмә язылышу тантанасы була, аннан банкет өлеше башлана, күп итеп җырчылар чакыралар. Боларның барысын да алар үзләре генә эзәрләп бетерә алмый. Яисә бу юнәлештә тәҗрибәләре булмый. Туй көнендә ялгышасы килми бит. Шуңа күрә оештыручыларга мөрәҗҗәгать ителәр, – ди ул. – Хәтерләсәгез, элек туй шаһитлары яшьләргә ярдәм итүчеләр булып санала иде. Хәзер инде бу вазыйфа оештыручыларга һәм координаторларга йөкләнә. Яшьләр һәм кунаклар ял итә. Бу аларның бәхетле көнен җиңеләйтә. Туй көнендә эти-әниләр дә, якин туганнар да ниндидер мәсьәләләргә хәл итеп йөрергә тиеш түгел бит.

Алдан язганымча, иң мөһиме – яшьләр тулысынча оештыручыларга ышанырга тиеш.

– Эш тәҗрибәдә төрлесе булды. Алты-җиде ай эзәрләнгән туйның килешүен мәҗлескә бер ай кала таркаттык, чөнки ике арада элемент булмады. Парлар белән эшләргә авыр икән, оештыручылар алар белән эшләүдән баш тартырга мөмкин. Моңа аңгырау кирәкми дә. Яшьләр безгә тулысынча ышансалар, ашыктырмаса алар – уңыш әнә шул инде. Без һәрвакыт дедлайн дигән төшенчәне истә тотарбыз. Иң истә кала торганы – эзәрлек этабы. Бәйрәм бер мизгелдә үтә дә китә ул. Эзәрлектән тәм табарга кирәк, – ди оештыручы.

Парлар аларны ишетә белергә тиеш, чөнки оештыручылар һәрвакыт аларның мәнфәгатен кайгыртырга тырыша. Әмма еш кына яшьләр акчаны янга калдырам дипме, башка сәбәп табыпмы, туй көненә үзләре тапкан кешеләргә кертеп җибәрә һәм азактан... үкенә.

– «Подрядчиклар» (Туйны оештыру эшендә катнашучылар шулай атала. Монда фотографлар да, кондитер да, җырчылар да, ут-экран куючылар да керә – Ч. Г.) без тапкан, тәкъдим иткән булмаса, алар өчен җавап берибез. Әйе, алар белән эзәрлек вакытында элементдә торабыз. Әмма туй узгач ниндидер аңлашылмаучылык килеп чыга икән, моны без хәл итмибез инде, – ди оештыручы.

Ниндидер күңелсез хәлләр турында да бәйрәм беткәч кенә хисап тоталар. Әмма барысын да әйтеп бетермәскә дә мөмкиннәр... Мәҗлес

вакытында кияү белән кәләшнәң кәефен төшерергә ярамый – монысы язылмаган канун!

– Бер туйда залга чыгарырлык булмаган торт китерделәр (тортка заказны без бормәгән идек). Тәммомсыз калдырып булмый бит инде кунакларны! Торт чыгарга 20 минут калып бара! Координатор кыз белән тортны янадан сүтеп җыйдык дисәк тә була инде. Кәләшкә бүләк ителгән гөлләмәләрдән вак-вак чәчәкләр алып, тортны бизәп, кырыйларын тигезләп чыгардык. Кәләшнәң рәхмәтле күзләреннән үк барысын да аңладык.

Оештыручы буларак, яшьләргә менә нинди киңеш бирә Илсәяр:

– Туйны миллионнар түтеп үткәргә кирәкми. Ягъни матур «картинка» өчен генә тырышмасыннар. Ә менә алып баручыга һәм мул итеп табын коруга акчаны кызганмау хәерле. Тамада яхшы булса, кеше мәҗлесне карый, кызыксына. Тамагы тук булса, бәйрәмнән канәгать кала.

Мәхәббәт көнен кем ничек тели, шулай уздыра. Кайгырып, борчылып, вак-төяк турында уйлапмы, икәүнен урта оя коруын тантана итеп, «безнең мәхәббәтебезнең башы шушы матур ноктага килеп иреште бит» дип сөенепме... Без соңгысын сайладык. Моңың өчен ярдәмчеләр чакырырга кыенсынмадык. Ният-максатыбыз «мода»га ияреп түгел иде. Без үзебез өчен оештырдык, үзебезгә җиңел юлны сайладык. Иң мөһиме – безгә рәхәт иде. Гомергә бер була бит ул!

Илкүләм ЗАГС реестры мәгълүматларына караганда, быел кияүгә чыгуы кәләшнәң уртача яше – 33,7. Кияүнеке исә – 35,8. Гаилә корырга дип гариза бирүчеләр арасында тагын бер кат өйләнешергә карар кылучылар да бар (31 процент).

Координатор эше күпме тора?

12 сәгәт – 15–20 мең.

Банкетка гына чакыру – 10–15 мең.

«Топ» саналганны – 25 мең.

Оештыручы эше күпме тора?

Туй сметасының 10 проценты.

Билгеләнгән бәягә эшләүчеләр – 60–80 мең.

Бу өлкәгә яңа кушылучылар – 40 мең.

ИР-АТ ҺӘМ ХАТЫН-КЫЗ ДӘШМӘВЕ

Аккредитацияле
психолог Зиләра
БЕРЕЖНЫХ

Белгеч киңәш

Психология ягыннан караганда, ир-ат белән хатын-кызлар стрессны төрлечә кабул итә һәм төрлечә кичерә. Ир-атлар, гадәттә, мөһим карарлар кабул итәр алдыннан сөйләшми. Аның дәшмәве фикер туплавын, уйларын тәртипкә китерүен аңлата. Мондый вакытларда ир-атның ялгызын гына калдыру, аңа комачауламау мөһим. Аңа уйларга, барысын да исәпләргә, фикерләргә, нәтижә ясарга мөмкинлек кирәк. Хатын-кыз моны аңларга һәм кабул итәргә, ир-атны коткарам дип тырышмаска, артыгын төпчәнмәскә тиеш. Хәзергә аның янәшә булуы, барысы да яхшы буласына ышануы гына да җитә. Бу очракта ир-атның дәшмәвенә артык игътибар итмичә, үз эшләрең белән мәшгуль булу яхшырак.

Ә бездә киресенчә – мондый вакытта хатын-кыз артыгын борчыла башлый, бик күп сораулар яудыра, төпчәнә, ир-атның ситуациясен, кайчагында хәтта аның үзен дә үзгәртәргә тырыша. Шул рәвешле мөнәсәбәтләрдә үзенең бөтенләй башка рольгә күчүен, ир-атның алга таба хәрәкәтен, үсешен тоткарлавын абайламый да кала.

Инфантиль ирләр белән әни ролен башкаручы хатын-кызлар нәкъ менә шулай барлыкка килә дә. Әниләр бит барысын да үзләре хәл итә һәм һәрвакыт коткара. Кадерле ханымнар, мондый хаталарны ясамагыз! Янәшәдәге ир-атка ышаныгыз һәм үз эшегезне генә карагыз.

Хатын-кызларның дәшмәвенә килгәндә, бу – хисләрнең тынып калуын, бик көчле эчке сызлануны аңлатырга мөмкин. Хатын-кызлар үзләренең кичерешләрен, хисләрен ачыктан-ачык белдерә, аңа бу турыда сөйләшү мөһим. Шул рәвешле алар жаннарындагы сызланудан, үзләрен борчыган проблемалардан арына, үз-үзенә ярдәм итә. Ә дәшми торып, ир-атка үзенең шушы кичерешләрен җиткертмәкче була. Кайчак бу аның үз-үзен сакларга омтылышы да: кит, әлегә миңа тими тор, дип әйтүе.

Дәшмәүнең башка сәбәпләре дә булырга мөмкин: көчсезлек, ир-ат белән мөнәсәбәтләрен җайлар өчен көч түгәргә теләмәү; хатын-кызның башкача әйтер сүзе булмау, үзен ишетмәүләреннән, бәлки, үз сүзләрен үзенә үк каршы куллануларыннан ул инде арыган; үз юлын эзләве. Бәлки, бу юлда ул әлегә ир-атны инде күрмидер, юллар аерылган, нәрсәнәдер ачыклауның мәгънәсе калмаган.

Хатын-кыз теле белән генә түгел, тәне белән дә дәшмәскә мөмкин. Ике арада конфликтлар килеп чыкмасын, үзеңне чиргә китереп җиткертмәс өчен, монысына аеруча игътибар итәргә кирәк.

Бу нәрсәдән килеп чыга? Хатын-кыз үзенә куркыныч янавын тоя, җаны тыныч түгел. Аны ишетмиләр, күңелендә үпкә хисләре бик зур, әмма көчсезлеген күрсәтәсе килми, һәм дәшмәү – аның саклану реакциясе. Әгәр мондый очракта хатын-кыз шушы ир-ат янында кала икән, ул авырый башларга, тазарырга яки, киресенчә, ябыгырга мөмкин.

Монда инде хөрмәтле ханымнарга киңәш бер генә: тәвәккәлрәк булырга, сәламәтлегең һәм үз халәтең өчен җаваплылыкны бары үз кулыңа алырга.

Дәшмәү – манипуляциянең бер төре дә була ала. Аны хатын-кызлар да, ир-атлар да куллана. Мәсәлән, берәр нәрсә аныңча булмаса яки берәр нәрсә эшләнмәсә, ул дәшми башлый. Бу күрмә-мешкә, ишетмәмешкә салышу алымы, ягъни игнор – һәркем өчен дә иң авыр әйбер. Яннарында була торып та, сине күрмәгәнә, ишетмәгәнә салышалар, сине юк дип күрсәтәләр. Монда инде күптәнге тетрәнүләр, әйтик, балачакта сине кире кагулары калкып чыгарга мөмкин. Моңа кичермәс, тоймас өчен, кеше барысына да риза; партнеры таләп иткәннең барысы белән дә килешә, фәкать дәшмичә генә газапламасын.

Дәшмәүнең бу төре, ким дигәндә, үз парыңа карата гаделсезлек күрсәтү, ә күп дигәндә, мондый манипуляциянең ахыры гаилә өчен бик аяныч тәмамланырга мөмкин.

Аннары һәр кешенең үзенчәлекле булуын да истән чыгарырга ярамый. Кайчагында дәшмәү – ир-атта да, хатын-кызда да – характер, темперамент яки тәрбия үзенчәлеге дә булырга мөмкин. Ә кайчагында ул гап-гади арудан гына да була ала. Көне буена шулкадәр күп сүз әйтелгән, күп эш башкарылган, өйгә кайткач, бер сүз дә әйтмичә, тын калып ял итәсе генә килә. Дәшмәүнең якыннарыңны борчуга салмасын өчен, бу хакта аларны кисәтергә генә кирәк.

Шулай да, бер-беребезне аңлаганда, кабул иткәндә, ишеткәндә, җылы мөнәсәбәтләр булдыру һәм саклау күпкә җиңелрәк.

ӨРКЕШ
БӘХЕТЕМәдинә
АВЗАЛОВА

– Юл кырыенда гына, ерактан ук күренеп тора! – дигән иде ул безгә. Әйе, без аны – әллә каян үзенә дәшеп, балкып торган иман йортын – «Гадел» мәчетен шундук күреп алдык. Шушы мәчет мәдрәсәсендә балаларга дин-ислам нигезләрен төшендергән Фәния абыстай ЖӘЛӘЛИЕВА турында ишеткәннәрем барысы да кабат искә төште: «уникаль кеше», «авыл халкын 70 еллык йокысыннан уяткан дини мәғрифәтче», «жәмәгать эшлеклесе», «үлемне жиңүче»... Исәнләшүгә, ул мине: «Тиздән укучыларым килә, шуңарчы сөйләшеп алыяк», – дип, укыту бүлмәсенә алып керә. Һәм әкрән-салмак тавыш белән сөйли башлый – сораулар биргәнне дә көтми. Тирәннән һәм фәлсәфи фикерләве һәр сүзеннән сизелеп тора. Гажәпләнеп тә, сокланып та аны тыңлыйм.

«Нәселебез шундый»

– Балачагым мәчет-мәдрәсәләр ябылган, дин тыелган заманнарда туры килсә дә, дини гаиләдә үстем, – дип сүз башлый Фәния ханым. – Әнием Фәгыйлә Кукмара районының Өркеш авылыннан. Әби-бабайларым заманына күрә укымышлы, зыялы булганнар. Әбием белән әниемнең бергәләшеп озак итеп намаз укулары, аннары тәсбих тартулары әле дә булса күз алдымда... Әтием Фәйзрахман улы Хөрмәтулланыйнның язмышы башкачарак. Әти ягыннан әби-бабаларыма «кулак» исеме тагып, авылдан сөргәннәр. Әти сугышта әсирлеккә эләккән, концлагерьда булган.

Ул «халык дошманы» рәтендә йөрдә, 1955 елны гына акланды. Әниенң әтисе ягыннан бабамны 1937 елны атып үтергәннәр. Арча кырындагы зиратта сәяси корбаннарда куелган мемориаль тактага аның да исеме язылган. Әбием дә, әнием дә озак еллар «халык дошманы» исәбендә йөрделәр. Намазларын да кеше күрмәсен, кеше ишетмәсен дип, яшертен башкардылар. Менә шулай язмыш тарафыннан кагылган-сугылган, әмма белемле нәсел без.

Өркеш «өркеп качкан өч кеше» дигәнне аңлата икән. Әңгәмәдәшем берәз гына читкә китеп, авыл тарихына күчә. Күз алдына Иван Гроз-

ный Казанны яулаган 1552 нче еллар килеп баса: кешеләргә көчләп христиан динен тагулар, чукунырга теләмәгәннәрне жәзалаулар... Шушы чуалышлар вакытында өч гаилә качып килеп бу якларга төпләнә.

«Әйткәнемне эшләмичә калмыйм»

Үткәнә ерак гасырларга барып тоташкан бай тарихлы Өркеш авылында дөньяга килгән Фәния Хөрмәтулла кызы – гаиләдә өч бала арасында иң олысы. «Ун еллык мәктәпне Түбән Тәкәнештә тәмамладым, – дип дәвам итә ул сүзен, шуның белән бәйлә күнелсез вакыйгаларга кайтып. – Элеккеге мәчетне сүтеп, аның урынына мәктәп салганнар бездә. «Мәчет манарасын кисеп төшергәндә жир селкенгәндәй булды», дип искә ала торган булган әбиләр. Менә шул мәктәп озак та тормый, янып юкка чыга. Аллаһы Тәгаләнең бер жәзасы булгандыр инде бу», – ди Фәния ханым ул хәлләргә үзенчә бәя биреп. Бүтән Өркеш белән Югары Арбаш авыллары арасында, Фәния ханым әйтмешли, «ике авылның азаны кисешкән урында», өч ай эчендә ике катлы мәктәп үсеп чыккан.

– Унынчы сыйныфны тәмамлагач, медицина институтына керәм дип, Казанга киттем, – ди ул сүзен дәвам итеп. – Имтиханнарны тапшырдым, тик керә алмадым. Санитария-гигиена факультетында бер урынга 100 кеше! Күз алдына китерсезме?! Ә мин киребеткән. «Юк, барыбер керәм!» – дим. Шул вакытта, бәхетемә дип әйтимме инде, вокзалда бер яшь кенә хатын белән таныштым. Ул мине мех комбинатына эшкә чакырды. Дүрт ел эшләдем мин анда. Һәм дүрт ел рәттән имтихан бирдем! «Башка барып йөрмә инде, барыбер керә алмыйсың», – диделәр. Ә мин кабат бардым һәм бишенчесендә, ниһаять, кердем. Шундый үжәт, үзсүзле идем... Биш ел укыганнан соң тагын ике ел дөвалау факультетында белем алдым.

Булачак ире Рәшит Жәләлиев белән ул институтта укыган елларда

«Гамәлләрең нәселен, динен, халкың өчен хәерле булырга тиеш».

таныша. Бер ел очрашып йөриләр дә өйләнешәләр. Бервакыт егет ана: «Мин сине озата барам әле», – ди. «Утырды да китте минем белән, – дип елмаеп сөйли Фәния ханым. – Кайтты да әнидән минем кулны сорады. Әни дә бик канәгать кияү егеттән. «Ничек инде «юк» дип әйтсез сиңа?!» – ди. Бер күрдә ошатты алар Рәшитне. Аннары ике әти Казанда очрашып сөйләштеләр. Янә бер-берсеннән канәгать калганнар. Чөнки икесе дә сугыш ветераны, икесе дә укымышлы. Өйләнештек. Туй Дөбязда – алар ягында булды. Мин нинди гаиләгә килеп эләккәнемне аңлый идем: әтисе дә, әнисе дә укытучылар, бик тә тәрбиялеләр. Безнең нәсел дә төшеп калганнардан түгел. Бер әбинен: «Синиң бабаң мине туберкулездан дөвалады», – дигәнә әле дә хәтердә. Ә бабай минем ветеринар булган. Ул авылдашларын да дөвалаган, күрсәң».

«Бер-береңә киём бул»

Һәрнәрсәгә, тормыштагы һәр күренешкә үз карашы, үз фикере булган ханым сөйләшүебезне гаилә мөнәсәбәтләренә алып кереп китте. Аның һәр сүзе барыбызга да, бигрәк тә яшь парларга сабак булып яңгырый: «Хатын-кыз – гаилә учагын саклаучы, ә ир кеше утын ташучы. Тик бу әле хатын – жәмгыять эшендә, ир гаилә жылысын саклауда катнашмый дигән сүз түгел»; «Парың итеп сайлагансың икән, аны бәхетле итәргә тырыш. Ул миңа тегене тиеш, моны тиеш, димә. Аны бит үзең сайладың. Бер-береңә киём бул! Шәригать безгә шуны боера»; «Имин гаилә корыйм, камил балалар үстерим дисәң, үзеңнән башла. Иң элек тәүбә кыл, ялгышларыңны эзлә...» Гәрчә бу хакта инде күп сөйләнсә дә, әңгәмәдәшем авызыннан әлегә фикерләр бөтенләй башкача яңгырый. Шушы кануннар яшәгән Жәләлиевләр гаилә-

сендә ике кыз үскән. Аларның бүген инде үз тормышлары. Олысы Зөлфия – адвокат, кечесе Асия әти-әнисе кебек табибә булган. «Тугыз оныгыбыз бар!» – дип горурлана дәү әниләре.

– Ирем атеистик гаиләдә тәрбияләнгән, – ди Фәния ханым. – Ул – хәрби табиб. Рәшитне кая жиберделәр, без гаилә белән шунда күчкендек: Казакъстанда да, Ленинградта да, Коми Республикасында, Новосибирскида да яшәдек. Аннан Казанга кайтып төпләндек. Ул жаваплы вазыйфада – баш табиб булып эшләде, Татарстанның атказанган табибы, медицина фәннәре кандидаты дәрәжәләренә иреште. Бер урыннан икенче урынга күчеп йөри-йөри үземә дә врач-рентгенолог, терапевт, эпидемиолог, медицина кәлиятендә укытучы булып эшләргә туры килде. Ирем, әлһәмдүлилләһ, халәл белән хәрәмны аера башлады. Ул да мин укыган Ислам динен кабул итүгә 1000 ел исемендәге мәдрәсәдә укыды. Кайнамам белән кайнатамның зикергә тотынып, бу дөньядан хак мөселман булып китүләрендә дә аның тырышлыгы зур. Гаилә бәйрәмнәрен, балаларның туган көннәрен Коръән укып, дога кылып бәйрәм итүне гадәткә керттек. Оныкларыбыз да белеп үссен дип тырышабыз.

Игелек һәм изгелек юлында

Ир белән хатынның бер-берсен тулыландырып, Аллаһы Тәгалә өчен дип тырышулары, фикердәш булулары аларны кеше сокланырлык, телдән-телгә йөртәрлек гажәеп эшләргә этәрә. Тик аңарчы... Аңарчы әле Фәния ханымга зур сынау үтәргә туры килә. 1995 ел... Казанның Идел бие районына караган полиция бүлегендә сәләмәтләндерү пункты ачып, эшкә керешкән чагы. Менә нәкъ шул вакытларда сизә дә инде ул хәлсез-

ләнә башлавын. Тикшеренә башлагач, табиблар аңа хастаханәгә ятарга кирәклеген әйтә. Яман шеш барлыгы ачыклана, инде метастазалар да китә башлаган... Кем өчендер бу инде үлем карары белән бер...

– Бәргәләнмәдем, ни язган шул булыр дип, үземне тынычландырырга тырыштым, – ди әңгәмәдәшем. – Әнием өйрәткән зекерләрен кат-кат әйтеп йөри башладым.

Иренә: «Фатирны залогка салып, сиңа кыйммәтле дару алам», диюенә ул каршы төшә. «Яшәргә язган икән, яшәрмен, балаларны фатирсыз калдырмыйм», – ди. Шулай итеп, ул Аллаһы Тәгаләдән сорап, табибларга тапшырып, дарудан баш тарта. «Коръәндә бер авыруны да аңа шифасын кылмыйча, бар кылмадык, диелә. Әйткән зекерләрем, догаларым кабул булып, метастазаны туктатуга ирештек. Ашказанымны бөтенләй алып ташладылар, – ди шушы чире белән инде дистәләгән еллар яшәгән Фәния ханым. Шулар арада ул үз хәленә төшүчеләргә алыштыргысыз киңәшен дә биреп ала. – Күп түбә кылыгыз, салават әйтегез. Химия алганда кеше организмы бик хәлсезләнә. Шуңа күрә аннан соң иммунитетны нык кайгыртырга кирәк. Жиләк-жимеш ашарга, беренче чәчәкләр, үләннәр салып чәй эчәргә... Нурланыш алган кеше организмны чистартырга тиеш. Яз көне әрекмән яфрагының согы, тамырының төнәтмәсе бик файдалы...»

Аллаһы Тәгалә биргән сынауларны узып яткан көннәренә берсендә Фәния ханым төш күрә. Төшендә ике баласын житәкләгән ханым аңа ап-ачык итеп: «Өркештә балалар бисмилла да белми...» – ди. Бу – 1997 нче еллар. «Уянып киттем дә, энем белән сөңлемә: «Әйдә, жыелышабыз, киңәшәсә бар», – дидем. Жыелыштык. Ирем дә яныбызда. «Әйдәгез, Өркештә – бабайның йорты урынында йорт салыйк. Мин шунда балалар укытырмын», – дим. Риза булдылар. Тик... мин – авыру, энемнән төп эше юк. Шулар жәйнә су буеннан таш, ком ташып нигезен салдык. Ирем берүзе эшли һәм бөтен акчасын төзелешкә биреп бара. Мари урманнарыннан агач кайтардык. Аннан безгә авыл халкы килеп кушылды. Салып чыктык!..»

Моннан 20 еллар элек Рәшит Әгъзамович гаиләсе белән кайтып: «Монда мәдрәсә төзибез, иншааллаһ, мәчет тә салырбыз», – дип, эш башлап жибәрүе авыл халкы өчен зур бер вакыйгага әйләнә. Табибларның әнә шундый зур эшкә алынуларына башта ышанасылары да килми.

Алар авылга аяк баскан көннән Өркеш икенче тормыш белән яши башлый. Фәния ханым төзеләсә мәдрәсәгә сукмак салырлык балаларны, авылдашларын үзе эзләп таба – үзләре килерләр дип көтеп утырмый. Өркеш белән Югары Арбаш авыллары арасында салынган урта мәктәптә балаларны жыеп, жәйге ялга чыккач дәрәсләр башлый. Һәр йортка кереп, олысын-кечесен мәдрәсәгә укырга чакыра. Мәдрәсә түбә астына керүгә, алты яшылек оныгы Камилдән азан әйттереп, намазга дәшә.

2001 елда гөрләп эшләп киткән «Фәниябикә» мәдрәсәсенең даны тора-бара еракларга тарала. 2006 елдан бирле биредә «Мөслимәләр жыены» уздырыла, кышкы-жәйге каникулларда тирә-як авыллардагы балалар өчен жәйләү эшли. Фәния абыстай анда, мәгариф министрылыгы тарафыннан расланган, рөхсәт ителгән программа буенча әдәп-әхлак дәрәсләре алып бара. Үзе эшләгән «Рухи үсеш» курсларын-

да туташлар дәрәс итеп Коръән укырга өйрәнә, шәрыкча сәләмәтлек методикасын үзләштерә.

...Мәчет манарасын кискәннән соң 70 еллап вакыт узгач, 2016 елда Өркештә өч катлы, заманча «Нур» мәчете калка. Бу зур эшнә башкарып чыгуга юл ярган, авылдашларын да үзләре артыннан иярткән Хөрмәтулла абый кызлары Фәния белән Әлфияне, энеләре Зөфәрне һәм бүтәнгә көндә шушы мәчетнең имамы булган, Аллаһ йортын күтәргүгә бөтен көчен куйган, зур мәчет-мәдрәсә эшчәнлегенә матди ягын кайгырткан, хужалыкны да алып барган Рәшит Жәләлиевне авылдашлары горуранып та, яратып та «Өркеш бәхет» дип йөртәләр. «Әби-бабалар догасы булгандыр, күрәсез. Инде өзелдек дигәндә, ялганып киттек бит!» – ди алар чиксез рәхмәт белән.

– Аек акыл белән дәрәс юнәлештә фикерләү өчен гыйлем кирәк. Сөекле пәйгамбәрәбез Мөхәммәд (с.г.в.)нең Мөгаз бине Жәбилгә биргән киңәшләрен истә тотыйк: «Кайда гына булсаң да, Аллаһыдан курык, начар эштән соң яхшы гамәл кыл. Кешеләр белән мөнәсәбәтләрдә яхшы әхлаклы бул», – ди Фәния ханым.

Тормышының төп мәгънәсенә әверелгән әлегә сүзләргә үгет-нәсыйхәт булып яңгырый. 2001 елдан бирле Ислам динен кабул итүгә 1000 ел исемендәге Казан югары мөселман мәдрәсәсенең остазы булып, Казан шәһәренең «Гадел» мәчетендә уку-укыту эшләрен һәм дәрәсләр алып барган, туган авылында мәчет-мәдрәсә салу эшләрендә башлап йөргән, мөселманнар жәйләвен, мөселман Сабантуйларын оештырган, иманыбызны ныгытырдай башка шундый бәйрәмнәр үткәреп халыкны үзенә караткан Фәния абыстайның динебезне таратуга керткән өлеше әнә шулай бәяләнә бетергесез. Табибә Фәния ханым адәм баласының тән сәләмәтлегенә турында гына түгел, рухи сәләмәтлегенә хакында да кайгырта шулай. Менә шулар чагында гына акылның камил булуына ышана ул.

Кукмара районы.

Бу юл – һәркемнең үзенеке. Монда берәү дә икенчесен кабатламый. Кемдер аңа тормышының түгәрәклегенә, бөтенлегенә рәхмәт йөзеннән баса, икенчеләр – язмыш күтәрә алмастай булып тоелган сынауларын җибәргәч, өченчеләр... «Мин намазга ничек бастым» дигән яңа сәхифәгә хатларыгызны сез дә юллый аласыз. Бәлки, нәкъ менә сез язган юллар кемнеңдер күңеленә кагылып, һәм ул беренче тапкыр кыйблага карап: «Илаһи ният кылдым...» – дип кабатлар...

РӘХИМӘТТӘЙ ТЕЛӘГЕ

Ике әбием дә, бабам да сугыш вакытында үлгәннәр. Әби тәрбиясе күргән кеше түгелмен дип йөри идем, беркөнне төшемдә күрше Рәхимәттай миңа нидер әйтергә теләде.

Без кечкенә чакта авылда балалар бакчасы булмаган. Әни мине, имчәк баласы килеш, күрше әби-га карага биргән. Хәтерлим: ике-өч яшьлек чагым, агач сәкедә тирә-юньне күзәтеп утырам. Ап-ак итеп акшарланган мичтә шарт-шорт килеп утын яна. Стенадагы сәгатьнең күкесе, оясыннан чыгып, әледән-әле кычкырып кереп китә. Кызыл бизәкле батист яулыклы, вак чөчәкле ситсы күлмәкле әби, кулын каш өстенә куеп, аны еш карый. Герләрен рәтли. Кызыл күмерләргә мичтән алып, җиз самавырын куеп җибәрә. Аны күн итек белән «фырлатканын» кызык итеп көлеп карап торам. Агач сәкедән шуам, казандагы суга сабын савытын салып, пароход йөздерәм, өйгә керткән кәҗә бәтиләре белән сөзешле уйныйм. Артыграк шуклансам: «И-и Алланың рәхмәте төшкере бала», – дип, башымнан сыйпый. Алдына утыртып, самавыр эчендә пешкән йомыркаларны ашата. Кәҗә сөте салып чәй эчәбез. Ашап бетергәч, әппәр итәбез. Аннары ул комганын тотып урамга чыгып керә дә, сандык өстендәгә хәстәрләп төрөлгән яшел чүпрәгән идәнгә җәеп, сәгатьнең күкесе иң күп кычкырган вакытта аңа баса. Мин бу вакытта сәкедә тып-тын утырырга тиеш. Рәхимәттай: «Бисмилла, бисмилла... Аллаһы әкбәр», – дип, бик еш кабатлый. Иелә-бөгелә, тагын торып баса. Әппәр итеп битен сыпырган да йөзеннән нур бөркелә кебек. Аның боларны шулкадәр ихластан, чын күңелдән ышанып башкаруын нәни йөрәгем белән дә тоям. Мыштым гына сәкедән үрмәләп төшөп, әби артына килеп басам, аның хәрәкәтләрен, сүзләрен кабатлыйм: «Аллаһы әкбәр, Аллаһы әкбәр, Аллаһы әкбәр...» Артыннан барып кочам, алдына менеп утырам. Хөрмә төшеннән ясалган дисбе тәймәләрен тартканда, матур муенчасына кызыгып еш үрелә башлагач, миңа да шундыйны табып бирә. Сандыгыннан шау чөчәкле матур яулыгын алып яптыра... Тагын шул ук сүзләрен кабатлай: «И-и Алланың рәхмәте төшкере бала!»

Дин катгый тыелган 60 нчы еллар уртасы бу. Искә төште: тәүге аятләргә, догаларны сабый чакта ук менә кемнән ишеткәнмен, өйрәнгәнмен бит! Ә балачакта алынган тәрбияне, аннан илләр дә тартып ала алмас, диләрме?! Хак икән. Бик рәхмәтле мин сиңа, Рәхимәттай! Чын татар әбие нинди була дигәндә, күз алдыма килеп басасың. Догадан калдырганым юк сине. Теләкләрең дә кабул булды: Алланың рәхмәте төште бит миңа. Тик моңа кадәр бик күп сынаулар үтәргә туры килде шул әле.

1998 елның 1 гыйнвар төне. Кемдер ишекне дөбөдөтә. Сәгатькә карыйм: дүрт тулып килә. Яңа елны каршылап, яттык кына лабаса, кем булыр бу? «Ачыгыз инде тизрәк, Миләүшәгез юл һәләкәтенә юлыкты. Район хастаханәсенә илттең. Хәле бик авыр!» – ди ишектәгә кеше.

Бертуган сөңлемнең умыртка сөяге чөрдәкләнеп арка миенә кадалган. Операция арты операция ясыллар, безне янына кертмиләр. Елап, хастаханә коридорында әрле-бирле йөрибез. Тагын нәрсә эшләп була мондый очракта? Аллаһы Тәгаләгә ялварырга кала! Кара, яттан бер дога да белмим бит... Гаиләгә бер афәт килсә, капкаңны киереп ач, диләрме? Сөңлем янында йөргән арада, өйдә калган ике баламның да температуралары күтәрелгән, «Ашыгыч ярдәм» белән алып килеп, аларын да йогышлы авырулар бүлегенә салып куйдылар. Иремнең үз хәле – хәл: энәкәшенең башында яман шеш таптылар, операция ясатырга Мәскәү юлында йөри... Сындырып сынаучы сынаулар моның белән генә бетмәгән икән... Шул ук елны апабызның 10 яшьлек улын машина бәрәп китте, шундук җан биргән...

Апаның улына кәфенлекне абыстай белән бергә кистек. Ул шунда миңа ныклап әйтте:

– Нәселегезгә дога беткән, Алсу. Дога укучыгыз юк. Әйдә, намаз укуйбыз, дога кылабыз.

Дингә өндәү бар, көчләү – юк. Мин әйттем, гамәл кылу – синнән. Бик укымышлы, акыллы кешегә охшаганың, Алланың рәхмәте төшкере. Әйдә!

Тукта, абыстай Рәхимәттай сүзләрен кабатлады түгелме соң?! Ул мизгелдә мин абыстай кушканнарның барысын да кабатларга риза идем инде.

Намаз – һәр мөселманга фарыз гамәл. Аллаһы Тәгалә хозурына баргач, бәндәләрдән иң беренче соралган нәрсә – намаз булыр. Намазлыкка кереп баскан саен, ихлас күңеленнән Аллаһы Тәгаләгә рәхмәт әйтәм: мине мөселман өммәтеннән итеп яратканы, туры вә хак юлны күрсәткәне, ислам динен таратуда Үзенең ярдәмчәсе итеп сайлап алганы, матур тормыш итү өчен көч-дәрман биргәне өчен...

Һәр намаздан соң өстемнән таулар төшә, күңелем тынычланып кала, сабырланам, якты өметләр кузгала, яшәү дәртем арта... Бик тылсымлы һәм хикмәтле нәрсә бит ул НАМАЗ!

Алсу ДИЯР.
Мамадыш
шәһәре.

Илаһи ният кылдым

ЙӨРӘК – АЛЛАҖКА, КУЛ – ХЕЗМӘТКӘ!

Динара ӘХМӘТ

Бу гаиләдәге һәр кеше – бер-берсе өчен бер түбә астында яшәүчеләр генә түгел, бергә хыяллана, һәр туган көнне онытылмаслык итә торган бер команда да. Аларның ихлас елмаюы, назлы карашы, чын йөрәктән яратулары тормышның иң зур байлыгы икәннен тагын бер кат дәлилли. Гаиләдәге гармонияне дә саклап, дүрт балага тәрбия дә биреп, шундый яш, энергияле, башкаларга үрнәк булуның сере нидә? Сезде дә тышкы яктан гына түгел, ә күңел жылылыгы белән дә матур, бер-берсенә хөрмәт хисе белән баетылган, тормышны жаны-тәне белән яраткан гаиләнең эчке дөньясы белән танышырга чакырам.

Үз илеңдә солтан бул

Гөлнур һәм Радик Вафиннар гаиләсенә традицияләре шактый. Шуларның берсе: менә инде 10 ел алар гаилә бәйрәмен табигатькә чыгып, саф һавада күңел ачып уздыра. Әле күптән түгел шушы матур датаны билгеләп, жәйге хатирәләр сандыгына салып куйганнар. Гомумән, Вафиннар гаиләсенә төп тормыш девизын мин болай күрдем: күп эшләргә, актив ял итәргә һәм боларның барысын да бөтен гаилә белән башкарырга. Үзләре дә шундый тәрбия алып үскән кешеләрен башкача була да алмый...

Алар икесе дә Чистай шәһәрәндә туып-үскән, шунда мәктәпне тәмамлап, югары белем алган һәм туган җирләрендә төпләнеп тә калган. Әтисез гаиләдә тәрбияләнеп, әнисенә зур ышанычы, энекәшенә таянычы булган егет мөстәкыйль тормышка иртә аяк баскан. Төньяк флотта Кузнецов авианосецында бер ел армия сафларындагы бурычын үтәгәч, тагын өч ел контракт буенча хезмәт иткән. Берничә тапкыр хәрби походларда катнашкан. «Армиядә хезмәт иткәндә үк киләчәк тормышымны күз алдына китереп хыяллап идем. Аллаһы Тәгалә барысын да чынга ашырды. Үзем эшли-эшли укыдым. Армиядән кайткач, элекке эшемә урнашып, республикабыз буенча элемент линияләре сузып йөрдем. Ләкин гел шәхси эшемне ачып карыйсым килде. Интернет-кибет тә тоттым, торак сату-алу эшен дә уңышлы гына жайга салдым. Ләкин күңелгә рухи азык житмәде. Үсеш турында китаплар да укыдым. Тормышым гөрләп бара, гаилә дә кордым... Ә Гөлнур белән танышу тарихы да шундый кызык безнең! Юкка гына очраклы очрашулар – иң мөһим очрашулар, димиләр икән.

Гүзәл зат

Абый-эне уртасында назлы һәм иркә кыз булып үскән

Игелекле эшләр өчен кемдер АКЧА, ә кемдер үз ВАКЫТЫ белән КОРБАН итә. ИЗГЕЛЕК – УЛ КОМАНДА ЭШЕ.

Гөлнур бүген дә мәхәббәткә төренеп яши. Заман психологлары да бит кыз баланың бәхетле киләчәгә әтисе белән ике арада булган мөнәсәбәтләренә бәйле дип исбатлый. Гөлнур да кечкенә чагында күп вакытын әтисе белән уздыруын, аның кул арасында кайнашуын искә алды. «Әтием күңелгә салган тормыш кагыйдәләре бүген дә колагымда яңгырап тора. Менә шул сүзләр тәрбия нигезе булып, бүгенге тормышым алып килеп житкәргән дә инде. «Беркайчан да кеше әйберенә тимәгез. Биргән вәгъдәгездә торыгыз. Барасы жирегезгә соңга калып йөрмәгез» дигән шушы киңәшләренә тотып яшәгәндә, син җәмгыятькә дә, башкаларга да зыян китермисең», – дип, әти-әнисенә рәхмәт сүзләрен житкәрдә ул. Шулай ук институтта укыган чорда укытучыларына да чиксез соклануын искә алды: «Остазларымның эшләре күплегенә шаккатып тора идем. Алар вакытны дөрес бүлү беләләр һәм бик уңышлы эшлиләр. Минем дә шундый буласым килде. Тора-бара үзем дә, эш күп булган саен, вакытның дөрес һәм файдалы үтүен аңладым». Йомшак кына холыклы әңгәмәдәшемнең сөйләшә торгач, чын мәгънәсендә, бик көчле зат икәнен тойдым. 19 яшендә ул кечкенә вакытта тормышка ашыра алмаган хыялына таба бер адым ясый. Күп тапкырлар сора да, әти-әнисе «боевое искусство» түгәрәгенә яздырмый аны. Бала вакытта алардан узып йөри башларга кыюлыгы житмәгән кыз айкидо түгәрәгенә килә. «Түгәрәккә жыю игъланын күрәп алдым да бардым. Мине никтер балалар төркеменә керттеләр.

26 яшемә кадәр айкидо белән шөгыльләндем. Имтиханнар биреп, кара билбауга ирештем. Һәм дөньяның теләсә кайсы урынында укытырга рөхсәт бирә торган Япония паспортына ия булдым. Ләкин кияүгә чыккач бу шөгылемне ташладым, инде яңа хыял-максатлар барлыкка килде», – диде ул матур хыялларны тормышка ашыру өчен яшәнең бернинди киртә булмавын раслап.

Күкләрдә укылган никах

Иң элек, Радик белән аралашып китеп, Гөлнур турында да кыскача сөйләштек. Шунда ук ир кешенең хатынына карата булган хөрмәтенә сокландым. Дөрестән дә, гүзәл затны назлап, кадерләп, зур канатлар астында сыенып яшәргә тиешлеген сөндереп үстергән аңа әнисе.

Ә Гөлнур белән танышу тарихлары чынлап да бик матур. Дус егет белән чәчтарашханәгә кергән Радик бик тә сөйкемле туташка күз ташлый. Әле үзенә чәч алдырасы булмаса да, чиратка баса. Гөлнурның: «Сезнең чәчегез житмәгән дә бит әле», – дигән сүзенә каршы: «Мин ике атнадан өйләнәм. Матурларга кирәк», – дип җавап бирә. Һәм нәкъ ай ярымнан Вафиннар гаиләсе туа. Бер күрүдән гашыйк булып, мәңгә бергә булырга вәгъдә бирешкән яшь пар беренче көннәрдән үк уртақ максатлар куя. Бер-берсенә 8 Мартка, 23 февральгә, Яңа елга бүләк ясыясы урынга, алар балалар йортларына, картлар йортларына, авыр хәлдә калган гаиләләргә ярдәм итә. Алда искә алган күңел бушлыгын Радик хәйрия эше белән тулыландыра башлый. «Хатыным белән бер карарга килдек... Шунда бу ады-

мымны хуплады. Күңелендә ниләр кичергәндер, ләкин ул миңа ышанды, каршы бер сүз әйтмәде», – диде Радик. Уңышлыгына килешүләр төзеп, шактый алга киткән бизнесын сатып жиберә ул. Монда да тормышындагы төп принципларның берсенә тугры кала: ике як өчен дә килешү уңышлы һәм файдалы булырга тиеш. Нәтижәдә, Радик шәһәрдә оешкан мәселман яшьләре бүлегенә элөгә. Ә аларның республика күләмендә узачак зур чарага әзерләнеп йөргән вакытлары була. «Күренекле дин белгече Мөхәммәдзакир Камалов исемендәге укуларда доклад белән чыгыш ясарга дигән тәкъдим алдым. Тамашачылар алдында чыгыш ясау тәҗрибәм булмаса да, ризалаштым, чөнки артка юл юк иде», – ди Радик. Һәм шушы эшчәнлеккә баш-аягы белән чума.

Изгелек эшлә дә суга сал

Радикның бу адымына күпләр көлеп караса да, ул үзе, хатыны, якыннары төп терәге була. Бихисап дуслары арасында Радикның изге эшләр башкарырга теләүче, ләкин вакыт ягы бик тыгыз булган бизнесменнар да, игелекләр кылырга янып торган урта хәлле кешеләр дә бар. Менә шулар арасында күпер салып, аларны команда итеп туплап, зур эшләр башкаралар хәзер. Һәр шөгыль район һәм шәһәр, республикабыз үсеше өчен бәяләп бетергесез зур роль уйный. Мөселман яшьләре берлеге җитәкчесе итеп билгеләнгән Радик Вафин дөнъяны тулысынча үзгәртеп булмаса да, әйләнә-тирәдә булган вакыйгаларга йогынты ясау, көчәннән килгән кадр яхшылыктар эшләүнең мөмкин хәл икәннән аңлый. «Администрациябез XIX гасырдан калган тарихи бинаны бирде. Ул җиммерек хәлдә иде. Хөрмәтле якташыбыз – Россия Федерациясе вице-премьеры Марат Хөснуллин ярдәме белән без аны төзек-

ләндердек. Иң кызыгы: бу бинаны 1847 елда меценат һәм дин белгече Мөхәммәтзакир Камалов төзеткән булып чыкты. Үзе шушы бинада халкыбызның Гаяз Исхакий, Ризаэтдин Фәхретдин кебек күпкә бөек галимнәренә, язучыларга белем биргән. Минем исә дини белемем дә юк, мин хәзрәт тә түгел, ләкин шушы бай тарихи мирасыбызны саклап, аны киләчәк буыннарга тапшырырга бурычлы икәннемне аңладым. Нәкъ Мөхәммәтзакир Камалов әйткәнчә, йөрәкне – Аллаһка, кулны хезмәткә багышладык. Бинаны нинди юнәлештә үстерәчәгебезне хәл иткәндә дә, аның барлык өлкәләргә – социаль эшчәнлеккә, мәгарифне, мәдәниятне үстерүгә, спорт һәм башка юнәлешләргә кагылышлы булуын теләдек.

Районыбыз имам-мөхтәсибе Мөхәммәт хәзрәт Кыямовка рәхмәтләребез чиксез. Ул безгә юл күрсәтүче, барлык башлангычларыбызны хуплап, һәрчак ярдәмгә әзер шәхес», – дип сөйләде Радик әфәнде. Ул якты, заманча җиһазландырылган, чиста, өйдәге кебек рәхәт мохит булдырылган бина буйлап экскурсия уздырды безгә шулай. Кайчандыр бөек галимнәр белем алган тарихи «Камалия» мәдрәсәсендә бүген заманча тормыш кайный. Нәкъ шушы исемне йөр-түче ял итү-үстерү үзәгендә 12 клуб эшли. Бәби көтүче ханымнар да, яшь ярымлык сабийлар да, мәктәп укучылары, студентлар, әти-әниләр дә монда үзе өчен кызык булган юнәлешне таба ала. Киностудиядә профессиональ дәрәжәдә шөгыльләнгән балалар республика, ил күләмендә зур бәйгеләрдә җиңү яулый. Иҗат студиясендә, робототехника, чит телләр, анимация кебек юнәлешләрдә белем һәм күнекмәләрен үстереп, балалар үзләренә киләчәккә бай багаж әзерли биредә. Үзәкнең ачылган көннәреннән үк бирегә йөрүче балалар, үскәч тә аннан аерыл-

мый. Кем эшкә килә, кем волонтер буларак хезмәт куя. Актлар залында узган гаилә бәйрәмнәренә дә халык бик теләп йөри икән. «Максатыбыз да шул: гаилә институтын үстерү. Әле тәпи киткән балалары белән «Әни һәм бала» түгәрәкләренә йөрүче әниләр үзара танышып аралаша, бергә күңел ача, бөтен арыганның онытып, көч жыеп, шатланып, өенә – ире янына кайтып китә. Кирәк кешеләр белән психологлар эшли. Сәләмәтлеге ягыннан үзәнчәлектә булган балалар да йөри безгә. Алар монда башка балалар белән бергә шөгыльләнә, аралаша, дуслаша. Алар белән дә нейропсихолог, логопед, психологлар шөгыльләнә. Нинди генә юнәлештә эшләсәк тә, балалар өчен командада эшләү серләренә өйрәтәбез», – ди ял итү-үстерү үзәге житәкчесе Радик Вафин. Үзәкнең тагын бер эшчәнлегенә игътибар юнәлтәсем килә. Әтисез калган балалар өчен булдырылган остаханәдә малайларга хезмәт тәрбиясе бирәләр. Агачтан төрле кирәк-яраклар ясау, электр жиһазлары белән эшләргә өйрәнү, табигатьтә оештырылган төрле походлар вакытында алар психологик яктан да ярдәм ала.

Житмеш төрле һөнәр дә аз

Дөрестән дә, эш уңышлы һәм нәтиҗәле булсын өчен, фикер-дәшләр, дуслар белән бергә, гаиләңнең дә терәк булуы кирәк. Гөлнур Радикны «булдырасың!», «мин сиңа ышанам!» кебек сүзләр белән канатландырып кына калмый, ә эшендә ярдәм дә итә. Дүрт сабийга гомер бүләк итү күп балалы әниңнең ижади сәләтләрен дә ача. «Олы улыбыз Арслан белән йөкле вакытта, макияж серләренә өйрәнәп, кызларны бизәндердем. Раяна белән декретта чакта, кыз балам бар, бер итәк тә тегеп кидертә алмыйммы, дип, тегәргә өйрәндем. Миңа ят эш түгел ул, әти-әнием дә өйдә үз белдекләре белән тегәләр иде. Күрәсәң, миңа да сеңеп

калган: балаларга вак-төяк киёмнәренә үзем тектем. Жәннәт тугач, чын кыйммәтле ташлардан матур бизәнү әйберләре ясыя башладым. Мөхәммәтсәлах тугач, инде кондитерлык серләренә төшенә башладым. Тәмле-тәмле тортлар, рулетлар пешереп сыйлыым якын кешеләремне. Изге жомга көнен дә бәйрәмчә башлап жиберү традициясен керттем. Гаиләм өчен тәмле иртәнге аш әзерлим. Балалар да беләп үссен дип тырышам. Гомумән, гаиләбезнең һәр традициясе балаларыбызга тәрбия бирү өчен башкарыла. Быел республикабыз шәһәрләрен йөрәп чыгуны максат итеп куйдык. Күңел төшеп, арып киткән вакытларда да торып басам да: «Кем син? Нинди максатларың бар? Балаларыңа нәрсә бирергә теләсәң?» кебек сораулар белән алга таба тагын да зур хыял-максатлар куеп яши башлыйм. Аларның чыңга ашарына ышанам, чөнки янымда алтыным – гаиләбезне туендыручы, мине бар яктан да бәхетле итүче ирем бар, – дип, сөенечле күз яшьләре аша елмая Гөлнур. Ә ире житәкләгән үзәктә кыз балаларны кул эшләренә өйрәтә. Төрле остаханәләрдә ясалган кул эшләреннән зур күргәзмәләр оештырырлык.

* * *

Дүртенче сыйныфны тәмамлаган 10 яшьлек Арслан да, 8 яшьлек Раяна да, 4 яшьлек Жәннәт тә, хәтта 6 айлык Мөхәммәтсәлах тә шушы үзәкнең бер өлеше булып яши. Бик яхшы билгеләргә генә укудан тыш, балалар спорт белән шөгыльләнергә дә, ижади яктан үсәргә дә, өйдә әти-әнигә ярдәм итәргә дә, дуслар белән аралашырга да вакыт таба. Вафиннар гаиләсендә туган бу дүрт баланың һәркайсы өй эчен, әйләнә-тирәне иң якты нурларга күмүче кояшка тиң. Аларның туган телебез сакчылары, мәдәниятебезне, тарихны беләп, халкыбызның бөек шәхесләре булып үсәргә генә бер шигем юк.

Ул – атаклы Габдулла Кариевның авылдашы, Колбай Мораса кызы. Укытучы, шагыйрә, журналист, редактор диләр аның турында. Арча педучилищесы, Казан дәүләт университеты аны укытучы итеп әзерләгән, мәктәптә татар теле һәм әдәбияты укыту бай тормыш тәҗрибәсе биргән, тынгысыз каләм Нурлатка район газетасына китергән, «Дуслык»ның баш редакторы итеп үстергән. Хыялларыннан туыпкан гомере, хисләре, бәхетле мизгелләре, серләре шигырьләренә күчкән: шагыйрә итеп таныткан. «Көзләремнән язлар көнләшә», «Яшерәсе серем юк сездән», «Узып китмә минем тукталышны» – болары аның шигырь китаплары. Сүзөбез – Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре, популяр җырлар авторы (күп җырлары Фирдүс Тямәев репертуарында!), шагыйрә Сәкинә Хәйруллина турында. «Шигырьләрем тыйнак кына яктылыгы, авыл миченнән бөркелгән кебек ак җылылыгы белән җәлеп иткән икән, син инде минем кунагым», – дип эндәшә ул укучыларына.

Сәкинә ханымны күркәм юбилее белән котлап, әйдәгез, аның кунаклары булайык: матур шигырьләрен укып хозурланыйк.

Сәкинә ХӘЙРУЛЛИНА

САГЫНДЫМ ШУЛ, САГЫНДЫМ!..

* * *

Яңгыр ява. Яңгыр исе нинди,
Ромашкалы болын исеме?
Болыннарны иңләп хәтер кайта
Чәчкә хушбуена исереп.

Башлар әйләнерлек яңгыр исе,
Яшел үлән исе, бал исе.
Тамчы уйнаклаган күзләреңә
Карыйсы да килә карыйсы!

Әллә бәллүр, әллә энже иде
Чәчләреңнән тамган бөртекләр.
Сөю сөңгеләре булган икән,
Әй талпынды синең керфекләр!

Иреннәрдә калды яңгыр тәме,
Шул көннәрне өзелеп сагынам.
...Ромашкалы болын исе бөркеп,
Яңгыр килә яшьлек ягыннан.

* * *

Мин синең чәчәклә язың, әнкәй,
Жете хисләр, гөрләвектәй холкым.
Сөеп баккан назлы карашыңда
Чагылып китә сагаюлы дулкын.

Мин синең җиләклә жәең, әнкәй,
Кояшларда тулып пешкән чагым.
Яманнардан сакла, Ходаем, дип
Пышылдыйсың һәр көн догаларың.

Мин синең алтынсу көзең, әнкәй,
Бер нигъмәте гомер табыныңның.
Чулпылары чыңлый чәчләремдә
Мирас калган
бирнә сандыгыңның.

Һәм мин инде ап-ак кышың, әнкәй,
Чигәләрдә бәсләр арта бара.
Мамык шәлең сактый бураннардан,
Ә мин әле сиңа һаман – бала.

Мин синең дэвамың, газиз әнкәй,
Йөзләремә таныш төсмер сара.
...Саба җилә кебек җитез улым
Минем эздән җәйгә кереп бара.

* * *

Яшел үлән арасыннан
Яңа шигырь табылды.
Чәчкәгә кунган күбәләк
Шигырь булып кагынды.

Жил таслады чәчләремне
Шигырь юллары кебек.
Жәйге яңгыр табигатьне
Шигырьгә китте күмеп.

Көлү булып яңгырады
Шигырьнең кытыклавы.
Фәлсәфи уйларга салды
Кара урманның шавы.

Кычыткан чагып алса да,
Өтсә дә кышкы суык,
Зардан түгел, елмаюдан
Бер шигырь куя туып.

Шигырьгә сәбәпче була
Йә болыт, яки яшен.
Ахры, ул сакмас булып
Минем күңелдә яши.

Тормыш үзе чишмә кебек
Сугарып кына тора.
Менә хәзер дә күңелдә
Өр-яңа шигырь туа.

* * *

«Алло! Алло!» Телефонда
Синең исем чагыла.
Күңелгә жылы йөгөрә:
Сагына ул, сагына!

Бер генә сүз кирәк миңа,
Сөям, диген, шул житә.
Телефон чыңлавын көтеп,
Бөтен гомерем үтә.

Син бер якта, мин – бер якта,
Телефонда бар хәбәр.
Кәрәзле мәхәббәтебез
Яшәр кайчанга кадәр?

«Алло! Алло!» Мәхәббәтем
Абонент булган икән.
Минем сөю зонасыннан
Күптәннән чыгып киткән.

* * *

Чыккы үләннәрне ера-ера
Яланаяк атлым болыннан.
Син түгелме, гамьсез балачагым,
Узып киттең яңа кырымнан?

Жил тузгыткан сары чәчкәйләрен
Сыйпап үтте бугай битемне.
Пышылдадың әллә: бу кайтудан
Калыйм микән синдә, китимме?

Аннан көлдең чишмә чыңы булып,
Күбәләккә аннан әйләндең.
Өзелде дә шулчак төгәрәде
Муенымдагы ап-ак сөйләнем.

Бер сискәнү житте кайтарырга
Чынбарлыкка мине яңадан.
...Хыянәтчел көкүк безнең яшьне
Бигрәк төгәл итеп санаган.

* * *

Син киткәндә юллар каралдылар,
Сыкрадылар болын гөлләре.
Китмә, диюләре булды микән
Аңламыйбыз гөлләр телләрен.

Чиксезлекнең ерак сызыгында
Нокта булып эреп югалдың.
Офык болытлары синең юлга
Япты калын соры юрганын.

Ә бер төнне күкнең пәрдәсенә
Нәни генә йолдыз чигелде.
Жирдән күккә күчеп, тормышыма
Керүләрең шушы идеме?

Чынбарлыкка ашмый калган хыял –
Үзе якты, үзе еракта.
Йолдыз яуган август төннәрендә
Ташлыйм мәллә күкне тураклап?

Вәхшилектән тыя адымымны
Офыктагы якты тышавы.
Һәм мәңгегә өзә мине сиңа
Бәйләп куйган сөю кыршавын...

* * *

И авыл, утка керәсең,
Ике кулга – мең эшен.
Атна саен кайтып тора
Каладан кунак-төшем.
Аларга да өлгерәсең,
Печәнән дә чабасың.
Йорт тутырып тавык-чеби,
Каз-үрдәген багасың.
Бакча дисең, терлек дисең,
Кунак каймак ярата.
Ай шаһит: авыл кешесе
Ничәдә тора, ята.
Төн белән таң гүя бергә
Иңнәргә сүз бирешкән.
Апа-жиңги таңнан кайта
Керен чайкап инештән.
Төн бөтенләй килми бугай
Басу-ыңдыр ягына.
Комбайнчы сөйгәнән кыз
Бер күрергә зарыга.
И авыл! Жәй шулай сине
Утларга кертәп ала.
Кояшы белән ялының
Рәхәтен күрә кала.
И авыл!..

* * *

Яланаяк үттем әле
Сабый чак эзләреннән.
Карадым сары төймәле
Ромашка күзләренә.

Ак чугына кагылдым,
Сагындым шул, сагындым.
Үткән гомер кебек күктә
Каурый болыт агылды.

Минем күңел халәтемне
Аңлый жиһан сүзсез дә.
Кочагына сыендыра
Санамыйча үксезгә.

Иңнәремнән ел тузанын
Жай гына жыллар какты.
Әйтерсең туган жиремдә
Балачагымны таптым.

Йөгерең кенә үтеп китте –
Жилфердәде чәчләре.
Чык суыдай үпте кояш
Тамган шатлык яшьләрем.

* * *

Сагынганда, жаным юксынганда,
Киңәш кирәк чакта, гыйбрәт итеп
Әни әйткән сүзне еш кабатлыйм,
Зирәк гыйлеменә исем китеп.

Әни әйтсә беләп әйткән икән,
Кирәклеген күрәп әйткән икән.
Буйлар озын, акыл кыска чакта
Кем уйлаган инде шушы хакта!

Яшьлек шундый гел ашыгып яши,
Тыңлар сүзләр оча жыллар кебек.
Тик барыбер әни әйткән сүзләр
Кала икән күңелләргә сеңеп.

Күптән инде газиз анам мәрхүм,
Киңәш-сүзләреннән
жаным мәхрүм.
Кирәк икән, житми әни сүзе,
Үзем әни булгач өзеләп сиздем.

Әни кебек әйтмәк булам сүзем,
Тик ишетәм: үзем беләм, үзем.
Бүе житкән, үзе әле бала,
Кабатлана бар да, кабатлана.

* * *

Көзләргә керер мәлем,
Көзләргә охшаш хәлем:
Бер кояш та бер болыт,
Йә яңгыр китә коеп,
Бер елым да, бер көләм –
Көземә шулай керәм.

Көзләргә керер мәлем,
Төрле көзләрнең төме:
Татлы да алмалары,
Бигрәк ачы баланы.
Нәни йөрәккә сыйган
Шатлык та кайгы сыман.

Көзләргә кереп барам,
Юлларга яфраг сара:
Кызылы бар, сарысы –
Оча гына барысы.
Безнең көннәр дә шулай:
Көз арты кыш, аннан – май.
Үзгәртәргә юк чарам –
Көзләргә кереп барам.

Гөлинә ГЫЙМАДОВА

КУЛАСА

Хикәя*

Әгәр белгән булсам,
Әгәр белгән булсам
Бу дөньяда синең барлыкны...

Шәриф БИККОЛ

III бүлек

Радиодан ял концерты бара. Тәслимә аңа кушылып жырлый. Үзе жырлый, үзе елый. Бер бүлмәле фатирында жырлап елаудан башка чара калмаган иде бугай. Бәхетсезлекнең башы кайда? Теге яңгырлы көндәме? Иренә кул уйнатырга ирек бирүдәме? Артык сабыр булудамы? Кайда?

Сабырсыз дип аңа беркем дә әйтә алмас. Иренә Рәфидаләр йортына ияләшкән белеп тә түзеп яшәгән хатын турында йә тагын ни дип әйтеп булсын? Пешмәгән! Шулай дисәң дә була икән шул. Беренче очрашкан көнне үк Усманның авызыннан теге ис килгән күз йомуны ничек бәйләргә? Тагын бер кат пешмәгән дипме? Ә завод биләмәсеннән машина-машина жом урлап сатуны? Белә иде бит юкса, ник каршы төшмәде? Тәслимә торып утырды да үзе белән үзе кычкырып сөйләшә башлады.

– Дөньясы урлашканда мин ничек берүзем саф калыйм? Ә?.. Ниче-е-е-ек?

Ә беркөнне Усман тотылды. Каршына цех начальнигы килеп чыккач, баш иеп ялгышын танийсы урынга, син дә урлашасың бит, белми дисеңме әллә, дип, күз төбенә берне кундырган. Урлашкан, өстәвенә, кыйнашкан Усман алты елга утыртып та куйдылар. Шундый чакта гаиләне бер йодрыкка туплар урында, Сатирә киленнең күзен ачырмады, син генә харап иттең улымны, дип, бертуктаусыз тавыш чыгарды, ике бала белән ирсез калган хатынны туктаусыз өйдән куды. Равил генә ара-тирә, акырма киленгә, дип яклагандай итенде. Өйдә бердәнбер ир булганга, әллә ычкынып китсә харап итәр дип курыкканга, ире киленне яклаганда Сатирә тына иде. Тик бик азга гына.

Тәслимә өчен йокысыз төннәр башланды. Иртәнге биштән заводка чаба. Малае бакчада, кызы Алия Сатирә каравында кала. Кыз чая, әбисенә күңелен күрә белә иде. Бәлкем шул терекөмештәй тере бала гына ике хатынны бер йортта бер-берсенә түздереп яшәтәдер дә әле. Тәслимә чүпрә киптерү тасмасы янында торганда да шуларны уйлый, уйларының очына чыга алмый онытылып та китә иде. Онытылуның ахыры хәерле бетмәде, көннәрдән бер көнне чүпрә белән Тәслимәнең бармагы да туралды.

– Йә Ходаем, тагын ниләр күрсәтерсең?..

* Ахыры. Башы 6 нчы санда.

Бармакның бер буыны гына киселгән, дип тынычландырдылар перевязочныйда. Табиблар белә торгандыр дип, Тәслимә дә артык кайгырмады бугай. Юкка булган икән. Ай узды, жәрәхәте төзәлмәде. Гел суланып интектергәч, өшкертөп караргамы соң, дигән уй килде башына. Өшкөртү дигәндә ул бер кешегә генә ышана иде.

– Әти, өшкөреп карыйсыңмы әллә? Төзәлми бит...

Ишегалдында кабынмыйча интектергән мотороллерын сүтеп ташлаган ир тавышка борылып карады. Исеме холкына туры килә иде аның, тик менә бу күренеш тышынан тимер салкынлыгы бөркелеп торган ирнең күңелен чайпалдырды. Аларның беренче нарасыйлары, акыллы, сабыр Тәслимәсә аңа тилмереп карап тора. Ничек чайпалмыйсың?.. Ир дәшмәде. Дәшсә, тавышы дерелдәр иде, аның күңел халәтен сатар иде. Кулын юды, аны озаклап сөртте, аннары баласына борылды.

Халатчан чыккан яшь ана дер-дер килә иде. Юк, салкыннан түгел, көннәр көзгә авышса да, жылы әле. Тәслимә атасыннан килеп бәрелгән дулкыннан дер-дер калтырый, чөнки ата белән бала жаны тавыш-тынсыз аралаша иде:

– Гомергә сездән игътибар житмәде, әти. Хет хәзер күр мине...

– Алай түгел ул, бала. Мин гомергә сез дип яшәдем. Без чут-чут үбешә, кочаклаша, авызга-авыз күеп ләкәтә сатып утыра торган нәсел түгел. Без – эш кешеләре. Безнең хисләребез эшсезгә салынган.

– Бишәр гектар чөгәндәр алдыртуың, икешәр сыер асравың, ярты ферма чаклы сарык тотуыңмы игътибар, әти? Безнең баш эштән чыкмады, кара көздә карга тезләнеп чөгәндәр кискәндә аякларга салкын тиде. Эш дип жафаладыгыз безне...

– Шул эш бәрәбәрә авылда иң зур йорт безнеке, машинаны да беренче без алдык, төсле телевизорны да...

– Аңа карап безгә рәхәтлек килсә икән...

– Сез нык нәсел кешеләре! Бирешмә!

– Миңа кайвакыт баштан сыйпап кую да житкән булып иде...

«Әшһәдү әллә илаһә иллаллаһ вә әшһәдү әннә Мөхәммәдән габдуһу вә рәсүлүһү...» Аларның сүзсез аңлашуы шунда өзәлде. Тимершәех моңлы мәкам белән кызын дога укып өшкөрә башлады.

«Куль әгүдү бираббин нәәәс, мәликин нәәәс, иләһин нәәс...» Монда инде Тәслимә түзмәде, бөтен күргән авырлыкларын күз яше белән агызды. Күңел капкалары киерелеп ачылды, бу юлы атасыннан да оялып тормады.

Тимершәех баласын өшкөреп, хата-кимчеләкләрен үзәңнең киң рәхмәтең белән гафу ит дип күңеленнән сорап, Тәслимәнең бармагын солидол сөртеп бәйләп куйды. Жәрәхәт сулкылдый, алай да жанга тынычлык иңгән иде инде.

– Кичкә «Йәсин» чыгарбыз.

Тимершәех шулай диде дә, ярты юлда бүленеп калган эшенә кереште. Берни булмагандай йөрсә дә, аның да күңеле тулган иде.

Үзем булдыралганча. Тормышыма берәүне дә кысылдырмыйча. Тимершәех шулай уйлады. Ул унбер балалы гаиләдә тугызынчы бала. Бердәнбер ир угълан! Хәер, башта ике ир бала туган, әмма алар озын гомерле булмаган. Атасы каты куллы. Дүрт класс укыганнан соң башка мәктәпкә жибәрмәде, малай моңа бик гарьләнде. Жиде класс белемне ул армиядә алды. Аның уңышлары турында хәтта газетага да язып чыктылар. Матбугатка дәр матбугатта үзен мактап язуларын укыгач, бер башка үсеп киткәндәй булды ул. Кулына хат китереп тоттыргач, янә жиргә төште. Армиядән кайткач өйләнерсәң, дип язган анасы. Егетнең үзенең дә планнары шундыйрак, ләкин башта күңелгә ошаган кызны табасы бит әле.

Ата-анасы бу мәсьәләне үзенчә хәл иткән булып чыкты. Аны капка төбәндә булачак хатыны Гөлсирин каршы алды. Тимершәех каушап калды. Кыз начар түгел, ләкин бит тагын атасы аның язмышын хәл итте. Ул арада кодалар килеп төште, никахны иртәгәсен үк укытырга булдылар. Тимершәех сүз әйтә алмады. Мәгәр никахтан соң атасына, үзәң йоклап та бирәсеңме, диде. Ачуыннан чырае зәңгәрләнде атаның, инде һушын жыеп алгач, күзләренә туп-туры карап торган малаеның яңагына берне орды.

Шуннан тыныч кына яшәп киттеләр. Хәер, тыштан гына тыныч күренә. Эчтән һәрберсә үз фаҗигасен кичерә. Әйттик, килең һәр иртәдә сыер саварга елап чыгып китә. Аның мышык-мышык килүен башта ишетмәмешкә салыштылар, аннары жалләделәр, тора-бара ачулары чыга башлады.

Ниһаять, Тимершәех моңа нокта куярга булды. Гөлсиринне таң беленер-беләнмәс уятты да, әйберләренә жый, мин сине капка төбәндә көтәм, дип чыгып китте. Гөлсирин кулына ни эләксә шуны бер төенчеккә тәйнәп, ире янына чыгып басты.

– Киттек.

– Кая барабыз?

– Күрерсәң.

Урам буйлап аска таба төшөп киттеләр. Менә Гөлсириннәр турына життеләр. Тимершәех хатынының беләгеннән тотып, шунда әйдәкләде.

Капканы шакырга туры килмәде. Гөлсириннең анасы Гөлсәрвәр чыгып килә иде.

– Таң зәрәсеннән нишләп йөрисез, кияү?

– Кызыңны китердем, әби. Син ачуланма, яшәп китә алмадык.

Гөлсириннең сыны катты. Аның күңеле Тимершәехкә төшкән, аны болай гына жибәрәсе килми иде.

– Әби, кызыңа бармак очы белән дә кагылмадым, кияүгә бирә аласың.

Ике хатын кияүне сүзсез генә озатып калдылар.

Әллә шуларның каргышы төштемә икән? Тимершәех урам башында гына яшәүче беренче хатынын уйлый иде. Әллә шуның ачы күз яше минем балама төштемә икән? Юктыр ла. Мин бит аны рәнҗетмәдем. Кысылмасалар, үзем дә шуны сайлаган булып идем әле. Хәзер менә икенче хатынга тора салып кычкырасы

килә. һәм андый вакытлар бик еш була. Чагыштырылыгы бар чөнки. Хәер, начар хатын булмады Рәйсәсе. Тырыш, терекөмештәй тере, итәк тутырып бала тапты. Нәкъ Тимершәех теләгәнчә. Алайса ник күнел тынычланмады икән? Гомер узып бара, ә күнел дигәнең урынына утырмады. Акылы белән кыз баланы рәнжәтмәдем дип уйлады ул, күнеле генә моңа ышанмады.

Вакыт-вакыт ычкынып китүләре дә шуннан түгелме икән әле? Хәер, Тимершәех монда да сынатмады. Шешәгә үрелүләр ешай башлагач, үзлегеннән догалар өйрәнде, намазга басты. Күнелен фәкать шул юл белән генә тышаулап булганын аңлаган иде инде. Соңгарак калып булса да. Бу вакытка өлкән балалар төрлесе-төрлеяк таралган, сәрхуш әти дуамаллыгын төпчек кызы белән аяксыз калган Рәйсәсе генә күтәрә иде.

Тимершәех берәгәйле эшләргә күнеккән. Бу юлы да шулай булды. Ата башта гарәпчә хәрәф танырга, аннары укырга өйрәнде. Гарәпчә уку – бер хәл, аңа мәгънәсенә төшенергә кирәк иде. Тимершәех тасмалы магнитофон алып хәзрәтләрнең укуын яздыра, шуны тыңлап, Коръәннән бармак төртеп укый, русча-татарча-гарәпчә сүзлектән чагыштырып, сүзләрнең тәржемәсен язып бара. Гади дәфтәргә ачылган сүзлек калыная барган саен, зиһене дә ачыла, гыйлеме тирәнәя бара иде.

– Күпме гомер үткән диген...

Тимершәех тирән итеп көрсенде. Хәзер инде аның да, Гөлсириннең дә ата-аналары гүр иясә, кыз үзе каядыр күченеп китте. Коймага ике куллап тотынып, ир бик озак басып торды. Карашы Гөлсириннәр ягына текәлгән иде.

– Тәвәккәлләргә булыр.

Шулай диде дә, өйгә атлады. Кызына «Йәсин» чыгасы булып.

Ул кичтә ата ике мәртәбә «Йәсин» укыды. Берсен кызының баш очына утырып, икенчесен караңгы төшкәч Гөлсириннәр нигезенә барып. Укып, шушы нигез эрвахлары рухына багышлагач, кат-кат гафу үтенде. Үтәнерсең дә, балалары тормыш авырлыгына чыдый алмыйча бер-бер артлы сына башладылар түгелме? Тәслимәсе, Рәзиләсе... Берсенең бер тормышлары мантип китә алмый. Рушад бөтенләй юкка чыкты. Милициягә әйтеп эзләттерергәме икән әллә дип уйлаган чаклары да булмады түгел, булды. Ул малай бер-ике айлап юкка чыгып тора да, нигезгә кайтып егыла иде үзе. Бу юлы гайдайлыгы озаккарак китте.

Ә Тәслимә туган нигезендә бер кич кунганнан соң район үзегенә, кайнана йортына юл тотты. Атасының тыны шифалы булдымы, тәне сызланмый, тормышта да ниндидер өмет уяңды.

* * *

Завод проходноенда аны Асия апасы көтеп тора иде.

– Нихәл, кыз?

– Әйбәт, Асия апа, бер-бер хәл булмагандыр бит?

– Булырга тора. Усман дивана аркасында сезне фатир чиратыннан сызып атканнар иде бит, тәк?

– Ялар инде, Асия апа, тумалан тайны...

– Тыңлале син! Заводта бармагыңны өздердең, производственный травма оформить итмәдең. Ә итәргә иде! Хәзер кер кадрлар бүлегенә, үзеңне фатир чиратына куйсыннар. Син монда Усманга хәтле дә эшләдең, аннан соң да эшлисең. Жыелышта бар да сине яклап чыгар, кемгә зыяның тигәне бар?

Асия сөйли-сөйли Тәслимәне беләгеннән тотып, кадрлар бүлегенә таба алып китте. Кызга ияреп үзе дә керде, мәсьәләне хәл итеп тә куйдылар. Бер караганда, әллә ни хәл итәсе дә булмаган. Тәслимә эшкә урнашу белән исемлеккә кертелгән, шуны эзләп табып күтәрәсе генә калган. Кадрлар бүлегендәгә хатын да аның хәлен бик яхшы белә икән. Әллә мәрхәмәтле чагына туры килделәр, әллә сәбәбе башкада, ул болай диде:

– Чиратта син бар. Хәзер болай итәсең. Киләсе ай башында Кипячев йортыннан Громовлар зуррак фатирга күченә. Син артларыннан ук фатирга кереп утырасың, әйберләреңне китереп куясың. Ишекне шакысалар да ачма. Тора-бара документларын да эшләтербезд.

Тәслимә шулай итте дә. Әмма документларын эшләтергә өлгермәде. Бармагы тагын да шешеп, операциягә кереп ятарга туры килде. Тагын бер буынын кисеп алдылар. Шуннан саулыкка мантимады инде ул.

Усманны төрмәдән каршы алырга Тәслимә сөйләсе Рәзиләне дә ияртеп барды.

– Кая яшәрсез икән, апа?

– Кая дип, фатирда инде.

– Ah-һай, риза булырмы икән Усман? Фатирны син алдың бит, ул түгел.

– Авызың нәрсә әйткәнне колагың ишетәме, Рәзилә? Фатирны икебез эшләгән завод бирде. Димәк, икебезнеке дә.

Рәзилә апасын башкача борчымады, поездда барган кешеләрен күзәтергә кереште. Тәслимә тәрәзгә карап барды. Юк-юк та бер-берсенә сораулар биргәләп алалар иде. Анысы да инде, сүз юктан сүз булсын өчен генә.

– Усманга свитер алдыңмы, апа? Бүтен суыткан.

– Алдым инде, алмыйча. Үзең дә юка киенгәнсең әле.

Авызлары берне сөйли, күнелләре икенчедә иде аларның. Инде яшылектәгә шуклыклар да киткән. Икесенең дә чәчләре чалара төшкән. Икесенең дә йөзләренә арыганлык чыккан. Рәзилә әле чәчләрен килешле кистереп, буятып йөри. Араларында иң зәвыклы киенүче Тәслимә бетереште, чәчен дә, үзен дә карамый башлады. Чире дә азганнан-аза, инде уң кулы күтәрелми башлады, уң аягы да өстерәлеп кенә йөри. Паралич дисәң, табиблар андый диагноз да куймый. Тормышлары да һаман көйләнеп китә алмый бит әнә.

Усман төрмәдән чыккач, рәтләнер сыман иде, Рәзилә әйткәннәр рас чыкты. Усман фатирда яшәргә теләмәде, Тәслимә кайнана янына сыймады. Ике арада йөреп яши башладылар. Тәслимә улын фатирга якынрак мәктәпкә бирде. Алия дә шул тирәдәгә бакчага урнашты. Тәслимәгә фатирыннан чыкмыйча яшәсә дә була иде анысы. Алты елда ирсез дөнья көтәргә өйрәнгән иде инде ул. Тумыштан салынган шөфкәтлелек Усманны,

Рәсем: Наталья Васильева

бигрәк тә атасы Равилне ташларга ирек бирмәде. Хәер, Сатирәне дә аңлый башлаган иде инде ул. Сатирә карчык тормышта алдан чабарга яратучан. Планны алдан корып куя да, ул барып чыкмаса, дөньясын каргый. Мөгаен, кияүгә бер кешегә чыккандыр, ә икенче кеше белән яши башлагандыр. Равилне күршеләр акыллы иде дип сөйләләр бит әнә. Аннары мунчалары яна аларның, шуннан авыруы кузгала. Тәслимә кара акылы белән: «Равил әти балачакта янгында калмадымы икән?» – дип уйлый. Эмма сорарга җае гына чыкмый. Хәер, сораса да җавап бирмәс иде ул. Дөньялык сорауларын ишетмәгәнә салышып үткәрә Усманның атасы. Бәлки, ишетмидер дә, ә бәлки, ишетсә дә аңламый торгандыр.

Тәслимә белән Равилне уртак бер нәрсә берләштерә. Алар икесе дә бәйрәмнәргә яратмый. Өйдә бәйрәм дип ыгы-зыгы купса, Равил бүлмәсенә кереп бикләнә дә төн җиткәнчә шуннан чыкмый. Тәслимә исә йөрәген учларына кысып кич җиткәнне көтә. Бүтән 23 февраль. Усман эшендә бәйрәм итәр, Ходаем, зәмзәм суына алданып тагын мөгеҙ чыгармаса ярар иде. Тәслимә ваннада жебетеп куйган керләре барлыгын исенә төшерде. Сыңар кулы белән бармак тиреләре уелып чыкканчы кер сабыны белән берәмтекләп ышкыды. Мавыгып китеп кичке тугыз тулганны да сизми калган икән. Усман һаман юк. Азат мәктәптәге «Аҗаган» уеныннан алжып кайткан, иртә йоклап китте, Алиясә дә абыйсының аркасына башын төртеп йокыга талган. Тәслимә киенеп, кайнаталары яшәгән бистәгә барып килергә булды. Ике урам арасын ничек тә узар әле.

Сәләмәт кеше 20 минутта барып җитәр араны. Тәслимә бер сәгәтләр үтте. Менә ул борыласы тыкрык, уңнан икенче йорт. Алар салып чыккан верандада гөлт итеп ут кабынган. Матур Усманнарның нигезе! Чү, капка шар ачык түгелме соң? Усман тәки шунда кайткан икән.

Фатирга кереп балаларның хәлен белеп чыкса да була иде юкса... Тәслимә ашыгарак төште. Йортка яқынайган саен аяклары авырайды, йөрәге кысылып куйды.

Капка шар ачык, йорт ишеге дә ябылып-ябылмас. Ихата сәер тынлыкка чумган. Тирә-якка көйгән ис таралган. Болдыр идәне пычрак. Чү, кан эзләре түгелме бу? Идәндә дә, ишегалдыннан капкага бара торган сукмакта да кан эзләре ярылып ята. Тәслимә бар көченә: «Усма-ан!» – дип кычкырды. Әллә тавышы зәгыйфь чыкты, аңа дәшүче булмады. Тәслимә чигенә-чигенә капкадан чыкты, аны яхшылап япты да, сеңелләренә чапты. Әйе, курку аяклары тыңламас Тәслимәне дә чаптырды.

– Рәзилә, син өйдәме?

– Төн ката нишләп йөрисең, апа?

– Чык әле, Рәзилә. Әйдә, безгә барыйк әле. Анда нәрсәдер булган, өйгә үзем генә керергә курыктым. Кияү кайтмагандыр?

– Юк, командировкада, беләсең ич.

– Ярар, әйдә безгә барыйк әле.

Рәзилә йортка беренче барып керде. Барып та керде, матчада бауда асылынып торган Усманның аякларына ябышты. Жизнәсен апасы кергәнчә күтәреп торды ул.

– Апа, пычак китер, тиз!

Апасы сеңлесе нәрсә әйтсә, шуны үтәде. Аның ни кайгырырга, ни уйларга кодрәте калмаган иде. Алар башта «ашыгыч ярдәм» машинасын чакырдылар. Табиблар Усманның үлгәнлеген раслады. Күрше бүлмәдә кан эчендә Равил ята. Ул исән, эмма хәле авыр. Башы тоташ жәрәхәт, кабыргалары сынган. Аны хастаханәгә алып киттеләр. Табиблар милиция чакырты.

Өйдә кыямәт купкан диярсен. Идән тулы чүпрәк-чапрак. Аның яртысы мичтә. Тәслимә янып бетмәгән чүпрәкләрнең бала киёмнәре икәннән шәйләде. Азатның башлыгы, Алиянең көзгә курткасы... Пычрак белән бергә

буталган киёмнәр юеш. Күрәсең, кайнатасы су ташыган. Урын-жирдән дә, киём элгеченнән дә тып-тып тамчы тама.

* * *

– Куеныңа килеп кергән кошны ычкындырасыңмы, Усман?

– Мыркый, котыртма, кайтам. Миңа ярамый, аңдыйсыңмы?

– Да, брат, условка...

– Болай да артыгын «каптым». Кара, иртәгә синме каравылда, минме?

– Асыл кош белән шушында гына кунарбыз, иртәгә килеп йөрмә.

– Давай, брат, артыгын нитмә, барыбер.

Усман районның «Пищепром» оешмасы бинасыннан яхшы кәеф белән чыкты. Куенына бер төргәк ширбәт тә тыкты. Тәслимә ширбәт ярата. Болай гына алганын белсә, чәпчәчәк инде, ну ярар, түзәрбез. Эш урыны тыныч аның, эшләргә дә эшләргә генә. Яшәргә дә, яшәргә генә.

Йортка якынлашкан саен, Усманның йөзөндә болытлар куера барды. Тәслимә хәзер фатирда инде. Көтми инде ул аны төп нигездә. Капканы иңбашы белән генә төртеп ачты да, итеген дә салмыйча өйгә узды. Ишекне ачуға күзен төтен кисте, яшә тамчылары тәгәрәп төште.

– Нишлисез, әти?

Равил аны ишетми иде. Шкафта күпме киём бар, шуны мич каршына китереп өйгән дә, берәм-берәм утка ыргытып маташа. Ичмасам, моржаны да ачмаган. Өйдә сасы синтетика исе, төтен. Усман ишекне каереп ачты, кызулык белән атасына берне китереп ямады.

– Гомер-р ррахәт күрсәтмәдең, сс..ка, гомерр ррахәт күрсәтмәдең...

Кул астында сулы чиләк тора иде, аңышмыйча аны мичкә томырды. Тагын да зәһәррәк төтен исе чыкты. Капшанып барып моржаны ачты. Равилгә әйтерсең команда гына кирәк булган, көне буге ташып куйган суларын өй буенча сибә башлады.

– Су кирәк! Кү-ү-үп су кирәк! Хәзер бетә!

– Бетерәм хәзер мин сине, дивана, суың-ниң белән бетерәм!

Усман үзен-үзе белештермичә атасына ташланды. Дөньяга булган бөтен ачуын атасыннан алды. Битен изде, атланып утырып күкрәген тукмады. Равил башта куллары белән битен каплап маташты. Аннары каршылык күрсәтмәде. Ул елмая иде. Әллә котылам дип шатланды, әллә... Белмәссең.

Усман айнаганда атасы хәрәкәтсез иде.

– Нишләдем мин?..

Ул аны күтәрәп караватка салды. Үзе янына утырды.

– Гафу ит мине, әти...

Ул бераз сулышы тигезләнгәнән көтте. Аннары атасына борылып:

– Тагын анда барасым юк, без лутчы тегендә икәү китәрбез, әти... – диде.

Авыр атлап тышка чыгып китте. Кергәндә кулында

кер бавы иде. Атасы яткан карават турында бишек элмәге бар, ул бауны шунда элде. Туганда тибрәткән элмәк жан чыкканда да тибрәтергә тиеш иде. Матча авыр ыңгырашты. Ир сулкылдап караватка утырды. Күз алдыннан яңгырлы көн, жыйнак гәүдәле кыз, улы Азат, кызы Алия узды.

– Тәслимә, кем идең син?.. Минем фәрештәм идең. Соңга калган фәрештәм...

IV

– Әни, әти нинди кеше иде?

Аз сүзле Азат әнисенә сораулы карашын текәгән дә, иреннәрен кысып, җавап көтә иде.

Тәслимәгә аның кыяфәте әллә ничек кызык булып китте, һәм ул иңнәрен сикертә-сикертә рәхәтләнеп көләргә тотынды. Малай анасына аптырап карады.

– Әйбәт кеше иде, улым, әйбәт кеше. Син тач атаңа охшаганың. Кыяфәтеңне әйтәм. Ул да коңгырт күзле, коңгырт чәчле, матур егет иде. Бер күрүдән...

Яраттырды. Монысын Тәслимә күчеленнән генә әйтте.

Улының җаваптан күңеле булды. Киеренкелек китте, хәзер инде әнисенә команда бирүе кирәк. Велосипеды буена карата зур, алай да иярилисе иде бит аны.

– Улым, синең хәлеңнән килә, курыкма. Иң мөһиме – тигезлекне сакларга кирәк. Мин этеп кенә җибәрәм, кара аны! Анаң гомер буге артыңнан чабып йөрмәс!

Соңгы жөмләсен таләпчән һәм кырыс итеп әйтергә тырышты. Азатның тагын иреннәре кысылды. Бусы бөтен игътибарын юлга бирүдән иде.

Һәйт! Әнисе булдыра алганча йөгәргән дә булды, әмма хәле тиз китте. Гәүдә тигезлеген саклый алмаганда кая инде ул велосипедка тагылып йөгәргә?! Ә Азат нәрсә кирәген бик тиз шәйләде. Күпмедер барды да, аяклары белән велосипедны туктатты. Аннары күпмедер барды да, педаль белән туктатып карады. Булдыра алган саен, авызы ерыла барды. Тәслимә бәхетле иде.

Каяндыр Алиясе килеп чыкты. Күбәләктәй җилпенеп абыйсына таба йөгәрде. Бигрәк мәхәббәтле бу бала. Абый дип өзәлеп тора. Әни дип юмалана да белә.

– Ходаем, бергә булсыннар, бер-берсенә ярдәм итешсеннәр, – Тәслимә аларга карап теләк теләде.

– Әтиң яхшы кеше иде, улым. Куркуларын җиңәргә көче генә җитмәде... Кыюлык өчен дип авызына койган хәмер генә хәлен алды... Яхшы кеше иде!

Тәслимә узган гомерен күз алдыннан үткәргә тырышты. Күп хатирәләрнең төсе уңган, күбесе инде онытылган да иде. Шулай инде, давыл бит ул башта гына куркыныч, үткәреп җибәргәч, искә дә алып тормыйсың. Хәтта ки аның кайчан тынганын да искәртмисең. Ә тынганы соң ул, гомумән? Шунысы бәхәссез: син бүген бүтән кеше. Мәктәпне тәмамлап авыл капкасыннан чыккан Тәслимә ул бүтән юк инде. Кайчан югалды ул, кайсы мизгелдә – хәер, моның әллә ни әһәмияте дә юк инде.

Ә дөнья куласа...

МӘХӘББӘТ БАРЫСЫН КИЧЕРӘ!

Мин Актаныш районы Яңа Кормаш авылында туып, әнием Нәгыймә белән генә үстем. Кечкенәдән үк шушы якты дөнья матурлыгына соклана идем. Инеш буенда үскән зур өянкәгә карап та, аңа кунган кошларның жырын тыңлап та хозурланганнарым истә! Балачактан ук рәсем ясарга яраттым. Мин – табигать баласы!

Чаллыга килеп КамаЗда эшләдем, гаилә кордым, балаларыбыз туды. Өзгә сәләтем клиник үлем кичергәннән соң ачылды – шигырьләр яза башладым.

Гөлнәфидә
ЛОПАНОВА-МИЦНӘХМӘТОВА

Бәхет гәле – туган жирдә

Ак канатлар иңнәрәмдә,
Жылы сүзләр телләрәмдә.
Ак күбәләк очып уйный
Яшылегемнең эзләрәндә.

Көлемсерәп килгән язда
Күңел кошым канат кага.
Бәллүр чишмә суы кебек
Йөрәк жырым чыңлап ага.

Бәхет эзләп юл йөримен,
Бәхет кошы – иңнәрәмдә,
Бәхет гәле – туган жирдә,
Кояш жылы – туган илдә.

Көзен киткән аккошларның
Күзләрәннән яшыләр тама.
Сагынланып, ялгыз каен
Һәрбересен озатып кала,
Каенның да чукарыннан
Яше тама, яше тама.

Серкә очыра арыш

Серкә очыра арыш,
Яшылектән үтеп барыш.
Күксел таулар – еракта,
Ә моңнары – йөрәктә.

Сагынган газәпләнип,
Ялгызым гаҗиз калып,
Күзәтәм жил искәнән,
Күкчәчәкләр үскәнән.

Таң нурына төренеп,
Үрмә гөлдәй үрелеп,
Кайтыйм ла илкәемә,
Жан иңгән жиркәемә.

Күп йөрдем адашып,
Аңсызланып-саташып...
Бөркет – биек-биектә,
Оча зәңгәр киңлектә.

Ял биримче жаным,
Күтәрелеп янына,
Сүземне анык сөйләп,
Назланып кына көйләп:
«Серкә очыра арыш,
Яшылектән үтеп барыш».

Ышаныч тауларны күчерә

Юл алам яшылегем үренә,
Үрләрдән Ак Кыя күренә.
Бәлки ул саклайдыр эзләрне,
Эзләрдән уелган сүзләрне:
«Ышаныч тауларны күчерә!»

Ак Кыя, баш иям ерактан,
Сокланып чын ихлас йөрәктән,
Һаман да син шул ук икәнсең,
Шаян, шук, жор телле, күркәмсең:
«Мәхәббәт барысын кичерә!»

Янәшә уелган бу юллар
Йөрәктән жуелмас күп еллар,
Елмайтып көлдерер, елатыр,
Соңыннан кадерләп юатыр:
«Ышаныч тауларны күчерә!
Мәхәббәт барысын кичерә!»

Оныткансың ич!..

Таңнар атканда ишетелә тавыш:
«Мин синең өзелеп сөйгән
ярың ич!»

Шушы тылсымлы һәм назлы сүзләр
Кабатлана гел җиткәч айлы кич:
«Оныткансың ич, оныткансың ич!»

Янып сөюләр кабат кайтмаслар,
Шашып сөюләр ерак калдылар.
Тик күзләр генә кызыл шәфәктан
Сине эзлиләр, эзләп талмыйлар.

Йөргән юлымда якын сердәшем –
Ак ромашкалар елмаеп көлә.
Онытып булмаслык сихри яктылык
Яш(е)рен нур булып яшылектән килә.

Таңнар атканда ишетелә тавыш:
«Онытмам! – дидең. –

Оныткансың ич!»

Шушы сагышлы, моңсу сүзләрне
Кабатлый янә җиткәч айлы кич:
«Оныткансың ич, оныткансың ич!»

Ак каенның сары чукалары

Ак каенның сары чукалары,
Жилләр исте – жилләр өзмәде.
Сагынланып өзелеп жырлады,
Сагышына берәү түзмәде.
Килмәдем, дип, таңнар атканда,
Сандугачлар канат какканда.

Еракларга китте жырлары,
Бәгырьләрне телде моңнары.
Ерак яшылегенә ул кайтты,
Хәтер уты барысын яңартты.
Килмәдем ник таңнар атканда,
Сандугачлар канат какканда.

Ак каенның сары чукалары,
Жилләр исте – гомер үтмәде.
Сагын-сагыш тулы еллары
Күз алдыннан бер дә китмәде.
Килмәдең шул таңнар атканда,
Сандугачлар канат какканда.

«КҮҢЕЛЕМДӘ КОЯШ КӨЛӘ»

Чулпан ГАЛИӘХМӘТОВА

Бар шундый хатын-кызлар – аларга карагач, билле күлмәкләр киясе, гәүдәңне дә төз тотасы, һәрвакыт елмаясы килә. Чын күңелдән! Чөнки алар рухландыра. Кәрим Тинчурин исемендәге Татар дәүләт драма һәм комедия театры актрисасы, Татарстанның халык артисты Резеда ТӨХФӘТУЛЛИНА – әнә шундыйлардан. Ул безне 90 нчы еллар башында ук Зөһрә роле, үзенчәлекле тавышы белән үзенә гашыйк итте дә, инде 30 елдан артык игътибардан һич жибәрми. Ике «биш»ле булган гомеренең бу чорында аның белән иҗат, сәхнә, хатын-кыз язмышы турында сөйләшәбез. Ә Резеда ханымның тормыш өчен кирәкле булган лайфхаклары бик күп булып чыкты. Ханымнар һәм туташлар, бу әңгәмә бары сезнең өчен генә.

Әңгәмәмне сезнең белән сокланудан башлыйм әле, Резеда ханым. 90 нчы елларда зәңгәр экраннарда Разил Вәлиевнең яшылек, мәхәббәт, романтика тулы дөньяга бөтереп алып кереп китә торган «Әйдә барыйк, кызлар карыйк» спектакле чыкты. Сезнең Зөһрә ролегез без, үсмерләргә, шундук үзенә гашыйк итте. Ут, чаян, елмаеп кына тора, егетләр белән шундый оста сөйләшә, өстәвенә, матур итеп жырлый. Гашыйк идек. Сезнең жырлар хитка әйләнде... Сөз Зөһрәне визит карточкагыз дип саныйсызмы?

– Иҗатымның башында ук үз режиссерымны таптым. Дамир Сираҗиев мине театр училищесында күреп алып эшкә чакырды. Ул чакта күчмә театр стационарга әйләнгән генә иде әле. Минә – жырлый торган студентканы филармониягә билгеләгәннәр иде. Дамир Сираҗиев чакыргач, йөгәрә-йөгәрә Тинчуринга килдем. Ул креатив, амбицияле режиссер иде. Исән булса, бүген дә иң шәпләрнең берсе булып иде. Мактану түгел, әмма мин үзенчәлекле: тышкы кыяфәтем дә, эчке дөңям да. Һаваларда очып йөрүчеләргә күбрәк ошыйм, жирдә йөрүчеләр мине аңлап бетерә алмый кебек. Дамир Сираҗиевка шул ягым белән туры килгәнмендер, мөгаен. Бик житез килеп кердем театрга. Беренче роле Галиябану булды. Аннан соң бер спектакльдән дә калдырмады режиссер: «Әйдә барыйк, кызлар карыйк», «И машина, машина», «Туй күлмәгем – соңгы бүлгем», «Ике килең-килендәш, кайнана белән кинәш»... Уйнатты да уйнатты, бала карау ялына да чыгармады. Димәк, ул миндә артистка күргән. Беренче роле булмаса да, Зөһрә – мине шушы театрда төпләндергән, жырчы драма артисткасы итеп ясаган роль. Һәр артистканың бер роле була бит инде. Безнең Исламия апаның, мәсәлән, «Кыр казлары артыннан»да Ясминә роле. Бик күп образлар тудырса да, Исламия апаны нәкъ шушы роле белән искә төшерәләр. Резеда Төхфәтуллинаның, димәк, Зөһрә.

Фото: Анна Арахамия

Сезгә Зөһрә соңыннан комачауламадымы?

– Юк, юк. Ул шаян, тәвәккәл, гомумән, сәхнәдә янып уйный торган роль. Ә миңа янарға кирәк. Холкым шундый. Әкрән, салмак рольләргә үз итеп бетермим.

Зөһрәдән соң миңа гел характерлы рольләр бирделәр.

Ялгышмасам, театр училищесына жырчы булып өчен килгәнсез, әмма актриса юлын сайлагансыз. Димәк, сезнең өчен актриса жырчыдан югарырак?

– Әлбәттә, югарырак, катлаулырак, төплерәк, йөрәкне күбрәк телә торган, эмоциональ яктан авыррак һөнәр ул. Әмма шунысы бар: жыр артистны күбрәк популярлаштыра. Тарихка кертәп калырлык жырчы булса. Ул яктан миңа бәхет елмайды: Ходай Тәгалә «Иң зур бәхет» дигән жырымны насыйп итте. Ул мине жырчы иттереп төпләндереп эстрадада калдырды.

Заманыңда эстрадага кереп китүегез театрдан читкә этәрелүдән түгел идеме? Дамир Сиражиев киткәннән соң зур рольләрегез дә булмады кебек...

– Юк, һич юк. Минем иңат эстрададан башланды бит. «Татар жыры-88»дә чыгыш ясап танылу алган идем инде. Театр эстрадада иңат итәргә һич комачауламады. Театрдагы вакыты-вакыты белән булган бушлыкны шулай жырлап тутырдым. Артист тукталып калса, бетте, мин кирәк түгел, дигән уй хәзер килеп керә аңа. Миндә беркайчан да андый уй булмады. Әйе, мин атналар бую УНИКСТА халык жыя торган жырчы түгел, ул кирәк тә булмады. Алтын урталыкта гына бардым. Театр өем булды. Ул һәрвакыт беренче урында. Спектакльләрдән буш чагымда концертлар куйдым.

Сезгә инде театрда өлкәннәр рольләрен бирәләр. Андый образга кереп китә аласызмы? Гомумән, хыялыгызда нинди уйналмаган роль калды?

– Бервакытта да мондый роль уйнар идем дип хыялланмадым. Нәрсә бирсәләр, шуны рәхәтләнеп уйнадым. Соңгы елларда әбиләргә бирә башладылар. Әмма актәбиләр түгел ул, характерлы рольләр. «Сүнгән йолдызларда»гы – Фәхри, «Алай түгел, болай ул»дагы Хәдичә карчыклар ут яндырып торган әбиләр. Аннан соң мин яшә чакта Көлсылу кебек лирик рольләргә түгел, ә Шүрәләләр, Пәриләр, Су анасын уйнап чыккан артистка. Шуңа әбиләр роле биргәннәренә борчылмадым. Рольнең һәрберсен уйный белергә кирәк! Күнелен яшә булсын. Ә мин үземне яшә кызлардай хис итәм. Эстрада сәхнәсенә дә мин инде өлкән буын дип чыкмыйм. Әле яшә кызлар борынына чиертә алам.

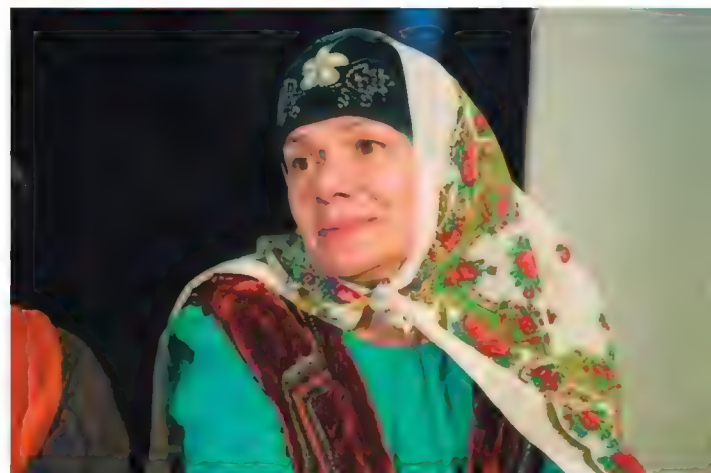
Сексолог Любовь Мумладзе хатын-кызга 65 яшкә кадәр әби сүзен әйтергә ярамый. Гомумән, 45 яшәтән соң хатын-кызлар тулышып, пешеп кенә житә, һәм ул бик озак еллар шулай бара, ди. Килешәсезме, Резеда ханым?

– Килешәм, Чулпан, бик дөрес сүзләр. Үз-үзеңне тулысынча аңлау 45 яшәтән дә түгел, ә 50 дән соң башлана. Менә мин хәзер үземне тулысынча тоям, «ишетәм», сизәм. Хәтта сексуаль яктан да хатын-кыз тулысынча шушы яшләргә ачылып бетә. Мин моңа кадәр дөнья куганмын икән дип уйлыйм. Үземнең матурлыгымны

■ «Алай түгел, болай ул» – Маһруйбикә. (Т. Миңнуллин)

■ «Алай түгел, болай ул» – Маһирә. (Т. Миңнуллин)

■ «Кар бөртеге маңаралары. (К. Булатова).

■ «Париж егете Әлфәнис» – Равия. (Л. Вәлиев)

да, хатын-кыз булуымны да, сексуальегемне дә күрмәгәнмен. Валлаһи, шулай. Ә 50 яшьтән соң үземне чын мәгънәсендә хатын-кыз итеп тоя башладым. Мин – хатын-кыз! Бу сүзнең тулы мәгънәсендә дә.

Хәзер үз-үзегездән ләззәтләнәп яшисез инде алайса?

– Әйе, ләззәтләнәм, валлаһи. Мин инде тәҗрибәле хатын-кыз. Хатын-кызның матурлығы бит ясату, ирен кабартуда түгел бит. Ул күңел халәтендә! Күңелендә кояш көлсен синен. Шул чакта әллә нинди чибәрләрне ғып салып була.

Сез тормышта иркәләнәп кенә яшәгән хатын-кыз түгел. Төрлесен күргәнсез: хыянәт, ире ташлап киткән хатын... Бу хәлләрдән соң башны кабат горур тотар өчен нишләргә?

– Андый хәлгә калган хатын-кызларга хәзер миннән лайфхак. Беренчедән, мин беренчәсе дә, соңгысы да түгел. Ул чакта икебез арасыннан сайланган хатыннан көнләшү булмады, ә бу кешенең мине ташлавы горурлығыма бик нык тиде. Күрәсең, үземне шулкадәр горур тотканмын. Ул яра күп елларга барды әле. Үземне бетершкән итеп хис иттем. Әмма өйдә елап ятмадым, тагын да ныграк эшли башладым, күтәрелдем, халык исемнәре алдым. Ярамны шулай төзәттем. Көчле хатын-кыз булуымны расларга омтылдым. Шәхес икәнәмне шушы елларда аңладым. Аңа кадәр ирне илаһиләштырып, аңа сокланып яшәгәнмен икән. Ул чакта миңа хәрәкәт нык ярдәм итте. Хәрәкәт әкерткен-әкерткен генә кешедә үз-үзенә ышаныч тудыра икән. Спортзалга язылдым, бик күп жәяү йөрдем, чаңгыга бастым, урманнарда бардым... Вакыт дөвалый, диләр, әмма ничек кенә булса да, ул юлдан узарга һәм үзеңне, балаларыңны (ә мин бердәнбер улымны югалта язган идем) югалтмаска кирәк. Минә бу хәл нык үзгәртте. Кешеләргә карата рәхимлегә әйләндем, тормышта сыгылмалырак була башладым. Ир артында яшәп иҗатка да суына, өйдә утыра торган хатын-кыз-мәчегә әйләнә башлаган идем. Ә миңа болай яшәргә ярамаган. Менә шундый чакларда ничек язмышка ышанмыйсың инде?! «Син яңадан эшләргә тиеш», – диде ул миңа. Язмышыма рәхмәт-лемен. Балки, бүгенгесе көндә балкып торган артистка түгел, ә тамашачылар инде оныткан, өйдә утырган бер хатын булып идем. Әйтәм бит, ничек кенә булса да, яхшыга гына. Минем хәлгә төшкән хатын-кызлар менә шуны онытмасын иде.

Һәрвакыт яшь, нәфис, зифа буй-сынлы булуыгызының сере бармы?

– Юк. Беләм: үз яшем белән картаям һәм моны кабул итәм. Буй-сыным әтидән бирелгән. Ул шундый төз гәүдәле иде. Матур хатын-кыз булып калуың сере, әйткәнәмчә, күңелендә һәм аның зәвыклы итеп киенә белүендә. Киенәргә бик яратам. Хәзер бит инде киң, арыш капчыгы кебек киёмнәр күп. Ул кысып та торма-сын, бил дә күрәнмәсен. «Шушы капчык эченә кереп утырып өчен көн саен ун мең адым атлыйммы инде мин», – дим кибеттә сатучыларга. Мөмкинлегем булган да һәрвакыт билле киём алырга тырышам. Гүзәл буй-

сын – хатын-кызның байлыгы. Нигә әле аны яшерергә? Сәламәтлегем хәзер беренче урында. Тыныч күңелендә матурлык тудыра ул, шөкер итеп яшәү дә... Торасың, юынасың, тәмле иттереп сөтле чәеңне эчәсең, булганына шөкер итәсең. Матур күлмәкләремне киеп, битәмә косметика салып, үз аякларым белән өйдән чыгып китә алам икән – бу инде үзе бер бәхет һәм матурлык. Хәзер бердәнбер теләгем – улымның миннән соң аягына нык басып, гаиләле булып калуы. Менә шунда үз миссиямне үтәдем дип әйтер идем. «Булды, бар да булды / Агы да, карасы да. / Күпме чәчәкләр үстердем / Йөрәгем ярасында», – дип жырлыйм. Гомеремдә булдырасы килгән әйберләрне булдырдым. Шуларның рәхәтен генә күрәп яшәргә иде хәзер.

Елмаю дефицитка әйләнәп барган заманда, сез һәрвакыт елмаясыз...

– Син дә бит елмаясың, Чулпан. Ул бит эчке дөньядан килә. Аның әле лайфхагы да бар: кеше белән елмаеп сөйләшәсең икән, ярты эшен башкарылган дип сана. Дипломатиянең иң югары ноктасы – ихлас елмая белү ул. Тормышта ихлас итеп сөйләшә белү дә бик кирәк. Хатын-кыз балкып яшәсәң инде ул сәхнәдә генә түгел, тормышта да.

Резеда ханым, инде иҗатка әйләнәп кайтсак. Театрның соңгы премьерасы – «Бәхет хакы» мелодрамасында уйнадыгыз. Сез – драматик рольдә...

– Мондый рольне йөз ел уйнаганым юк иде. Гарсиа Лорканың «Дом Бернарды Альбы»сында Магдаленаны уйнаган идем. Ул – минем аерылышкан чорыма туры килгән вакыт. Мин аны уйнамадым да, ул рольдә яшәдем. Ул вакыттан соң 17 ел үттә, гөрләп, уйнап-көлеп яшәп яткан чакта тагын менә шундый рольне уйнарга насыяп булды. Ә минем бүгенге халәтем бөтенләй башка. Бу рольне уйнау жиңел булмады. Әмма шунысы да бар: һәрвакыт шаярып-көлеп йөрсәм дә, эчтән янган чакларым да юк түгел. Өйгә кайтып моңсуланып утырып елап алырга да мөмкинмен. Тормышның авырлыкларын күрәп чыныккан кеше буларак, мин үземне ул рольне уйнар өчен буш актриса дип санамыйм. Бөтен күңелем белән уйнадым. Беренче көнне премьерда эмоцияләр шулкадәр көчле булды, башыма капты хәтта ки... Үзем монологымны сөйлим, үзем, Ходеам, егылма-сам гына иде, дип уйлыйм. Сәхнәдә эшемне тәмамлагач, ярты сәгәтләр утырып торганмындыр. Актерларга болай гына пенсия бирелмидер... Бик эмоциональ эш ул.

Резеда Төхфәтуллинаның концерты булып микән?

Мин әле иҗатта. Яңа жырлар яздырам. Дөрәсрәге, халыкка таныш жырларымны заманлаштырам. Бик матур була инде. 80 нче еллардагы жырлар ул. Концертларга, мәжлестәргә чакыралар. «Ник соңгы елларда концертыңны оештырмыйсың», – дип сорыйлар. Шушы театрда тыныч кына яту галәмәте инде ул. Миңа монда тыныч, рәхәт. Ә концертымны оештырырга теләм. Иҗат кичәсе итеп уздырырмын дип уйлыйм. Тамашачыларымын көзләргә жырармындыр...

ПЕЧӘН ӨСТЕ

Лилия ГӘРӘЕВА

«Татмедиа» янында беркөнне газоннарны чабып киттеләр. Хәзер монда кипкән печән исе генә! Иртән эшкә барып, кич эштән кайтканда шул ис балачакта авылда печән җыйган вакытларны иске төшерә.

...Әни атна ахырында ялга кайткан арада кул чалгысы белән бакча башындагы печәннәрне чабып калдыра. Безнең бурыч: ул кайтканчы, бер атна эчендә шушы печәнне киптереп, печәнлеккә менгезеп өю. Без өчәү: 70 яшьлек дәү әни, 12 яшьлек мин һәм 9 яшьлек сөңлем Фәрида.

Жәйләрен Фәрида белән икәү дәү әни янында торабыз, ә әни атна ахырында безнең янга кайта-китә йөри. Дәү әнинең сыеры, сарыклары бар, печән шуларга кирәк. Ул елларда хәзерге кебек печәннәрне сату юк, әзерләсәң, үзең әзерлисәң.

Чапкан печәнне әни шул ук көнне таратырга кушып китә. Башка яулык ябып, кулга сәнәк тотып, аякка галош киеп, бакча башындагы печәнне таратырга төшәм. Покослар калын, таратмасаң, печәннең аскы ягы юешләнеп тик ята, тиз генә кипми.

Икенче көнне агач тырма тотып, тараткан печәнне әйләндерергә чыгам. Әле шул агач тырманы бер елны кызым Зилә күреп бик аптыраган иде. Инде авылда печән җыясы булмагач, мондый тырманы бер дә күрмәгән икән. Ярый чалгыны таний әле, анысын да белмәүчеләр бар хәзер.

Бакча башында мине кеше ишетми, шуңа күрә рәхәтләнәм генә җырлап. «Мәтрүшкәләр»не җырлап бетерәм дә, «онытылмый беренче саф мәхәббәт»кә тотынам. Шулай белгән җырларымның барысын да өчәр кат җырлап чыгам. Рәхәт! Җил белән ярыштан җырлыйбыз. Дөресрәге, мин җырлыйм, ә ул, колагыма килеп, көн ыжгырып тора.

Кайчагында тавышымны ошатмыйча, күрше Әдһәм абыйның умарталары бәйләнергә тотына. Яулык астыннан кереп чәчкә чорналалар да, дөнья бетереп безелдиләр. Мин алардан куркам, шуңа күрә тизрәк яулыкны салып болгыйм да, аякларым белән жиргә тиеп тә тормыйча, өйгә элдерәм.

Үзем чабам, үзем бар көчемә: «Дәү әни, умарта чакты-ы-ы!» – дип кычкырам. Дәү әни минем тавышны әле ыңдырдан ук ишетеп, каршыма чыга. «Чапма, умарта янында чабарга ярамый!» – дип ачулана-ачулана, чәчемә кадалган бал кортын уч төбә белән сыта. Ничек чапмыйсың, ди? Умарта тавышы минем өчен һәрвакыт: «Внимание! Старт. Марш!» булып ишетелә. Аның тавышын ишетеп алуға, аяклар үзләре алып чаба минем.

Инде өйгә бер менгәч, кабат печән әйләндерергә төшәсе килми. Әле, җитмәсә, дәү әни «грузинский» такта чәй дә пешергән. Өйгә шуның тәмле исе таралган. Такта чәйнең иң начар, иң арзанлы чәй булуын әле кайчан гына белеп, бик гәҗәпләнгән идем. Хәзер эре яфраклы әллә нинди кыйммәтле чәйләр алып карыйм, берсенәң дә исе шул такта чәйнеке кебек чыкмый.

«Кызым, бар инде, печәнне әйләндереп бетер. Кибәсе бар. Анагыз кайтканчы кертик», – дип юмалый дәү әни. «Анда кояш. Эссе кага!» – дип киреләнәм. Әлфияләр, Гөлнаралар, аларга ияреп безнең Фәрида елгада су коенып ятканда бер дә печән әйләндереп йөрисе килми. Шулай да, дәү әнине җәлләп, тагын бакча башына тәпилим.

Әле бит таратып һәм әйләндереп кенә эш бетми. Өченче көнне бу печәнне кабартырга кирәк. Кабарткач, ул тагын да тизрәк кибә. Печәнне дә шул агач тырма белән тырмалап кабартасы.

Инде печән кибеп бетә диярлек. Хәзер аны чәбенлисе бар. Моңысы – ике покосны бер итеп, арба белән йөрерлек юл ачу. Көн әйбәт торса, шул чәбенләгән килеш кенә дә арбага төяп алып менәргә була. Ләкин җәй көне гел әйбәт кенә торамы әле ул сиңа?!

Печәнне чәбенләп менеп, чәй эчәргә генә утыруың була, дәү әни йөгереп кереп җитә. Баксаң, зират өстеннән кара болыт килеп ята икән. Бакча башына төшөп җиткәнәңне

сизми дә каласың. Кипкән печәнне тиз генә чүмәләләп, өстенә полиэтилен каплап өлгерергә кирәк. Өлгермәсәң, эш харап, бетә кипкән печәнәң! Соңгы чүмәләне өеп, өстенә иске клеенканы каплап куюга, нәкъ безнең бакча өстендә генә торган уч төбә кадәр болыттан борчак кадәр эре-эре тамчылар коелырга тотына.

Яңгыр туктаса, печәнне шул ук көнне кертәбез. Дәү әнинең иске уфалла арбасы бар. Тарта алган кадәр кереп басам. Дәү әни печәнгә сәнәген батырып, арба артыннан этеп менә. Бакча таулы, арба тартып менүе миңа бер дә җиңел түгел. Ә сөңлемә кызык. Ындыр буендагы рәшәткә баганасына менеп, минем килеп җиткәнне көтә. Арба белән тигезләшкәч, багана башыннан гына печән өстенә сикермәкче.

Караңгы төшкәнчә печәнне арба белән лапаска ташыйбыз. Безнең лапас зур, печән күп сыя. Ләкин шуның белән генә эше бетми әле моның. Лапаска керткән печәнне печәнлеккә өяргә кирәк.

Анысы инде икенче көнгә кала. Дәү әни астан озын саплы сәнәк белән печәнлек авызына печәнне ыргытып тора, мин кыска саплы сәнәк белән алып, түргә ташыйм. Монда эссе, тузан, кысырык. Печән чүбә тирләгән тәнгә ябыша, аякка кадала, күлмәк эчләренә тулып кычыттыра. Әледән-әле печәнлек авызыннан башымны сузып: «Бетмиме әле?» – дип кызыксынам. «Яртысы булды инде», – ди дәү әни.

Соңгы сәнәк печәнне түргә этеп, дәү әни печәнлектән төшәргә баскычны терәгәч кичергән рәхәтлеккә белсәгез! «Аллага шөкер, яңгырларга тидермичә керттек. Кызым, маладис, тырыштың», – дип мактый дәү әни, кытыршы кулы белән аркамнан сөеп.

Әй, менә хәзер дәү әни терелеп кайтып, шулай бер аркамнан сөйсен иде әле, бер басу печәннен шул иске арба белән лапаска ташып бетерергә риза булып идем. Юк шул инде... Дәү әни дә, сыер да, арба да, лапас та юк...

Кадерле
«Сөгилбизди
рединармисе!»

*Һәркемнең күңелендә
үзе өчен бик кадерле булган
балачак истәлекләре сак-
лана. Алар гомер узгач та
онытылмый. Эти-энием, яш
чакларым белән бәйлә ул якты
хатирәләр гел күз алдымда.*

Мин туып-үскән Чүпрәле рай-
оны Иске Шәйморза авылы элек
бик зур булган дип сөйләләр. Мал-
туар, кош-корт тәрбияләп, колхоз
эшләрендә мәш килгән авыл халкы
гомер-гомергә үзенең тырышлыгы,
үжәтлеге белән аерылып торган.
Этием Харис Таһир улы Бәширов
чыгышы белән шушы авылдан.
Ул жиде балалы зур гаиләдә үскән.
Аның әтисе озак вакытлар колхоз-
да ветеринар булып эшләгән, бе-
лемле, белдекле, ярдәмчел булган.
Авылдашлар аны хәзер дә сагынып
искә ала. Ә Маһирә абыстайны –
ак яулыклы дәү әниемне – белмәгән
кеше юктыр да. Ак яулыгын артка
бәйләп самавыр куюлары, безне,
күршеләрне чәйгә чакырулары,
аларның чөкөрдәшеп чәй эчүләре
әле дә күз алдымда.

Дәү әнием бик дини кеше иде.
Коръән укый, безгә догалар өйрәтә,
кулында гел дисбе булып. Кыйбланы
белгән гаиләдә генә шундый тәр-
типле, акыллы, өлкәннәргә хөрмәт
белән карый торган балалар үсә.
Шунадыр әтибездә эшчән, бер дә
тиктормас, үз сүзен сүз итә торган
зирәк, киң күңелле кеше иде.

Сөйләүләренә караганда, алар
әниемнең туган ягы – Нурлат рай-
онының Биккүл авылында таныша.
Этием яштыгән үк көрәшчел булган.
Сабантуйлар життеме, көрәш мей-
данына беренчеләрдән булып ул
чыккан. Районда да беренче, икенче
урыннарны алган. Казанда да жинү
яулаган! Сабантуйда көрәшкәргә дип,
ул Биккүл авылына килә. Гадәттәге-
чә, жинүче була. Ә батыр янында
кемнәр бөтерелә дисез?! Әйе инде,
кызлар, әлбәттә. Шунда тыйнак
кына елмаеп аны күзәтеп торган
бер кызга күзә төшә. «Бер карауда
гашыйк булдым...» диләр бит. Менә
шул очрак инде бу! Ике ай дигәндә
кыз Биккүлдән Иске Шәйморзага
килен булып төшә. Әнием Гөлҗиһан
белән этием гомергә бер-берсен

тулыландырып, аңлашып яшәделәр.
Тормыш булгач, төрле хәлләр була.
Ләкин алар беркайчан да безгә
житешмәгән-килешмәгән якларын
күрсәтмәделәр. Әни бик сабыр
холькы, аз сүзле, әйтсә сүзен дә
уйлап кына әйтә торган зирәк кеше
иде. Ул безне кечкенәдән үзенең
булышырга – өй жыештырырга,
чишмәдән су алып кайтырга, ишег-
алларын тәртиптә тотарга, маллар-
ны карарга өйрәтте. Ипи салырга да
әнидән өйрәндөк. Әтинең кайнарла-
нып китеп әйткән сүзләренә дә ул
елмаеп кына карый иде. Беркайчан
да каршы сүз әйтмәде. Без гаиләдә
биш бала – биш кыз үстек. Эти шул-
кадәр ир бала көттә – булмады.
Аның каравы, ул безне – бөләкәй
кызларны, малайларга гына куша
торган эшләргә өйрәтеп үстәрде.
Шуларны искә төшерәм дә елмаеп
куям: без – беребездән-беребез
кечкенә кызлар – иртән мәктәпкә
жыенабыз, ә әти эшкә чыгып ба-
рышлы кулыбызга ярты чиләк
кәкрә-бөкрә кадак тоттыра да:

«Мин кайтканчы шушы кадаклар
турайган булсын...» – ди. Жәй жит-
теме, бишәүләп әти янына арбага
тезелеп утырабыз да... печәнгә.
Көне буге печән жыйбыз. Кызганмый
иде ул безне, кызлар дип тә тормады
иде. Әйттем инде, ул спортка би-
релгән иде. Безне дә йөгәргә,
сикерергә өйрәтте. Өйнең бер ягын-
нан икенче ягына аркан суза да
безне кулыбыздан тотып, шуннан
йөгәргә өйрәтә иде. Өй артындагы
чирәмлектә ниләр генә кыланмый
идек. Тик тормаスカ, хәрәкәттә бу-
лырга! Дорес булган аның тәрбиясе.
Әти безне авырлыкта сынмасака,
бирешмәскә өйрәтте. Тормыш өчен
бик тә кыйммәтле сыйфатлар бу!

Этиемнең авыл өчен эшләгән
игелекле эшләренә берсе – агач
утырту булгандыр. Ул бу эшкә безне
дә тартты. «Әйдәгез, аланга агачлар
утыртабыз, кышларын авылны
бураннан сакларга да әйбәт булып.
Агачлар берзаман шундый матур
булып үсеп китәрләр, безне сагын-
ганда, шул агачларга карарсыз...» –
дигәне әле дә булса колак төбөндә
яңгырап тора. Әти утырткан карама,
юкә агачлары хәзер без авылга

кайткан саен, кадерлеләребезне искә төшереп, йөрәкләрне айкап куя.

Бүген авыл музееңда аталы-уллы Таһир һәм Харис Бәшировларның – дәү әтием белән әтиемнең фотолары эленеп тора. Без алар белән горулла-набыз, алар әйткәнчә, алар күрсәткәнчә яшәргә тырышабыз!

Гөлнәра АВЗАЛОВА.

Казан шәһәре.

Нинди генә гозер белән килсәң дә, кире бормыйча, шул минутта ук сиңа ярдәмгә ашыгучы кеше сезнең авылда да бармы? Ә бездә бар!

– Улым өйләнә иде, чәкчәк пешереп бирә алмассыңмы икән?

– Бүген концертта гармуның белән берәр жыр башкарырсың әле...

– Районга барып кайтасы бар, баланы сиңа калдырып торыймчы...

– Вәсилә апа! Күземә чүп керде...

– Вәсилә жаным, шушы баланың чәчен генә кыркып бир әле...

– Сыерым бозауларга маташа, ярдәмгә керә күр берүк!

Инде яше 80 гә якынлашса да (күптән түгел 78 яшен тутырды!), һаман да божыр кебек житез, кулыңда ут уйнатып тора әле ул безнең Вәсилә апабыз. Коръян ашларыңда сүрәләр укып йөрүче акъяби булса да, аңа нишләптер «әби» дип әйтеп булмый.

– Элек шундый жыр бар иде: «Мин колхозның бригадиры, / Комбайнер һәм тракторист. / Кирәк икән булам танкист, / Ял иткәндә гармонист». Шуның шикелле, сиңең дә нинди генә һөнәрләрәң юк: аш-су остасы да, ветеринар да, дөвалаучы да, чәч кисүче дә, жырчы да, гармунчы да... Каян өйрәнәп бетердең син боларның барысын да? – дип сорыйм аннан.

– Бервакытта да бер эштән дә курыкмадым, – дип җавап бирә Вәсилә апа. – Нинди эшкә тотынсам да: «Башкалардан булганны, нишләп миннән булмаса тиеш әле?» – ди идем. Беренчесе булып җитмәсә, икенчесе була аның.

Менә шундый батыр йөрәкле, тырыш ул Вәсилә апа. Алардан кеше өзәлми, ул берәүне дә кире бормый. Аларга бөтен кеше сыя. Уллары яшә

чакта, әле клубка кич чыгып йөргән вакытта, дус-ишләренә кайберсе өйләренә кайтырга соңгарак калса, аларга кереп куна торган булган.

«Иртә белән торып чыгышыма идән тутырып егетләр йоклап яткан чак булып иде», – ди ул, көлеп. Вәсилә апаларның өе иркәгә түгел, күнелә киң булганга инде ул.

– Кемгә охшап шундый тиктор-мас булып тудың соң син? – дигән сорауыма:

– Әниемә, – ди Вәсилә апа. –

Әнием бик булган хатын иде минем.

Дүрт малайдан соң көттереп туган төпчек кыз булса да, иркәләнеп үсү тәтеми аңа. Беренче класста укыганда Хаматнур абыйсыңнан гармунда уйнарга өйрәнә. Шуннан китә инде. Гармуннан башы гына күренеп торган кыз концертларда, спектакльләрдә катнаша. Йөгерү буенча ярышларда аңа тиңнәр булмый.

Унынчы классны тәмамлаганнан соң Әтнә техникумына укырга керергә, зоотехник булырга хыяллана. «Хайваннарны яратам», – ди ул. Әле дә мал арасыңнан керми.

Тик язмыш бөтенләй көтмәгән-уйламаган борылыш ясый. Техникумга документлар тапшырып кайтышлы, Вәсиләне кияүгә урлылар. Кем диген әле? Башка районнан килеп, алар авылыңда ут кертәп йөргән егет! Вәсиләләрдә фатирда торганда эшкә булган, өлгәр кызны күзләгән дә инде.

Әти-әниләре эзли килеп, кайтырга үетли. Тик кыз язмышына буйсына, «кияүдән кайткан» дигән данны күтәрәсе килми. Ире белән Караганда шәһәрәңә барып урнашалар. Тормышының иң караңгы, иң авыр еллары бу аның. Эчәргә яраткан, хатыныннан көнләшкән ир кул күтәрергә дә кыенсынып тормый. Улына биш тулганда, Вәсилә кыерсыгуларга түзә алмыйча туган ягына кайтып китә.

Туган як – туган як инде ул! Аның кешеләре генә түгел, һәр куагы, һәр үләнә сине үз итә! Жиң сызганып эшкә керешә Вәсилә. Бригадир булып та эшли, сыер да сава, ферма мөдире, учетчик, ашханә мөдире... Яңадан кияүгә чыгып, тагын ике бала алып кайта.

Авыру әнисен, әтисен карап соңгы юлга озата. Барысына да өлгерим дип, чаба да чаба...

Пенсиягә чыккач та шулай йөгәргәннән туктамый. Мәчеттә дин дәресләре ала, үлем-житем булса, иң беренче ул килеп җитә, көфен тегү, мәет юу кебек эшләргә ничә еллар инде авылда ул башкара. Туганнарының хәлен белергә дә өлгәрә, караучысыз калганнарын тәрбияләп соңгы юлга озата. Элек туйлар, мәжлесләр өйдә уздырылган вакытта, аш-су әзерләшәргә Вәсилә апаны чакырлар иде. Ул кухня тирәсендә генә тормый, залга чыгып берәр шаян такмак әйтеп, йә жырлап кунакларның көфен күтәрергә дә җай таба. Вафат булган авылдашларыбызга бәетләр дә чыгара.

Сабантуй бәйрәмнәрен Вәсилә ападан башка күз алдына да китереп булмый! Кем анда чиләк-көянтә белән су күтәрәп йөгәрә? Вәсилә! Уртада «Чабата»ны шулкадәр оста биюче кем ул? Вәсиләне танымаска! Сабантуй кичендә кем гармун тавышына күнелне моңландыра?

Менә шундый ул Вәсилә! Сәхнәдән төшми, конкурсларда катнаша. Районда уздырылган «Ак яулыклы әбием» конкурсы җиңүчесе дә ул!

Өч баласына биш оныгы, дүрт оныкчыгы бар инде Вәсилә апаның. Оныгы Рузалия – нәкъ әбисенәң дөвамы. Яшь кенә булуына карамас-тан, инде дүрт бала анасы үзе. Кулыннан килмәгән һөнәре юк.

Ә мин Вәсилә апага озын гомер, сәламәтлек теләм. Безгә әле ул бик кирәк. Авылыбызның йөзек кашы бит ул!

Камәрия ВАФИНА.

Кукмара районы, Ядегар авылы.

Хөрмәтле укучыларыбыз! Сездән хатлар көтпә калабыз.

Безнең адрес:

**Казан, Декабристлар ур, 2.
e-mail: ssuum@yandex.ru**

СИННӘН БАШКА...

Гөлнур
САФИУЛЛИНА

Салават Фәтхетдинов башкаруында «Синнән башка» дигән бу җырны, мөгаен, бер генә тыңламагансыздыр. Әлеге юллар арасында яткан үзәк өзгеч сагышны, сагынуны, яратуны, ялгызлык ачысын тойдыгызмы икән? Иөрәк түрәннән, бәгырьдән чыккан сүзләр... Югалтуның зурлыгын өзеләпләр тойган бер мәлдә кәгазгә төшкәннәр. Динә ханым бу шигырен ире, танылган язучы Руслан Мөхәммәтҗановка багышлаган.

Динә – Башкортстанның Дүртөйле районы Тәкәрлек авылы кызы. 1973 елны мәктәпне тәмамлагач, Ленин укыган университетка керәм, дип, парходка утырып Казанга юл ала ул. Елга портыннан университетка кадәр бер дус кызы белән жәяү атлылар... Имтиханнарны уңышлы тапшырып, студент эскәмиясенә утыра! Яңа тормыш башлана.

Октябрь азаклары була. Тулай торакның Динәләр яшәгән бишенче кат коридорыннан бер егет уза. Кулында кызыл баян – шундый матур уйный! Кызлар: «Кем икән бу?» – диешәләр... Өлкән курслар телдән-телгә йөргән тарихны аларга да җиткерә: кара сакаллы егетнең исеме Руслан икән. Бер кызны яраткан, әмма алар танышуга ул авырып киткән. Авыруы узмаган да узмаган – бер айдан кыз хастаханәгә үк эләккән. Табиблар куйган диагноз аяктан егарлык була: яман шеш!.. Руслан гел аның янына барып йөри. Палатада яткан хатыннар: «Сеңел, син кияүгә чык, бала тап, бала тапсаң, каның үзгәрер, терелерсең», – диләр. Яшыләр өйләнешәләр. Хатыны авырга уза, тик чир җиңә...

Сөйгәнән югалткан кеше Динәгә бик җәл тоела. Аңа карата күңелендә кызгану хисе кабына – хәсрәтен уртаклашасы килә... Руслан озакламый алар яшәгән 510 нчы бүлмәгә кереп йөри башлый. Башта егетне үзләреннән өч яшыкә олырак староста Зөбәйдә янына кереп йөри дип уйлыйлар: кайчак бүлмәдә үзләрен генә калдырып чыгып та китәләр әле. Яңа ел алдыннан егет Динәне һәм аның Роза исемле дус кызын театрда чакыра: өчәү рәттән утырып спектакль

Яши... и дә килми синнән башка,
...яме юк кышкы көннәрнең.
Роза гәле кышын... җәк ата
Матурлыгың күрмәкчә буларнең.

карыллар – икәү генә калып сөйләшүләр булмый. Үзен генә урамда йөрәп керергә чакыргач та, кыз бик озак «юк» дип әйтә әле. Ә егет аңа инде күптән гашыйк икән!

«I курслар очрашуында башкорт биюен биедәң – шул көнне үк сиңа игътибар иттем», – ди. Башкорт биюе башкарып 9 нчы класстан соң республикада беренче урынны алган Динә бит ул! Биеми – аккош кебек йөзә генә!

Алар очраша башлауга, бүлмәдәшләре: «Димәк, безнең арада иң беренче кияүгә син чыгачаксың – аңа бит инде өйләнергә кирәк», – диләр.

– Моңы үзем дә чамалый идем... Руслан бу вакыт инде 5 нче курста укый, диплом яза. Миңа – 18, аңа 29 яшь. Чирмешән районы Чумачка авылында туып-үскән ул. Күрше Түбән Кармалка авылында рус мәктәбен тәмамлый. 7 нче класста укыганда ук газеталарга мәкаләләр яза башлый. Университетка өч ел рәттән имтиханнар бирә. «Бар, энекәш, татарча өйрәнәп кил», – дип җибәрәләр. Шөгәргә кайтып, бер ел татар теле укыта, армиядә хезмәт итә. Солдаттан соң Лениногорск комсомол комитетында инструктор булып эшли, шундагы ижади берләшмәгә йөри.

I курсны тәмамлагач, Динә каникулга авылга кайтып китә. Русланнан хатлар килеп тора, ә аннан... үзе кайтып төшә. Өти-әнисеннән кызының кулын сорап китә. Университетны тәмамлагач, Тәкәрлеккә кайтыр, укытыр, үзләре янында яшәр дип хыяллансалар да, ризалашалар – кыз баланың бәхетенә ничек каршы төшәсәң?!

Октябрьдә, лекцияләрдән соң бер көнне Динә кара тактага: «Кадерле группашларым! Сезнең барыгызны да тугебызга чакырам!» дип яза. Тулай торак янындагы ашханәдә уза аларның туйлары. Бөтен группа, укытучылары Фәһимә Хисамова, Марсель Бакировлар килә.

– Бер елдан улыбыз Айназ тугач та көндөзгә бүлектә калдым: лекцияләргә икәү йөрдөк. Группашларым бик әйбәт булды, алар булышты. Руслан бу вакыт телевидениедә, авыл хужалыгы бүлегә редакторы булып эшләде. Аның бер буш вакыты да юк – гел яза иде. Эштән кайта да тагын өстәл янына утыра. Сигез ел кеше фатирларында интекте. Әгәр мин аңа кияүгә чыкмасам, ул, мөгаен, Лениногорскига кайтып китәр иде – комсомол оешмасына эшкә чакырганнар иде аны. Анда мондый проблемалар булмас иде. Минем хакка ул Казанда калды... Телевидениедә тиз генә тораклы була алмаячагыбызны белгәч, «Казремстрой» оешмасына управляющий булып урнашты. Анда эшләгәндә «Бүре сагышы» һәм «Әнием төсә» дигән ике китабы басылып чыкты. Төnlә яза иде күбрәк. «Бүре сагышы» – китапханәләрдә иң укыла торган китап булып танылды. Аның язганнарын иң беренче укучы мин идем. Башта күчереп язам, аннан машинкада басам. Бер генә дә тапкыр түгел... Арада шигырьләр дә очрый. Миңа дип язганнары да бар: «Син сиреньнәр яратасың, / Мин яратам төнбоек. / Сирень чөчәк аткан чакта / Яннарымда син булмасаң, / Күңелем була боек...» Фатирлы булгач, ун елдан соң төзелештән китте – «Ялкын» журналында, аннан Татарстан китап нәшриятында эшләде. Иңат аның дөньясы иде...

Уллары Айназ, Тамерлан, Алишер туа. Туган авыллары ерак – сирәк кайтып йөриләр. Бигрәк тә – Тәкәрлеккә. Русланнарда исә барыбер ешрак кайтыла. Чирмешәнгә беренче тапкыр парлап кайтканда Динә инде бала көтә торган була. Мишәрләр кунакчыл халык – яшьләрне әллә ничә жиргә чөйгә алалар. Урман эчендә утырган Чумачка авылының матурлыгын күреп яшь килән шакката... Русланның әтисе сугыш инвалиды була, малайга 10 яшь чакта ук үлеп китә. Гаилә зур: абыйсы, апасы, өч сеңлесе. Бик авырлык белән үскәннәр, туганлык кадерен беләләр.

– Руслан әнисен бик хөрмәт итә иде. Аңа багышланган «Әнием төсә» дигән хикәясә дә бар аның. Бик акыллы кеше иде Шәмсенур кайнанам. 95 яшькә житте. Гөлләр ярата иде әни: өе кышын да, жәен дә чөчәктә иде. Аңа карап, роза гөлләрен күп үстердек. Без өйләнешкәч, Руслан абыйсы белән авылда өй салды. Үз куллары белән! Аның белмәгән эше юк иде...

Балаларын бик ярата ул, «улларым» дип кенә тора. Жәен алар белән бергә гел урманга бара – жиләк, гөмбә жыйбыз. Кышын бергәләп чаңгыда чыгалар. Зәңгәр күл буенда бакча алалар – үзе шунда йорт сала. Бакчага велосипедта йөриләр.

Дуслары бик күп була: Жәүдәт Дәрзаман, Рәзин Нуруллиннар белән якыннан аралашып яшиләр. Язучы Шамиль Бикчурин аларга килеп йөри. Руслан Мөхәммәтжановны белүчеләр аның турында иң беренче чиратта «кешелекле иде», диләр. Ярдәм сораганнарда (хәтта сорамаганнырда да) булышырга ашкынып тора ул.

Татар теле, милләт дип янып-көеп яши. Алишерларына татар мәктәбен – 27 нче гимназияне тәмамлау бәхете тия.

Аны милли уку йортына өйләндерү өчен тырышып йөргән әти-әниләр арасында алар гаиләсә дә була. Татар телендә укуның перспективасына, тиздән милли университет ачылачагына башкаларны да ышандырлар. (Иң элек – үзләре ышаналар!) Ата-аналар соңыннан: «Руслан исән булса, милли университетны барыбер ача идек», – диләр.

Руслан Мөхәммәтжанов татар телендә «Литературная газета» кебек газета чыгару турында хыяллана. «Мәдәни жомга»ның басыла башлавын ул үзенң шәхси куанычы кебек кабул итә. Янып-көеп, «Шәһри Казан» газетасын булдыру артыннан йөри, аның иң актив хәбәрчесенә өйләнә.

Ижади планнары бихисап була аның! Алда гомер озын – язасы да язасы!

Бик тиз кабынып китеп, тиз сүнгәнгә күрә, туган авылында «Салам ялкыны» дигән кушамат тагалар Русланга. Салам ялкыны... Гомере дә шулай кыска була аның: балкып яна башлый да, гөлт итеп сүнә.

– Санаторийга барырга тиеш иде ул. Анализлар тапшыра башлагач, аларның бигүк әйбәт түгел икәне ачыкланды. Сәбәбен эзли башладылар... Хәлем бетә дип анарчы да әйтә иде инде. Нибары 51 яшь иде әле Русланга... «Ирегеңдә яман шеш. Акканлылык», – дип, миңа шалтыратып өйттеләр. Иң авыры – шушы момент булды. Үлгән мизгеленә караганда да. Үзенә дә сиздермәскә кирәк, балаларга да... Тик хастаханәгә салгач, химия бирә башлагач, Руслан, әлбәттә, шундук аңлады...

Германиягә дәваланырга барырга документлар әзерли башлыйлар. Өмет зур була – аннан аякка басып кайтучылар бар бит! Татарстанның ул чактагы Президенты Минтимер Шаймиевкә кадәр керә Динә. Рөхсәт бирелә, бөтен кагазлар инде әзер була. Тик... Русланга яңадан химия бирә башлыйлар һәм аның хәле кинәт начарлана.

– «Китәм инде» дигән сүзгә ул миңа өйтмәде, ө дусларга өйткән. «Динә нишләр, ул бигрәк яшь килеш кала», – дигән. Алдагы кичне Руслан янына Айназ килде. Иртән ул мине: «Әтиңнең бүген хәле авыррак әле», – дип каршы алды. Ул киткәч, Руслан белән нәрсәләр сөйләшүебезне хәтерләмим, миңа тутырып-тутырып каравыгына истә. Берәздән ул йоклап киткән кебек булды. Соңгы өч көндә бик интеккән, ап-ак булып калган, хәлсезләнгән иде инде. Догалар язылган кызыл тышлы дәфтәре бар иде аның. Аллаһы Тәгаләнен бер хикмәте, башка көннәрдә аңа кагылганым юк иде. Ул чакта догалар бик белми идек бит әле. «Кайсысын ятларга икән моның?» – дим. Үзеннән сорар идем, өйткәнәмчә, йокымсырап китте. «Йәсин» бите ачылды – шуны укый башладым. Мин шул доганы укыганда, тирән генә итеп бер тын алды да, өзелде Руслан... 1996 елның 11 декабры иде бу. Аның мәете салынган каталкага тотынып моргка кадәр барган көнем... Үзем аның янында, ө үзем инде япаялгыз... Тормышым ул чакта ике параллельгә бүленде кебек: берсендә – көндәлек мәшәкәтләр, башкалар белән беррәттән иртән эшкә ашыгу, юу, жыештыру, нидер пешерү... Икенчесендә – Руслан турында баштан бер дә китмәс уйлар, аны сагыну. Мин берсендә балалар белән авылга кунакка кайтып киткән чакта ул: «Синсез үткән көннәрем / Гүя минем төннәрем» дип язган иде. Гамьсез дөньяның бездә эше юк, ул үз көенә агыла да агыла. Минем ул чакта иң зур те-

ләгем – Русланнан соң калган бушлыктан арыну, ансыз шушы сәгатьне, аннары тагын берсен... үткөрү иде. Бер көнне, бер айны, бер елны... Әмма вакыт узу белән аны онытырга өметләнүем үземне алдау гына иде. Юксыну авыртыу астыртын, капылт кына каяндыр килеп чыга да, бөтен барлыгыңны биләп ала – тагын үткәннәргә кайтасың...

Иң авыры беренче еллар була.

Әтиләренәң өлемен малайлар бик авыр кичерә. Бигрәк тә уртанчысы. Өзелеп сагыналар! Кечкенәсе: «Сез бәхетле – әтине күп күрдегез, мин аны 10 гына ел белеп калдым», – дип үзәкне өзә. Балаларны аякка бастырырга, укытырга, башлы-күзле итәргә кирәк. Уллары өчен яши Динә. Айназы Казан дәүләт финанс-икътисад институтын тәмамлый. (Без аны күптән түгел прокатка чыккан «Ибн Фадлан» фильмының генераль продюсеры, документаль өлеше буенча режиссеры дип беләбез.) Тамерлан – университетның журналистика факультетында, Алишеры юридик институтта югары белем ала. Жңңел генә бармый инде берсе дә.

Үләрәнә ун көн кала, Руслан Мөхәммәтҗановның соңгы – «41 төрле котлау» дигән китабы басылып чыга. Өйдә тау кадәр булып өелеп торган ул китапларга Динәнең күзе тиз генә төшми әле. Аннан: «Руслан китте... Тик дөнья мәшәкатлырә калды бит... Боларны сатарга кирәк...» – дип уйлаган көн җитә. Тарих институтының Милли мәгариф һәм тарихы, теориясе үзәгендә фәнни хезмәткәр булып эшләүче Динә кайда сата ала инде ул китапларны? Бер көнне төвәккәлләп, Камал театрына, аның ул чактагы директоры Шамил Зиннурович янына китә ул. Утырып барысын да ачыктан-ачык сөйләшәләр, һәм спектакль яки концертлар алдыннан Динә театр фойесында китап сатып башлый. Бик уңайсызланып кына, үзен ниндидер начар эштә тотылган кеше кебек хис итеп. Адым саен танышлар очрап торган урын бит. Әмма сатмый хәле дә юк...

– Тиражы зур иде – биш ел сатканмындыр Халык аны яратып алды. Руслан язган ул котлау юллары бүген дә радиоларда, төрле мәҗлесләрдә яңгырый. Күңелләргә үтеп керерлек сүзләр таба алган...

Салават концертлары вакытында да саттым котлаулар китабын. «10 ел бергә» дигән сезон иде ул. Тамаша алдыннан саттым да, аннары залга, концерт карарга кереп утырдым. Көтмәгәндә ул минем сүзләргә язылган «Синнән башка» дигән җырны башкарды: «Көтәсем дә килми синнән башка /Агачларның яфрак ярганын...» (Елый.) «Авторын белмим», – диде. Бер танышым: «Шигырьләрең бик матур, әйдә, Фирзәр Мортазинга бирик әле», – дип алган иде. Ә бу шигырем ниндидер юллар белән Илдүс Низамов дигән композиторга барып эләккән, Салават аны үз репертуарына алган... Тынсыз калып тыңладым. Русланны югалткан, 1996 елда язган идем бу юлларны... Икенче көнне, котлаулар китабын алдым да, теләкләремне язып, сәхнәгә мендем, «Синнән башка» дигән җыр минеке», – дидем. Салават шундук бу хакта тамашачыларга игълан итте.

Бер көнне концерттан соң Салават фойега чыкты. Мин, гадәттәгечә, китап тотып сатып торам. Яныма килеп басты да, танып исәнләште. «Ирем үлгән иде... Китаплары калды менә. Иш янына куш булыр дип сатам, балаларны үстерәсе бар», – дим оялып кына. «Өйдәгез, минем янга ке-

реп чыгыгыз әле», – дип чакырды ул. Акчаның миллионнар белән йөргән чагы бу. Ул шунда миңа 6 миллион акча чыгарып бирде. «Менә шуңа күпме китап туры килә, китерерсез», – диде. Уртанчы малай мәктәпне тәмамлаган ел иде ул. Укырга керергә баллары җитмәде, түләүле бүлеккә кертергә акча эзлим... Миңа шундый зур ярдәм булды бу!

Салаватның әлегә яхшылыгын гомеремдә дә онытасым юк... Ә китапны соңгы нөсхәсенә кадәр сатып бетердем. Боларның барысын да Русланның безгә ярдәме дип кабул иттем. Аллаһы Тәгалә аңа шушы китапны язарга илһам биргән, бастырып чыгарырга мөмкинлекләр ачкан. Әгәр ул китап булмаса, елап өйдә ятар идем. Ә мин кеше арасына чыктым – хәсрәтемне шулай тараттым...

Егетләр инде күптән үсеп җиткән, туйлар ясап, гаилә корган. Җиде онык үсеп килә: Фәрида, Мирхәйдәр, Галияр, Әминә, Мирсәет, Айсылу, Әмирә. Барысы да татарча сөйләшә! Руслан бабайлары кебек җырлаучысы да бар: Алишерның Айсылуы конкурсларда беренче урыннар ала. («Онкология хастаханәсендә яткан чагы... Бер көнне барсам, ул яткан палата янына кеше җыелган. Йөрәгем жу-у-у итте. «Нәрсә булды икән?» – дим. Якына килгәч кенә аңладым: палата ишеге ачык, ә эчтән Русланның җырлавы ишетелә. «Җидегән чишмә»не суза! Яраткан җыры! Шул мизгелдә тавышы өзелде. Керсәм, борыныннан тагын кан ага. Хәле шуннан начарланды инде. Соңгы җырлавы булгандыр...») Әтиләренәң баяны – Алишерда. Ул музыка мәктәбен тәмамлаган, баянда да уйный.

– Мин әнкәйләргә Русланның өйләнгән булуын әйтмәдем. Тик бу сер барыбер ачылды. Университеттагы остазыбыз Хатыйп Миннегулов безнең күрше авылдан Рәшит абый Гыйльманов белән бергә укыган булган. Бер очрашкач, Хатыйп абый Русланны мактаган. Ул бик кешелекле дип, беренче мәхәббәте турында да сөйләгән. Апалар шулай белде. Тик бу вакыт Русланны алар барысы да яратырга өлгергән иде инде... Минем үземнең дә Руслан белән бу хакта сүз кузгатканым булмады. Бергә яши башлагач, аның хәтта: «Син миннән берни сорамдың», – дигәнә булды. Тулай торакта булмәсенә кергәч, өстәләндә ул кызының фотосурәтен күргәләдем. Карап кына куя идем... Ул – миңа кадәр булган тарих, аңардан Русланта истәлек булып нибары бер эңгәр чынаяк калган. Мин ул хатирәләргә кагылмаска тырыштым...

Айназга әтисе: «Әниегез ялгыз калмасын», – дигән булган. Кырыкка да җитмәгән идем бит әле... Ун елдан соң Наил белән кушылдык. Әйбәт кеше туры килде. Ул да баянда уйный – оныкларны җырлата. Бар да әйбәт кебек... Тик менә ниндидер шатлыгым булганда нәкъ менә Руслан белән бүләшәсем килә. Оныкларны аңа күрсәтәсе иде. И-и яратыр иде, дим. Кайчак үзем генә булганда утырам да аңа сөйләсе сүзләремне сөйләм. Балалар хакында аңа гына әйтә ала торган сүзләр бар...

Әңгәмәбез тәмам. Икебез дә тын калып Салаватны тыңлайбыз:

Күрәсем дә килми синнән башка

Таң атуын, кояш чыгуын.

Көзләргә килгәч ничек түзәрмен мин

Елап яңгыр яуган төннәрен?

ДЭРТЛЕ БӘДРИ ТАРИХЫ

Хатын-кыз дөньясы бик серле ул... Әйе, без – гажәеп кызык затлар. Ир-атлар ғына түгел, кайчак үзебезне үзебез дә аңламыйбыз. Андый мисаллар – адым саен...

Гөлнара ЖӘЛИЛОВА

Ә-ә-әй, сезнең дә шулдыр инде ул! Икенче атнаның шимбәсендә күрешәбез дип аерылышасың да, ярты ел очраша алмый тилмерәсең. Кем белән дип – ахирәтләрең белән инде. Без бит ирләр түгел: эш көне тәмамлануга хатынга шалтыратып, фәлән-фәлән белән эш буенча күрешеп сөйләшәсе бар (әле аны нинди төкәс һәм рәсми тел белән әйтүе!), дия алмыйбыз. Бакадан баланы аласы бар, олысын секциядән каршылыысы, кибеткә ипигә-сөткә сугыласы... Кайтасың – бер кул белән ашарга пешерәсең, икенчесе белән идән сөртәсең, бер колак белән – кечкенә-сенең көнлек яңалыкларын, икенчесе белән олысының зар-үтенечләрен тыңлыйсың. Кичә Әминәсә ак күлмәгенә нәрсәдер тамызган – аны иртән жөбөтергә салып киткән идем... «Юып-элеп куярга онытмаска кирәк!» – дип үзәл-дыңа сөйләнеп – исеңә төшереп аласың. Нинди дус кызлар кайгысы монда! Кичке уннар тирәсендә, метр ярым кой-рыгыңны сөйрәп, караватка барып ятканчы ук йоклап китәсең... Ө бит күңелебез белән һәммәбез дә һаман унсигездә! Юк-юк та, ахирәтләр белән очрашасы, дөньяларны онытып көлешәсе, яшлөктәге кебек, юләр сатып, паркларны урыйсы килә!.. Деффочка булып!..

Шундый көннәрнең берсендә, ниһаять, дус кызлар чатына барып житәсең бит, әй! Синең шикелле үк тормыш мәшәкәтләренә чумган ахирәтләрең белән телефоннан кызып-кызып сөйләшергә-гөрләшергә керешәсең: «Әнекәйгенәм, кайчан соңгы тапкыр күрештек без? Әллә Яңа ел алдыннан инде...» Аннан телдән теге жөмлә чыгып оча: «Әйдә, иртәгә матур кичке күлмәкләрне, биек үкчәле шпилька туфлиларне киеп ресторанга жылышабыз да иртәнге дүрткә кадәр рәхәтләнеп утырабыз!» Онлы кулларын тастымалга сөртөргә дә онытып, телефонга килеп тотынган ахирәтләрең бу тәкъдимне кызып-кызып күтәрәп ала: «Барабыз! Таң атканчы биибез! Кыз чактагыча!» Кемдер чүмәлә итеп өеп куйган чәчен таратып ташлый, кемдер бүлмәгә кергән бала-чагасын чыгарып жибәрә, ул арада кемнәндер плитәгә куйган бәрәңгесә көя, сөте ташый... Иртәгә үк кичке жидедә кызыл иннекләребезне сөртеп, бер чиләк хушбуй коенып, шпилькада ресторанга барырга килешәбез!

Кичке ун житкән икән бит инде: диванга арка терәгән килеш кенә шулай дөрт-дәрман чәчеп утырасың да йокларга кереп китәсең. Һәм... иртәгә нәрсә киясеңне уйларга керешәсең. Ыслушааай... Яңа күлмәк алмаганга да йөз ел икән бит инде!.. Ярар, дисең, теге гасырда алган, нибары бер тапкыр Камал театрын күрү бәхетенә ирешкән күлмәгемә сыярмын әле, дип, изрәп йоклап китәсең.

Икенче көннең киче. Очрашуга чыгып китәм дигәндә генә, күз тагын теге биек үкчәләргә төшә... Бер – туфлиләргә, бер инде носки киеп куеп кияргә өлгөргән аягыңа

карыйсың да, кроссовкаңа үреләсең. Мода дип, кроссовка белән күлмәк киюне гомергә аңламадым, иң жайлысы – джинсы белән ки-и-и-ң капюшонлы худи...

Ресторанга жыйналып беткәндә теге биш дөртлөдән өчәү генә кала: бер-сенең кан басымы күтөрелгән, икенчесе кичке ашын пешерергә өлгөрмәгән, өченчесе... Килүчеләр барысы да алдан сөйләшөп куйган кебек – чалбардан, тигез табанлы тәпечки – лофер, кроссовкидан булып чыга.

И-и, кызып-кызып гапләшә башлый бу өчәү: «Ирләргә әйтелде – безне борчымаска, бүген иртәнге дүрткә, ну ярар, өчкә кадәр йөриячәкбез! Рәхәтләнеп дискотекада биербез! Болай да сирәк күрешәбез! Аш бүлмәсендә генә ятарга ярамый бит инде! Гомер буге ир һәм балалар көен көйләргә генә димәгән! Канса да нака-нис!..»

Официант шәраб тәкъдим итә. Өчөбез берьюлы: «Юк!» – дибез. Чәйдән тәмләсе булмас! Аның янына салат, кайнар ризык килә. Кара чәйне – яшеле, анысын кабат карасы алыштыра. Сүзгә ияреп, өченче кисәк торт та шуа. Юк, тазартмый, билгеле, нишләп тазартсын – зур кисәк түгел бит ул!

Уннар тирәсендә зерә дөртлө Бәдриләрнең авызлары ачыла башлый, әмма барыбер сөйләшәбез. Ирләрне сүтеп жыябыз, мәктәп темасына да кереп чыгабыз, балаларның уңышлары белән дә бүлешәбез, бер бетмәс өйдәге эшләрдән да зарланышып алабыз... Аннан: «Исән-сау ғына булуйк!» – дип төгәлләп куябыз. Инде башта бер генә уй кала: тизрәк йомшак-жылы караватка кайтып авасы иде!

Иртәнге дүрттә дискәтүклөрдә ут яндырып биергә хыялланган супер дөртлө Бәдри-Жәлилова унберенче ярты дигәндә өенә кайтып та утыра.

«Мин сине иртән генә көткәнием», – ди берәү. Көлә ачуны китереп... Ө мин сюрпризом! Пелүс утыз эсселеге белән кыздырган майдан соң килгән салкын июнь шикелле! Төн уртасында авыз ерырга да кирәкми. Минем дөртлө Бәдри үз урынында! Тик менә дәрман ғына...

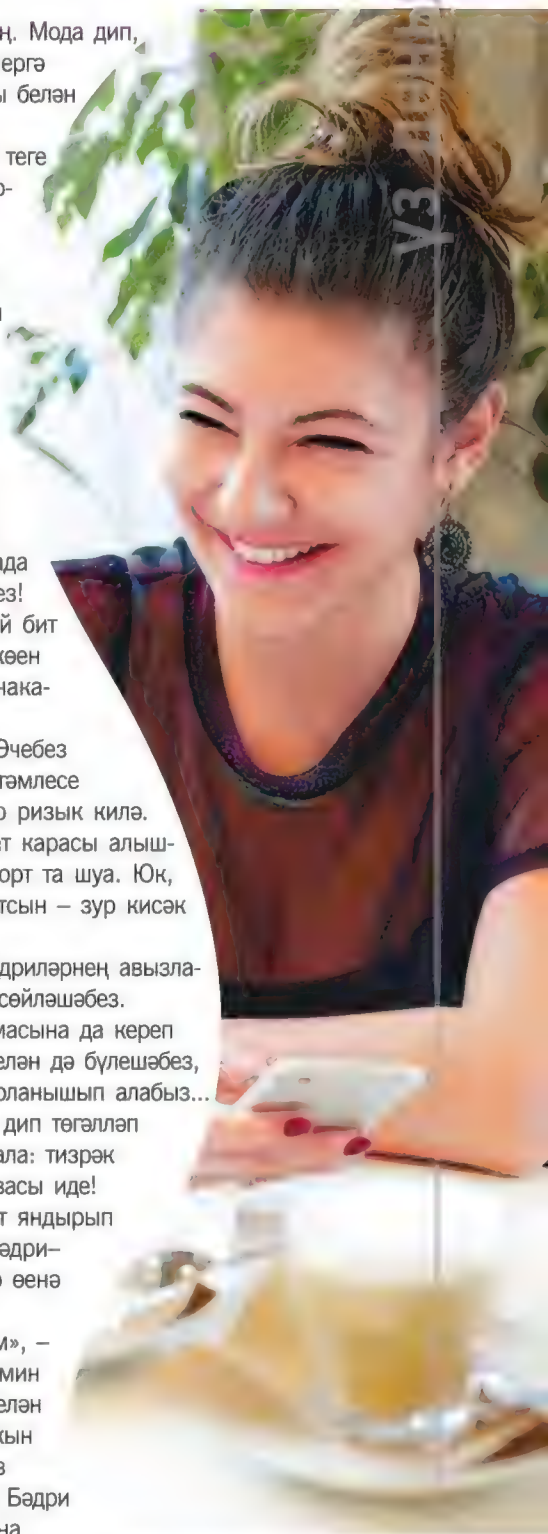

Фото: ru.freepik.com

ЖӘЙГЕ ВИРУСЛАР

Жәйнең уртасы! Яллар, сәяхәтләр чоры. Күңелле сәфәрләрдән бары матур хисләр, яңа тәэсирләр генә алып кайтасы килә. Ләкин жәй ул романтикага гына түгел, төрле инфекцияләргә һәм йогышлы чирләргә дә бай. Табигатьтән, елга-күл, диңгез буйларынан авыру-чир түгел, бары матур хатирәләр генә ияртеп кайтыр өчен, бу чорда аеруча саграк булырга кирәк.

Татарстан Республикасы
Сәламәтлек саклау
министрлыгының йогышлы
чирләр буенча штаттан тыш
баш белгече, Казан дәүләт
медицина университетының
балалардагы йогышлы
авырулар кафедрасы
доценты, медицина фәннәре
докторы
Халит ХАЕРТЫНОВ.

Бу мөһим! Кичекмәстән дөвә билгеләнмәсә, эч китү һәм косу аркасында организмда сусызлык башлана, тоз һәм минераллар балансы бозыла. Кайчагында инфекцияләр аркасында реактив панкреатит та башлануы ихтимал. Дәвалау чаралары инфекцияләргә юк итү, организмдагы су һәм электролитлар балансын, эчәктәгә дәрәжә микрораны торгызуга юнәлдерелгән.

ЖӘЙ КӨНЕ НИНДИ ИНФЕКЦИЯЛӘР КӨЧӘЯ?

Беренче урында эчәклекнең эшчәнлеген бозучы инфекцияләр: сальмонеллез, ротавирус, аденовирус, энтеровирус, дизентерия тора. Болар организмга пычрак куллар, су һәм ризык аша керә.

Икенче урында талпаннар йоктырган инфекцияләр: энцефалит, боррелиоз. Өченче урында респиратор вируслы чирләр. Ничек кенә сәер тоелмасын, жәй көне дә ОРВИ, грипп, жыл чәчәге, кызамык белән еш авырыйлар. Респиратор вируслар, нигездә, һава-су тамчылары, предметлар аша йога. Дүртенче урында тычкан бизгәге. Табигатьтә, дачада, ял йортларында әлегә жәнлек тизәкләреннән күтәрелгән тузан аша йога торган бик мәкерле чир ул.

Бишенче урында пычрак сулы елга-күлләрдә, бассейнарда коенганда иярүче йогышлы чирләр: мәсәлән, лептоспироз булырга мөмкин.

ИНФЕКЦИЯЛӘРДӘН НИЧЕК САКЛАНЫРГА?

Жәй көне кешеләр күбрәк эчәклек инфекцияләргә белән авырый. Югыйсә аларны кисәтү чаралары үтә дә гади һәм һәркем башкара алырлык.

- Кулларны сабынлап ешрак ю.
- Жәмәгать транспортынан төшкәннән соң, халык күп урыннарда булганда кулларга антисептик сиптерү.
- Пычрак куллар белән авыз-борыннарга кагылмау.
- Жиләк-жимеш һәм яшелчәләргә бары тик яхшылап юып кына ашау. Калын кабыклы, киптерелгән жиләк-жимешләргә содалы су белән юу һәм соңыннан кайнаган су белән чайкату; кайнамаган су эчмәү.
- Ризыкларның саклану срокларына игътибарлы булу, тиз бозыла торганын бары суыткычта саклау.
- Су коенганда авыз-борынга су керүдән саклану;
- Пычрак сулыкларда коенмау.

ЭЧӘКЛЕК ИНФЕКЦИЯЛӘРЕН ЙОКТЫРУНЫҢ БИЛГЕЛӘРЕ

Эчәклек инфекцияләргә, гадәттә, бик тиз башлана. Тән температурасы 38–39 градуска кадәр күтәрелә, баш авырта, хәлсезлек күзәтелә.

Эч китә. Тәрәт сулы, анда эшкәртелмәгән ризык кисәкчәләргә күренә. Эч китү көнгә бик күп тапкыр кабатлана. Бу вакытта эч бик каты авырта, авырту дулкын-дулкын булып уза.

Бактериаль инфекция белән авырганда тәрәттә кан да күренергә мөмкин.

Вируслы инфекцияләр исә эч китүдән тыш, агулану билгеләре: аппетит булмау, күңел болгану, укыту, костыру белән бергә уза.

АВЫРГАНДА НИЧЕК ТУКЛАНЫРГА?

Эчәклектә йогышлы чирләр булганда жиңел үзләштерелә торган ризыкларга өстенлек бирелә. Беренче тәүлектә су эчү режимын саклап, ашауны киметергә кирәк. Бу ялкынсынган эчәклеккә ял бирерәк.

Көн дәвамында кечкенә порцияләр белән ашлап-ашлап кына ашарга мөмкин. Ризык кайнар да, салкын да булмасын.

Майлы, ачы, борычлы, кыздырылган, клетчаткага бай, эчәклеккә газлар жыйдыра торган ризыкларны куллану тыела.

Рационның төп өлешен жиңел үзләштерелә торган углеводлар һәм жиңел аксымнар тәэмин итәргә тиеш. Болар: майсыз ит, парда пешкән котлетлар, майсыз балык, сыек ашлар, суда гына пешкән һәм изелгән боткалар, киптерелгән ак ипи һәм башкалар.

Гадәти туклану режимына акрынлап күчү.

Кадрлар, улучылар!
«Сорау-аңавал»
сахифасенә сездән
сораулар кабул итәбез.
Пенсияларне билгеләү
яки хокук өлкәсенә
исагиллыклы сорауларыгыз
булса, безгә юллагыз.
Аларга Россия Социаль
фонды белгечләре һәм
юрислар җавап бирчәк.
Үзегезне борчыган
сорауларыгызны –
8 (843) 2-22-09-77
телефоны аша,
420066, Казан шәһәре,
Дөңбәристорлар урамы,
2 нче йорт адресы буенча
или
ssushin@yandex.ru электрон
адресына «Сорау-аңавал»
дип ызып җибәрә аласыз.

Сорауларга юрист
Суләйм ТАЙМЕТДИНОВ
җавап бирчәк.

Балаларымның әтисе белән биш ел элек аерылыштык. Ул балаларны тәрбияләүдә катнашмый. Ике ел элек чит ил кешесе белән таныштым. Быел ул безне үзенә яшәргә чакыра. Чит илгә яшәргә китәр өчен балигъ булмаган балаларның әтисенә ризалыгы кирәк дип беләм. Ә мин ул кешенә хәзер кайдалыгын да белмим.

1996 елның 15 августында кабул ителгән «Россия Федерациясенә керү һәм чыгу тәртипләре турында»гы № 114-ФЗда: «Россия Федерациясенә балигъ булмаган гражданы, кагыйдә буларак, Россия Федерациясеннән әтисе яки әнисенә берәрсе, уллыкка алучысы, опекуны яки попечителе белән бергә чыга», диелгән. Бала әти-әнисенә берәрсе белән бергә чыга икән, икенчесенә ризалыгы таләп ителми (әтисе яки әнисе үзенә ризасызлыгы турында гариза язмаган очракта). Димәк, виза таләп ителмәгән илгә сез бала белән әтисенә рөхсәтеннән башка да чыга аласыз. Виза таләп ителгән илгә чыгу өчен, судка мөрәҗғәгать итәргә туры киләчәк. Федераль законның «Россия Федерациясенә керү һәм Россия Федерациясеннән чыгу турында»гы 21 нче маддәсе буенча, балигъ булмаган баланың әтисе яки әнисе аның Россиядән чыгуына рөхсәт бирмәгән очракта, бу суд аша хәл ителә. Баласын чит илгә алып чыгуны тыю турындагы гариза булу-булмавын Эчке эшләр өлкәсендәге вәкаләтле орган аша белергә мөмкин. Әтисенә кайдалыгы билгеле булмаса, проблеманы бары суд аша гына хәл итәргә кала. Яисә инде милициядән аның яшәу урыны билгеле булмау хакында белешмә алыгыз. Шулай да иң беренче эш итеп, үзегез барасы илдәге таләпләрне белергә киңәш итәм.

Беренче ирем белән аерылышканда авырлы идем. Хәзерге ирем улыбызны үз исеменә яздырырга тели. Моңы баланың әтисенә ризалыгынан башка гына эшләп буламы?

Баланың әтисе исән, ата-ана хокукыннан мәхрүм ителмәгән, суд тарафыннан яшәу урыны билгесез дип табылмаган икән, бу очракта аның рөхсәте булу мәҗбүри.

Баланы үги әтисе яки үги әнисе уллыкка (яки кызыкка) алганда психологик-педагогик һәм хокукий әзерлек уз, баланың яшәу минимумын тәмин итәрлек керем булуы таләп ителми. Судка мөрәҗғәгать иткәнче, опека органынан баланы уллыкка алуның нигезләнгән булуына бәяләмә алырга кирәк. Судка гариза язганда уллыкка алучы кеше белән язылышу таныклыгы; баланың әтисенә ризалыгы яисә аның белән бер елдан артык бергә яшәмәүне раслаучы документ та беркетелә. Андый документ булмаганда, гаризада бергә яшәмәгәнлекне раслый торган дәлилләрне атарга кирәк; уллыкка алырга теләүченең саламәтлеге хакында медицина белешмәсе; торактан куллану хокукын бирүче яки торакның хосусыйлыгын раслаучы документлар да таләп ителә.

Бер туганыбызга зур суммада әжәткә акча биреп тордык. Хәзер бу туганыбыз беркайда эшләми, бурычны да кайтара алмый. Мондый очракта нишләргә була икән?

Акчаны суд аша кайтарып алырга була. Әжәткә биргәндә аны кайтару вакытын килешмәгән булсагыз, акчаны таләп иткәннән соң, кайтару өчен 30 көн вакыт бирелә.

Беренче эш итеп бурычка биргән кешегә акчаны кайтаруын сорап хат языгыз. Хатны җибәрүегезне раслар өчен, аның описе һәм адресатка тапшырылуы турында искәрмәсе булырга тиеш. Икенчедән, әлегә туганыгызга банкротлаштыру эше ачылмаганмы яки судтан тыш кына банкротка чыгару процедурасы башланмаганмы икән ачыклагыз. Банкротлаштыру процедурасы булмаса, бурычны кайтару гомуми тәртиптә башкарыла.

Әжәт 500 меңнән артмаса, ә аны кире кайтару таләбе язмача килешүгә (әйтик, расписка) нигезләнгән булса, әлегә туганыгызның яшәу урыны буенча суд приказы чыгаруын сорап, җәмәгать судьясына мөрәҗғәгать итә аласыз. Суд приказы бер үк вакытта башкару документы да булып тора.

Сезнең очракта исә туганыгыз яшәгән район судына гариза язарга мөмкин.

ТУЙ ЭТИКЕТЫ

Туй – рәсми чара, димәк, мондый тантананың үз этикеты, үз кагыйдәләре бар. Туй әдәбе – һәр кунакны хөрмәт белән каршы алу, мәжлесе ямьле итеп үткәру һәм аны онытылмаслык бәйрәм итеп истә калдыру мөмкинлеге ул. Этикет буенча белгеч Айсылу ГАРИПОВА киңәшләре.

Туй күлмәге

Туйда кәләшнәң киеме төп игътибар үзәгендә. Туй этикеты буенча кәләш ак төстәге күлмәк сайларга тиеш. Ул төрле фасонда булырга мөмкин, әмма киң, озын итәкле күлмәкләргә өстенлек бирелә. Тантаналы күлмәкләр өчен, гадәттә, ефәк, парча, атлас, сатин кебек ялтыравыклы, авыр тукумалар кулланыла. Стразлар, мәржәннәр белән чигелгән күлмәкләр дә килешле.

Кияү егетенең костюмы

Кияү җитди һәм зәвыклы итеп киегән булырга тиеш. Кара, кие зәңгәр, соры төстәге, эшлекле стильдәге костюм, ап-ак күлмәк, кара туфли – төп дресс-код. Галстук артык бизәксез булсын. Жилет костюм тукумасыннан тегелсә яхшы, төсә башка булса да ярый. Классик каеш аялы тупас булмасын. Костюм якасына тагылган кәләш гөлләмәсә төсәдәге кечкенә генә чәчәк үзенә бер зәвык өстәчәк.

Кәләшнәң дус кызлары

Кызлар өчен төп кагыйдә: кәләш ак күлмәк кия икән, ак төстәге киёмнәр кимәгез. Кәләш башка төстәге күлмәк сайлаган икән – шул төс «тыйелган» төскә әйләнә. Шулай ук аксыл һәм соры төсләр дә бу исемлектә. Искәрмә бары шаһидә (свидетельница) өчен: ул ачык төстәге күлмәк кия ала. Туйда дресс-код таләп ителсә, бу хакта чакыру кәгазендә языгыз. Һәр стильнәң үз фасоны бар, ләкин гади, зәвыклы дизайн сайлау – иң отышлысы.

Үбешү

Туй – кешеләрнәң күз алдында уза торган тантаналы бәйрәм. Шуңа күрә үбешү, бигрәк тә мәжлес вакытында, тыйнак, туйны төшергән камера өчен генә булырга тиеш. Озаклап үбешү урынсыз.

Тост

Этикет кагыйдәләре буенча беренче тостны кәләшнәң әти-әнисе әйтә. Бу – күптәнге гадәт. Барлык тостлар басып әйтелә, кияү белән кәләш тә шушы мизгелдә басып тыңлап торырга тиеш.

Туйда – балалар

Бу – мәжлеснәң мөһим бер оештыру мәсьәләсе. Туйда балалар да булу уйланылган икән, аларның исемнәрен чакыру кәгазендә аерым языгыз. Алар өчен аерым ял зонасы, махсус меню, анимация оештырсагыз тагын да яхшы. Әгәр туйда өлкәннәр генә булырга тиеш дип уйлыйсыз икән, бу хакта алдан ук кунакларга хәбәр итегез. Балалар бәйрәм вакытында әти-әнисенәң дә, башкаларның да игътибарын читкә алып китәргә мөмкин. Шуңа күрә кайбер парлар: «Безнәң туй – өлкәннәр өчен генә», – дип ачыктан-ачык әйтәләр. Бу һич тә әдәпсезлек билгесе булып саналмый.

Кунаклар өчен кагыйдәләр

Чакыруга җавап бирү – мәҗбүри. Килү-килмәгез турында кимендә ике атна алдан хәбәр итегез. Туйда дресс-код каралган икән, моңа игътибарлы булу мөһим. Бу – яшьләргә карата ихтирам күрсәтү билгесе. Әгәр чакыру кәгазендә язылмаган икән, үз белдегегез белән пар алып килмәгез. Бу – яшьләргә икеләтә мәшәкать, «кунак» та үзен артык итеп хис итәргә мөмкин.

Бүләкләр

Нәрсә бүләк итәргә? Бу хакта турыдан-туры сорагыз! Хәзер акча бүләк итү – гадәти күренеш. 100 парның 99 ы моңа шат кына булачак.

Иң зур рәхмәт – сезнәң катнашу

Сезнәң елмаю, алкышларыгыз, бәйрәмдә актив катнашуыгыз – пар өчен иң зур бүләк. Алар өчен бу көн гомерлек хатирә.

Фото: Марина Мартюшева

ЧАГЫШТЫРУ

Башка хатын-кыз белән чагыштыру – мөнәсәбәтләрдә авыр темаларның берсе. Әгәр партнерыгыз сезне еш кына «икенче сорт» итеп күрсәтә, башка хатын-кызлар белән чагыштыра икән, бу үзгәргә ышаныч бетү, үзбәяң төшүгә генә китереп калмый, хәтта эмоциональ яра ясарга, үпкә хисе тудырырга да мөмкин. Ир-атларның бу адымга ни сәбәплә баруларын, мөнәсәбәтләргә моның йогынтысын һәм бу хәлне үзгәртү өчен нәрсә эшләргә кирәген аңлатырмын.

Ир-атлар ни өчен чагыштыра? Әйдәгез, сәбәпләр исемлеген карап узыйк әле.

■ Үз-үзгә ышаныч булмау аркасында. Тормыш иптәшен еш кына башка хатын-кызлар белән чагыштыру. Кайбер ир-ат үзгә ышанычсызлык хисләре кичерә, комплекслар белән җәфалана. Кимсетү аңа үзбәясен күтәргә ярдәм итә. Бу – баналь күренеш, әмма актуаль.

■ Социаль нормалар. Җәмгыятьтә «идеаль хатын-кыз» стереотиплары бар. Әлеге кысаларга ышанган һәм үз парларыннан шушы стандартларны таләп иткән ир-атлар да еш очрый. Бу бигрәк тә фильм-нарда – камера каршында нинди генә рәвешләргә кереп, ир-ат күзен кызыктырган хатын-кызлар образын үзгә сөндөргән ирләр мисалында күренә.

■ Аралаша белмәү, коммуникация начар булу. Кайбер ир-ат үзгә фикерен һәм хисләрен дөрес итеп белгертә белми.

■ Чагыштыру – мөнәсәбәтләрдә проблемалар булу билгесе дә. Бәлки, ирегез нәрсәдәндер канәгать түгел һәм шул рәвешле үзгә белгән ысуллар белән игътибарыгызны җәлеп итәргә тырышадыр. Иң еш очрый торган сәбәпләрнең берсе ул. Аларга бу чагыштыру мотивация биру кебек: алга үсеш өчен этәргеч булып тоела. Чөнки шундый ук чагыштыруны ул эти-әнисеннән алган, алар да нәкъ шулай чагыштыру аша аны тәрбияләгәннәр.

Әгәр дә ирегез сезне башка хатын-кызлар белән чагыштыра икән, әкрән генә дөрес һәм тынычлык саклап, түбәндәгечә эшләргә кирәк.

● Хисләрегезне ачыклагыз. Нәрсә тоясыз: ачу, нәфрәт, үпкә, моңсулык, күңел төшенкелеге...

Әлеге хисләргә тоюны нормаль күренеш дип кабул итегез. Ул ирегез белән ачыктан-ачык сөйләшәргә ярдәм итәр, һичьюгы, иң башта үз-үзгә белән сөйләшегез.

● Бу проблема турында ирегез белән сөйләшегез, һәм ул «мин» хәбәр аша алып барылсын.

Мәсәлән: «Мин үземне түбәнсетелгән, кимсетелгән итеп хис итәм», «миңа оят, үземне кадерсез итеп тоям». Бу алым сезне бер-берегезне туры гаепләүдән, конфликттан саклый. Мондый сөйләшүдән соң ирегез үпкәли икән, манипуляциягә бирешмәгез.

● Шәхси чикләрегезне куегыз. Партнерыгызга ныклы тон белән мондый чагыштыруларның урынсызгына түгел, ә сезгә карата мөмкин булмавын, рөхсәт итмәвегезне белгертәгез. Мәсәлән: «Башка хатын-кызлар белән чагыштыру ошамый, мин каршы, әгәр ниндидер тәкъдим яки теләкләрең булса, чагыштырмыйгыңа әйтә торган бул. Безнең мөнәсәбәтләрең хөрмәт һәм аңлашулардан торуйн теләм», дип әйтәгез.

● Конкрет мисаллар китерүен сорагыз. Кайвакыт ир-атлар сүзләренә, чагыштыруларының күңелгә тигәнән аңлап бетермәскә дә мөмкин. Шуңа күрә, мондый чагыштырулар булганда, нәрсәне күздә тотуларын сорау сезгә ярдәм итә ала. Сораулар аша ирегез, сүзләренә анализ ясап, алга таба фикерен дөресрәк җиткерергә өйрәнәчәк.

● Үзбәягезне партнерыгыз фикеренә бәйсез рәвештә үстерергә тырышыгыз. Башкалар фикеренә бәйлә булудан чыгыгыз – яраткан шөгылегеңне табыгыз, спорт белән шөгыльләнәгез, биегез, җырлагыз, кул эшләренә өйрәнәгез. Алар үзгә ышаныч булдырырга, чагыштырулардан өстен калырга ярдәм итәр.

● Ярдәм сорагыз. Әгәр дә бу хәл үзгәрми, һаман ирегез тарафыннан басымны тоясыз, үзгә ышаныч яклау авырлашканнан-авырлаша бара икән, белгечкә мөрәҗғәт итегез, шәхси терапиягә барыгыз. Гаилә психологиясендә шундый кагыйдә бар: гаилә әгъзаларының берсенең үзгәрүе, икенчесенең үзгәрүенә китерә.

● Ныклап уйлагыз: бу мөнәсәбәтләр сезгә кирәкмә? Алдагы күрсәтмәләрдән соң да үзгәрешләр юк икән, гомумән, бу кеше янәшәсендә калу-калмау турында да уйланырга кирәк була. Шунны аңлау мөһим: сәламәт мөнәсәбәтләр бер-берең хөрмәт, уртак нәтиҗә өчен үсеш, үзгәрешләр аша төзәлә. Үзгәреш һәм үсешкә әзәр түгел икән, ул чыннан да синек кеше микән?

ИСТӘ ТОТЫГЫЗ: сез уникаль һәм бердәнбер, сезнең хисләрегез, эчке кичерешләрегез мөһим.

Беркемгә дә үзгә ышаныч кимсетергә, бәягезне төшерергә, үзгә ышаныч икеләнергә юл куймагыз.

Яратып, Илүзә ӘМИНОВА,
психолог-коуч

Жиләкле ревани

Ревани – төрек татлысы. Анысы жыләктән генә түгел, кара карлыган, чия, кура жыләге белән дә әзерләргә мөмкин. Бусагада көтелмәгән кунаклар булып, нәрсә белән сыйлыйм үзләрен дисәгез, танылган блогер Рәфис АТАКАЗОВ өйрәткән менә шушы рецептны искә төшерәгез.

Бик кызыклы һәм киңкырлы шәхес ул Рәфис. «Атаказов» аның тәхәллүсе дип уйласагыз, ялгышасыз. Бу аның чын фамилиясе. «Безнең Шыгырданда (Рәфис Чувашиянең Шыгырдан авылыннан) әле моннан да кызыклырак фамилияләр дә бар. Минем әби кияүгә чыкканчы Калайбашева булган энә», – ди ул. Әгәр заманында интернетта аның «Сагынам, сагынам да...» дигән видеосы вирус кебек таралмаган булса, бәлки әле татарның мондый блогеры булмас та иде. 2017 елда курсташлары белән очрашу алдыннан бергә укыган дуслары өчен генә яздырган була Рәфис аны. Ә үзе блогер дигән сүзгә бөтенләй яратмый. Кечкенәдән артист булырга хыяллана. Казан мәдәният институтына имтиханнар биреп, бәхетен дә сынап карый... Армия хезмәтеннән соң Чаллы педагогика колледжына укырга керә. «Колледжга кереп, университет тәмамлап чыктым, – ди Рәфис, – чөнки ул елларда әлегә уку йортын Казан дәүләт педагогика университетының филиалы ителәр». Берара мәктәптә эшли, соңрак туйлар, мәжлесләр алып бара. Хоббилары күп аның. Борынгы әйберләргә реставрацияләү белән мавыга, дизайнер осталыгы да бар. Шулай да иң яраткан эше – тәмле ризыклар әзерләү. «10 яшемнән үк «мәңгелек ут» янында бит инде мин», – дип көлдәрә ул. Камыр ашларын да, итле ризыкларны да жанын биреп, фантазиясен кушып пешерә. Рәфис тәкъдим иткән бу десертны сез дә әзерләп карагыз әле. Чәй янына бик тәмле була.

Кирәк

(камыр өчен):

200 г йогурт; / 200 г үсемлек мае;
3 йомырка; / 200 г шикәр комы;
200 г маннй ярмасы; / 130 г
(1 стакан) он; / 10-12 г камыр
көпшәкләндергеч; / бер кап ваниль
шикәр; / ярты лимон кабыгы.

Ширбәт өчен:

500 г жыләк; /100 мл су; / 100 г
шикәр комы; / 1-2 аш кашыгы лимон
суы.

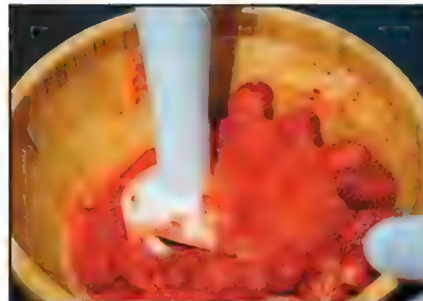
Эш барышы

■ Лимонны урталай бүлеп, яртысының суын сыгабыз, ә яртысының сары кабыгын вак угычтан уабыз.

■ Кәстрүлгә су белән шикәрне салып, лимон суы өстибез һәм кайнатырга куябыз.

■ Жиләкләрне юып, блендер белән издерәбез.

■ Ширбәткә издерелгән жиләкләрне салып, кайный башлау белән уттан алабыз.

■ Йомырканы тирән савытка сытып, шикәр комы белән күпәртәбез.

■ Аерым савытта он, манний, ванилин, камыр көпшәкләндергечне кушып, азлап-азлап кына күпәртелгән йомыркага салып тугыйбыз.

■ Ахырдан камырга йогурт белән май өстибез. Барысын да сак кына болгатабыз.

■ Камырны төбенә майлы пергамент жәелгән табага бушатып, өстен тигезлибез. Бисквит 180 градуста 30–35 минут пешә.

■ Мичтән алуга, кыйгач шакмаклап кисәбез, өстенә жиләкле ширбәтне ағызабыз. Суынган бисквитны бер-ике сәгатькә суыткычка куеп торабыз.

Ашларың гәмле, табындыгың мун, еллар имин булсын

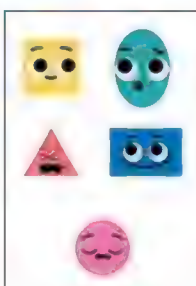
Фото: Анна Арахамия. Видео: Лилия Гәрәева. Видеоны карар өчен смартфонның камерасын QR-кодка яқынайтыгыз »

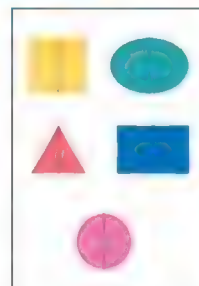

Өстөл уеннары

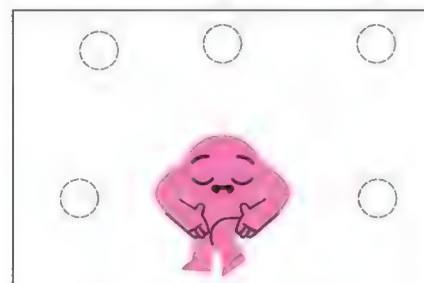
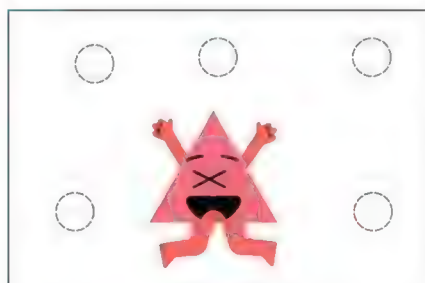
Бу биремнәр 2 яшьтән 4 яшыкчә балаларга кызыклы булыр. Алар формаларны аерырга, чагыштырырга, детальләргә игътибар итәргә өйрәтә, вак моториканы үстәргә булыша. Биремнәрне бала үзе генә дә башкара ала. Икәү бергә уйнасагыз, күчәлләрәк. Бу вакытта фигураларның исемнәрен атасагыз, фантазияне дә кушып, кайсы фигураның нәрсәне хәтерләткән бергәләп уйласагыз, уен тагын да нәтижеләрәк булачак. Һәрбер бирем – уен гына түгел, ә логиканы үстәргә, игътибарны арттыруга, күз белән күргәнне кабул итә белүгә таба ясалган бер адым. Сөзгә бала тәрбияләү кебек катлаулы эштә уңышлар теләп, **Камила ДИМӨХӘММӘТОВА.**

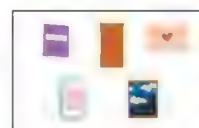
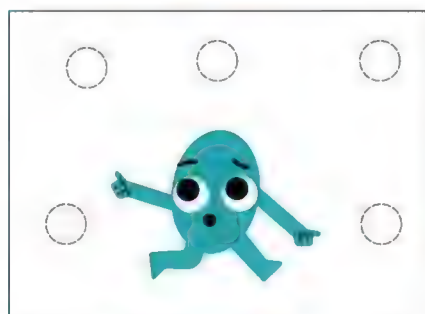
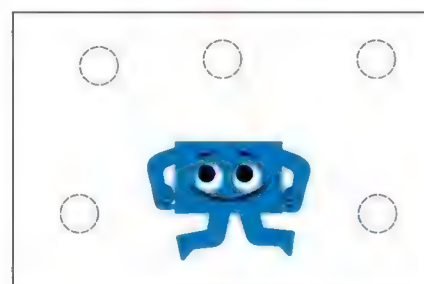
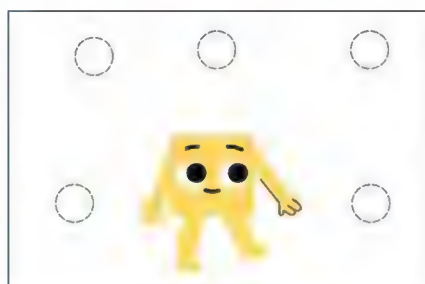
■ Геометрик фигураларны аларның күлгәләре белән тоташтыру. Болар баланы предметларның охшашлыгын һәм аермасын күрергә өйрәтә.

■ Бу уен баланың фикерләү һәм анализлау сәләтен үстәрә. Фигураны сызык буенча кисәргә һәм детальләрене бутарга кирәк. Бала фигураны яңадан жыйсын.

■ Охшаш формалы предметларны чагыштыру. Әлеге бирем ярдәмдә без баланы белгән белемнәрен тормышта кулланырга өйрәтәбез. Предметларны кисегез (аларга ябышкан тасма да беркетергә була. Ябышкан тасманың икенче ягын формалар төшерелгән биттәге түгәрәкләргә ябыштырырга кирәк). Предметларны бутагыз һәм баладан аларны формасы белән туры килә торган фигуралы биткә ябыштыруын сорагыз.

БАЛАЛАР СӨЙЛӘШӘ

Булат, 4 яшь.

Сүзен тыңламаган өчен әнисе аны почмакка бастырып куйган. Булат минут саен борыла да:
– Булдымы инде? Китсәм жарыймы? – дип сорый.
– Булмады әле! – ди әнисе. – Тагын бераз басып тор!
– Гомерне әрәмгә уздырам бит! – ди Булат, еламсырап.
Әнисе көлеп жибәргәнән үзе дә сизми кала. Каян сүзләрен тапкан диген!

Зәлия, 3 яшь.

Абыйсы белән көбестә салаты ашап утыралар.
– Без синең белән ике кәжә, – дип шаярта абыйсы.
– Син – кәжә, ә мин – йомшак куян, – дип ачыклык кертә Зәлия, чөнки аны әнисе гел «йомшак куяным», дип сөя.

Сальма, 3 яшь.

– Кызым, бер сүзне тыңламыйсың, – дип әрли әтисе тиктормас кызын. – Утыр дисәм, торып чабасың. Кил дип чакырсам, утырасың...
Башыңда нәрсә соң синең?
– Баш мие, – дип җавап бирә Сальма бик белдекле генә итеп. Ни дисең, дәрәс әйтә бит!

Ирек, 7 яшь.

– Улым, миңа торырга булыш әле, кулыңны бир, – ди әнисе, диваннан күтәрелгәндә улын ярдәмгә чакырып.
Ирек йөгереп килеп бераз карап тора да:
– Әни, сине күтәрергә фил кирәк бит! – дип ярып сала.

Кучкар. Активлыкка өнди торган энергияле ай. Яңа проектларга алынырга туры килер, моңа әзер булып торыгыз. Гаиләдә исә вакытлыча каршылыклар килеп чыгуы ихтимал, сабыррак булырга туры килер. Ачыктан-ачык сөйләшеп, конфликтларны уңай хәл итәрсез.

Үзгөзбозау. Финанс ягыннан көтелмәгән уңыш елмаер. Күптәннән хәл ителмәгән эшләргә, борчып торган проблемаларны чишәр өчен уңай вакыт. Романтик хисләр өстенлек итәчәк. Ялгыз Үзгөзбозаулар игътибарлырак булсын, сезгә насыйбы якында гына йери.

Игезәкләр. Яңа элементлар урнаштыру, яңа дуслар табу җиңел булчак. Айның энергиясе аралашуга, активлыкка этәрә торган. Ләкин сүзләр белән сак булыгыз, үти алмый торган вәгъдәләр бирмәгез, берәүне дә ышандырмагыз. Яңа белем алу мөмкинлегеннән баш тартмагыз, ул сезнең өчен файдалы булып.

Кысла. Финанс ягыннан уңышлы ай. Тик керемнәр белән бергә чыгымнар да ерак йөрми, бюджетыгызны дәрәс планлаштырыгыз. Яқыннарыгыз белән аралашканда хисләрегезне яшермәгез, араларыгыз жылынып китәр.

Арыслан. Игътибар үзәгендә булырсыз. Фикердәшләр табарсыз. Лидерлык сыйфатларыгыз ачылып. Үз мәнфәгатьләрегезне чиккә куеп, башкаларны күбрәк кайгыртырга туры киләчәк. Яңа эш тәкъдим итсәләр, баш тартмагыз.

Сәмбелә. Үзегезне кайгыртырга өйрәнгез. Сәяхәткә бару мөмкинлеген карагыз. Медитация, табигатьтә йөрү, яқыннарыгыз белән аралашу да җиңеллек бирер. Эш урынында сезгә хәерхәллы булмаган кешеләр бар, планнарыгызны читләр белән бүлешмәскә тырышыгыз.

Бизмән. Социаль активлыгыгыз артчак. Кешеләр арасына чыгу, иҗтимагый чараларда катнашу, күбрәк аралашу яңа идеяләр өчен җирлек бирер. Команда белән башкара торган эшләр уңышлы килеп чыгачак. Финанс ягы тотрыклы түгел, зур чыгымнарны кичектереп торыгыз.

Чаян. Карьера үсеше һәм зур эшләр көтә. Мондый мөмкинлекләр гел булмый, кулдан ычкындыра күрмәгез! Конкуренцияләр, сезгә аяк чалырга тырышучылар табылып, андый хәлләргә дә әзер булырга кирәк. Рухи көч бирә торган кешеләр белән күбрәк аралашыгыз.

Укчы. Үсеш вакыты. Яңа эшкә өйрәнү, яңа белем алу өчен кулай чор. Мөмкинлегегез булса, сәяхәткә барып кайтыгыз, ул яңа хисләр белән баеп, уйларыгызны тәртипкә салырга булышыр. Документлар белән эш иткәндә аеруча игътибарлы булыгыз, хаталану ихтималы зур.

Кәҗәмөгез. Финанс ягыннан уңыш елмая: хезмәт хақына өстәмә алырсыз яки башка бер керем чыганагы барлыкка килер. Гаиләгезне гел икенче планга куюыгыз аркасында шәхси өлкәдә проблемалар булуы бар. Ачыктан-ачык сөйләшеп, барысы да җайланыр.

Сукояр. Эшлекле мөнәсәбәтләр беренче планда булып. Яңа идеяләрегез булса, аларны тормышка ашырыр өчен хәзердән үк керешегез – иң кулай вакыт. Артык хисләргә бирелүдән сакланыгыз, алар эшләргә комачаулый. Үз сүзегездә ныграк торырга туры килер.

Балыклар. Вакытны дәрәс итеп бүлә бөлү һәм дисциплина – уңышка ирешүнең сере менә шушылар. Сәламәтлегегезне күбрәк кайгыртырга тырышыгыз, ял итегез, табигатькә чыгып керегез. Финанс ягы тотрыксыз, чыгымнардан сакланыгыз.

йолдызнамә
июль

«Хатын-кыз
галәмә» сәхифәсен
Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА,
Лилия ГЭРӘЕВА
әзәрләде.

ХӨРЛЕК РУХЫН ТОЕП...

Рәссамнарның һәркайсы теге яисә бу шәһәрне сәнгати итеп үзенчә күзаллы. Шуңа күрә бер үк шәһәр күренеше язылган картиналар да төрлө: кайберләрендә ул шәһәр моңсу һәм яңгырлы, башкаларында – көләч. Күпләр үз диварларын диңгез хозурлыгы тасвирланган әсәрләр белән бизәргә ярата, андый хезмәтләрне ижат итүчеләр аз түгел. Диңгезләр стихиясе гасырлар буге дөнья ижатчыларының илһам чыганагы булып торган. Тик шулай да бу темадагы иң талантлы импрессионист татар рәссамнарыбыз берничә генә. Шуларның берсе – Чаллыда туып ижат итүче рәссам Наил Галимов. Аның киндерләрендә сурәтләнгән шәһәрләр, диңгезләр һәрчак кояш нурларында коена, шуларны үз күзләрәң белән күрү өчен тиз арада сәфәргә жыена ук башларга мөмкинсең! Шактый күләмле әлегә әсәрләр мегаполис рухына тәңгәл. Рәссам аларны мастихин ярдәмендә буяу япмалары куланып яза.

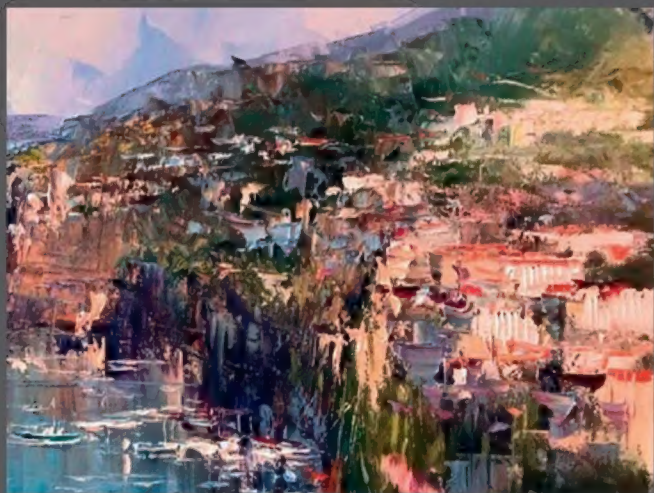
– Казанга килгәч, әнием әйтүенчә, «мин бу вокзалны ясаячакмын әле», дигәнмен. Миңа ул чакта 4 яшь булган. Ясадым да мин аны, тик ул рәсем сакланмады. Рәссам буларак формалашуым чын классика инде: 6 яшемнән балалар сынлы сәнгать мәктәбенә киттем. 1999 елда Яр Чаллы дәүләт педагогика институтының сынлы сәнгать-графика факультетын тәмамладым. Сәнгати караш, гуманитар мәгълүматлар белән кызыксыну, хезмәт сөючәнлек – әтием Нурислам Гарифжан улыннан. Ул бик укымышлы, тыйнак кеше иде, рәсемнәр ясады, агачтан сыннар уйды, алтын куллы

оста иде. Әнием Нәкыйя Габделхәй кызы – финансист. Калган сыйфатларым газиз әниемнән.

Бүген дә туган шәһәрәмдә яшәп ижат итәм, гаиләдә ике ул үстердек. Моңа кадәр рәссам Р. Н. Сәлахетдинов житәкчелегендә Сургут Жәмигъ мәчете, Колшәриф мәчете фасадын, интерьерларын бизәүгә өлеш керттем. Күп картиналар язам. Хис-тойгыларым, дөньяны позитив кабул итүем шәһәр пейзажларымда чагылыш таба. Һәрбер детальне артык конкретлаштырып язучы ысулын ошатмыйм. Барысын да гомумиләштереп язарга яратам. Меңнәрчә нәзек штрихлардан торучы нәфис язмалар минем өчен түгел. Күләмле буяу япмалары миңа гажәеп хөрлек хисен бирә. Тәэсирләр һәм динамика – минем күңел менә нәрсәләргә таяна. Күп сәяхәт итәм. Казан, Мәскәү, Санкт-Петербург, Сочи, Прага, Милан, Цюрих, Истанбул... искиткеч матур калалар! Аларның архитектура акцентларын күптән барладым инде. Буш вакытымда спорт белән шөгыльләнәм, балык тоту белән мавыгам. Ижатым уңышлы, картиналарым популяр. Алар инде Россия, Европа, АКШ, Кытай дәүләтләрендәгә шәхси һәм корпоратив коллекцияләрдә саклана, – ди Наил Нурислам улы.

Сынлы сәнгатьне сөючеләр шушы талант иясенә гажәеп әсәрләренә сокланып туймый! Киндерләрендәгә диңгез-океаннарның күптөсмерле дулкыннары, табигать куәте, су өсләрендәгә яхталар, киң офыklar, борынгы калаларның кабатланмас образлары үзләренә әсир итә!

Зилә НИГЪМӘТУЛЛИНА

Наил Галимов

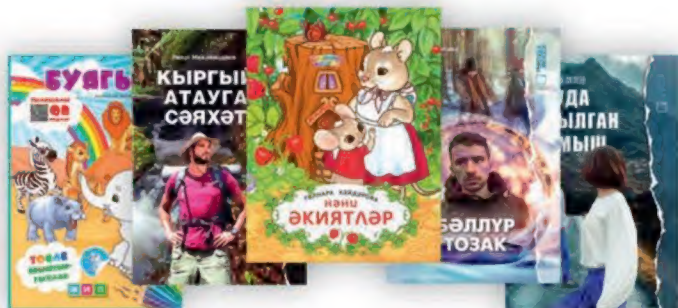
«ТАТМЕДИА» БАСМАЛАРЫ МАРКЕТПЛЕЙСЛАРДА

БЕЗНЕ НИЧЕК ТАБАРГА?

Q ТАТМЕДИА →

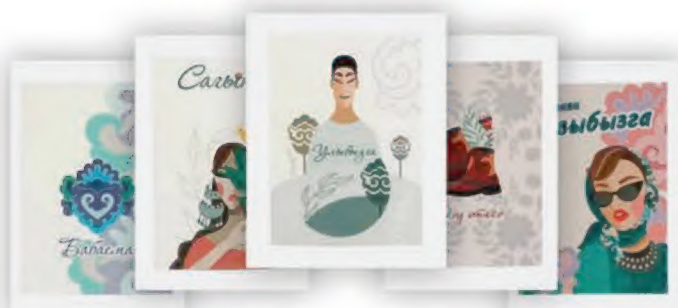
КИТАПЛАР

ЖУРНАЛЛАР

ТӘБРИКЛӘМӘЛӘР

OZON

Я М Маркет

WILDBERRIES

Реклама. 16+. АО «ТАТМЕДИА». Адрес: 420066 Казань шәһәре, Декабристов ур., 2 нче йорт. ГРН 1071690057834

